Stat. O.997
93.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

A MAGYAR VÁROSOK SZOCIÁLPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGE

ÍRTA

Dr INÁNTSY-PAPP ELEMÉR

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

300353

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növedékszám
1941 2288

Budapest székesfőváros házinyomdája 1940 — 9442 — Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató.

I.

A szociálpolitikáról általában.

1. A szociálpolitika törvényeinkben általánosságban.

A szociálpolitika, mint olyan, a társadalom egyes problémáinak megoldásával foglalkozik, amelynek célja, hogy az alsóbb társadalmi osztályok helyzetét javítólag szabályozza, vagy általában szociálpolitikai kérdéseket megoldjon.

A társadalom alapja, helyesebben a kezdetleges társadalmi forma a család. A családból alakultak azután a törzsek, nemzetek és ezekből a nemzetekből fejlődtek ki a mai értelemben vett államok.

A társadalmi élet legprimitívebb megnyilvánulási alakjánál, a családnál a gyengébbek védelme és ellátása, a vérrokonság alapján önmagától következik, itt tehát, a gyengébbek védelméről gondoskodni még nem kell. Ez a patrimoniális állapot megmaradt a társadalom későbbi fejlődési fokozatában a nemzetnél és később az államnál is azzal az eltéréssel, hogy itt már a nagyobb néptömörülési helyeken (városokban) találkozunk a szociális gondoskodás jelenségeivel, a szeretetházakkal (asilumokkal).

A liberális társadalmi felfogással és az azzal egyidőben jelentkező, gyorsütemben növekvő iparosodással az addigi patrimoniális állapot gyökeresen megváltozott.

Az erősen fejlődő gazdasági élet, az iparosodás folytán mindig erősebb ütemben történik a lakosságnak a városokba, ipari centrumokba való tömörülése, aminek természetes következménye az a követelmény, hogy a gyengébbekről való gondoskodás az eddigi családi, rokonsági kötelékek helyett, szélesebb alapokra helyezkedjék és ez a gondoskodás ne csupán érzésen, hanem társadalmi célszerűségen és kötelességérzeten épüljön fel.

Kezdetben társadalmi úton — részben a karitatív tevékenység, részben önsegély útján — igyekeztek a patrimoniális társadalmi forma, a családi

támogatás biztosításának előnyeit pótolni, később azonban maguk a közületek is rájöttek arra, hogy vannak olyan feladatok, amelyeket az államban szervezett társadalom érdekeinek megóvása mellett sem önsegély, sem karitatív tevékenység útján megoldani nem lehet, másrészt pedig oly mértékű segélyről van már szó, amely az egyesek, illetőleg az önkéntes társulások erejét részben meghaladja, részben pedig felsőbb irányítás nélkül rájuk nem bízható.

Így kezdődött meg az államok és az állam kötelékébe tartozó önkormányzati testületeknek rendszeres szociális tevékenysége.

Az államnak ez a szociális tevékenysége azonban nemcsak a jogszabályalkotás és főfelügyelet gyakorlása alakjában jelentkezik, hanem abban a formában is, hogy a szociálpolitikai szempontból egyaránt szükségszerű közfeladatot — törvény útján kötelezővé téve — egyrészt az állami hatóságok által közvetlenül, másrészt az önkormányzati szervek (vármegyei, városi és községi hatóságok) által közvetve láttatja el.

Természetesen az állam ebben a két irányban gondoskodik a szükséges anyagi eszközök előteremtéséről és felhasználásáról is.

A jogszabályok által kötelezővé tett hatósági tevékenység mellett azonban jelentékeny szociális feladat megoldását látják el önként a városok, egyházak és társadalmi szervezkedések anélkül, hogy az állam által meghatározott rendszerben ez elvi elváltozást okozna.

A szociálpolitikai tevékenységet és illetőleg a szociálpolitikát többféle szempont szerint szokták jellemezni. Általában megkülönböztetnek mezőgazdasági és ipari szociálpolitikát, falusi és városi szociálpolitikát. A magunk részéről azonban a legbiztosabbnak azt a felosztást tartjuk, amely a szociálpolitikát és illetőleg a szociális intézményeket és intézkedéseket aszerint osztályozza, hogy

a) azok a gyengébb néposztályok kereseti viszonyainak szabályozására irányulnak (különféle munkavállalási intézkedések, női és gyermekmunka szabályozása stb.),

b) a közvetlen segítés nyujtását szabályozzák (szegénygondozás, anya- és csecsemővédelem stb.) és

c) azok, amelyek a gyengébb néposztályok védelmében olyan intézkedést tartalmaznak, amelyek nem jelentenek ugyan a munkaviszonyba való közvetlen beleavatkozást, sem közvetlen segítséget nem tartalmaznak, végeredményben azonban mégis azt célozzák és oda vezetnek, hogy a gyengébb néposztályok gazdasági erejét megnövelik és így közvetve megélhetésüket biztosítják és életszínvonalukat emelik (földbirtokpolitikai intézkedések, városszéli kislakásos telepek stb.).

A) *A gyengébb néposztályok kereseti viszonyainak megjavítására irányuló jogszabályok.*

Az idetartozó szociálpolitikai intézkedések túlnyomórészt az államhatalom részéről tétetnek meg, mivel oly általánosak és oly mélyrehatóak, hogy azok az önkormányzatok hatáskörét meghaladják.

Ide sorolandók :

a) az ipari,

b) a mezőgazdasági munkásvédelmi törvények.

a) *Az ipari munkásvédelmi törvények a következők:* Az 1872 : VIII. t.-c. az első magyar ipartörvény, amely munkásvédelmi intézkedést tartalmaz. Meghatározza a gyermekek ipari munkára való alkalmazásának korhatárát, éjjeli munkájának szabályozását, munkaidejük megszabását és annak kimondását, hogy csakis oly munkára alkalmazhatók, mely korukhoz való és testi erejüknek megfelel. A törvény az ipari munkára való alkalmazhatás korhatárát a 12. évben állapította meg, nővédelemről azonban még nem intézkedik.

Az 1884:XVII. t.-c., a második ipartörvény szociálpolitikai szempontból két lényeges új intézkedést tartalmaz : az egyik a nővédelemnek a bevezetése, a másik pedig a veszélyes iparágakra vonatkozó rendelkezés. Ennek a törvénynek szociálpolitikai téren még két fontos újítása van. Az egyik az ipari viszonyokra vonatkozik. Elrendeli, hogy amennyiben munkaadó és munkás között súrlódások támadnak, azok a békéltetőbizottság útján hárítandók el. Másik fontos újítása ennek a törvénynek az, hogy a betegsegélyző pénztárak alakítását igyekszik előmozdítani.

Az 1891 : XIII. t.-c. a vasárnapi munkaszünetről intézkedik.

Az 1891 : XIV. t.-c. a munkásbiztosítás kérdését szabályozza és lehetővé teszi a biztosítottak családtagjairól való gondoskodást is.

Az 1893 : XVII. t.-c. az ipari és gyári alkalmazottak baleset elleni védelméről intézkedik és egyidejűleg bevezeti az iparfelügyelet intézményét.

Az 1894 : XIV. t.-c. minden olyan üzemágból kitiltja a fiatalabb korú munkásokat, amely egészségüket komolyan veszélyezteti.

Az 1907 : XIX. t.-c. az ipari és kereskedelmi alkalmazottak betegség és baleset esetére való kötelező biztosításáról intézkedik.

Az 1908 : LIII. t.-c. az összes nőket korkülönbség nélkül — kivételekkel — eltiltja az éjjeli ipari munkától.

Az 1911 : XIX. t.-c. az iparüzemekben — nyersrépa, cukorgyárak, gyapjúfésülő és fonógyárak, bányaüzemek — alkalmazott nők éjjeli munkájának eltiltásáról intézkedik.

A fehér vagy sárga foszforral való gyujtógyártás eltiltásáról szóló 1911 : V. t.-c. közegészségügyi szempontból fontos rendelkezést tartalmaz.

Az 1913 : XXXVI. t.-c. a munkásosztály érdekében az üzleti zárórárol intézkedik és szabályozza a naponkinti munka- és pihenőidőt.

Szociálpolitikai szempontból lényeges új intézkedést hoz az 1916 : XVI. t.-c., mely az ipari munka minden nemében, úgyszintén a bányászat és kereskedelem körében a munkaközvetítés — díjmentes — hatósági ellátásáról gondoskodik.

Az 1921 : XXXI. t.-c. a munkavédelem szempontjából fontos munkásbiztosítási bíróság felállítását rendeli el, mely a munkásbiztosítás ügyeiben a bíráskodás teendőit intézi.

Az éjjeli ipari munka korlátozásáról szóló 1923 : XVI. t.-c. felhatalmazza a kereskedelemügyi minisztert, hogy az ipartörvény hatálya alá tartozó mindazon foglalkozási ágakban az éjjeli munkát eltilthassa, amelyekben az üzem természete vagy gazdasági, avagy közérdek az éjjeli munkát nem teszi szükségessé.

A munkások egészségének és testi épségének megóvása érdekében az 1925. évi XLIX. t.-c. a fehér (sárga) foszfort tartalmazó gyujtógyártás eltiltásáról Bernben kötött nemzetközi egyezmény becikkelyezését rendeli el.

Az 1928 : V. t.-c. az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak és nők védelméről intézkedik. A törvény rendelkezései szempontjából a gyermek 14 évet még be nem töltött személyt, fiatalkorú 14 évesnél idősebb, de 18 évet be nem töltött személyt jelent. Ezeket rendszeresen foglalkoztatni csak abban az esetben szabad, ha hatósági orvos igazolja, hogy a gyermek, fiatalkorú, illetőleg nő a reábízott munka elvégzésére testileg alkalmas.

A munkásbiztosítás szempontjából nagy jelentőségű az 1928 : XL. t.-c., mely az öregség, rokkantság és árvaság esetére való kötelező biztosításról intézkedik. A törvény rendelkezése szerint biztosításra kötelezettek nemre, korra és állampolgárságra való tekintet nélkül azok a munkavállalók, akik a biztosítási kötelezettség alá eső vállalat, üzem stb. körében, mint munkavállalók munkabér fejében munkaviszonyban állanak.

Az 1929. évi V. t.-c. a sütőipari munkának szabályozásáról szóló 1923. évi XV. t.-c. egyes rendelkezéseit módosítja és meghatározza a 18 évesnél nem fiatalabb munkások alkalmazásának számát.

Az 1932. évi IV. t.-c. meghatározza, hogy társadalombiztosítási ügyekben — melyeknek tárgya betegsegélyezési, baleseti, kártalanítási, rokkantsági, özvegység és árvaság címén járó ellátási igény, akár az intézet, akár a munkaadó ellen folyik a per — mely királyi bíróságok illetékesek.

Az 1932. évi XIX. t.-c. az 1928. évben Genfben tartott nemzetközi munkaügyi egyetemes értekezlet által a legkisebb munkabérek megállapítására vonatkozó eljárások tárgyában tervezett alakjában elfogadott nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről szól. Az egyezmény szerint a nemzetközi

munkaügyi szervezetnek minden egyes tagja kötelezi magát arra, hogy oly eljárásokat létesít, vagy fenntart, amely lehetővé teszi az érdekelt munkaadók és munkavállalók meghallgatásával a legkisebb munkabérek megállapítását olyan iparokban, vagy olyan iparok részeiben, (különösen az otthonmunkánál) amely iparokban a munkabéreknek megállapítására hatékony eljárások nincsenek, s amely iparokban a munkabérek rendkívül alacsonyak.

Az ipari közigazgatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1936. évi VII. t.-c. intézkedik munka-szerződések kötése céljából munkaügyi bizottságok alakításáról, mely bizottságban a munkaadóknak és alkalmazottaknak egyenlő számban kell képviselve lenniök. A szerződéshez az illetékes miniszter jóváhagyása szükséges.

Az 1934. évben Genfben tartott nemzetközi munkaügyi egyetemes értekezlet által a nők éjjeli munkája tárgyában tervezet alakjában elfogadott nemzetközi (módosított) egyezmény becikkelyezéséről szóló 1937. évi I. t.-c. rendelkezései szerint nőket korkülönbség nélkül tilos köz- és magánüzemekben, vagy azok melléküzemeiben éjjel foglalkoztatni.

Szociálpolitikai szempontból fontos intézkedést hoz a munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937. évi XXI. t.-c., mely a munkaidőt a munkaszünet beszámítása nélkül napi 8 és heti 48 órában állapítja meg, s amennyiben a munkavállaló túlmunkának minősített munkát teljesít, ezt a munkaadó a rendes munkánál legalább 25%-kal magasabban köteles díjazni. Másik fontos rendelkezése a törvénynek az, hogy amely üzemben, vállalatban stb. a munkabérek indokolatlanul alacsonyak, a legkisebb munkabérek hivatalos megállapításának van helye. A törvény másik fontos és új rendelkezése az, hogy az alkalmazottnak egy évi folytonos szolgálat után legalább 6 munkanapot magában foglaló évenkinti fizetéses szabadságot kell adni.

A tanoncok fizetéses szabadsága tekintetében az 1936. évi VII. t.-c. rendelkezik.

b) *A gazdasági munkásvédelmi törvények a következők:* Az 1876 : XIII. t.-c. a cseléd, a gazdasági munkások, napszámosok és a gazda közötti viszonyt és bérvédelmet szabályozza.

A munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1898 : II. t.-c. a munkások javára szóló intézkedéseket tartalmazza és bevezeti a munkásigazolványt. Szabályozza a munkaadó és munkás kötelességeit. Kötelezi továbbá a munkaadót a munkaközben megbetegedett munkás gyógykezeléséről és ellátásáról való gondoskodásra. A törvény intézkedik a rendelkezések megszegése esetén kirótt pénzbüntetés felhasználásáról, illetve kezeléséről, s a pénzbüntetésekből községi segélyalapok képzését rendelte el. E segélyalapok rendeltetése a gazdasági munkások és napszámosok segélyezése.

Az 1899 : XLI. t.-c. a vízimunkálatoknál, az út- és vasútépítésnél alkalmazott napszámosok és munkások, valamint munkaadók közötti szerződés feltételeit, az 1899 : XLII. t.-c. pedig a gazdasági munkavállalók és a segédmunkások, valamint a birtokos közötti szerződés feltételeit szabályozza. E törvénybe ütköző kihágásokért fizetett pénzbüntetésekből befolyó összeg az 1898 : II. t.-c.-ben meghatározott — fentebb már jelzett célokra fordítandó.

Az 1900 : XXVIII. t.-c. az erdei munkások és munkaadók, az 1900. évi XXIX. t.-c. a dohánytermelők és a dohánykertészek közötti viszonyt szabályozza.

Ez utóbbi 4 törvény a munkásigazolvány elvét kiterjeszti a mezőgazdasággal rokon munkaszakmákra. A munkásszerződések írásban, tanuk előtt kötendők. Szociálpolitikai szempontból e törvényeknek főtörekvése a munkabérvédelem.

A gazda és gazdasági cselédek közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1907 : XLV. t.-c. (új cselédtörvény) korszerű munkásvédelmi rendelkezéseket tartalmaz. Ugyanis munkásvédelmi szempontból a visszaéléseket megakadályozni, illetőleg a cselédszerződések betartását biztosítani igyekszik. A törvény a gazdasági cselédekre a korhatárt 12 évben állapítja meg. A törvény gondoskodik a cselédek vasárnapi munkaszünetéről is. Szociálpolitikai szempontból a törvénynek két igen fontos rendelkezése van. Az egyik, mely a gazdát arra kötelezi, hogy a cselédnek a közegészség követelményeinek megfelelő elhelyezéséről gondoskodjék, a másik pedig az, hogy eltiltja a cseléd családtagjaival szemben igen gyakran kikötött ingyenes szolgáltatásokat.

Az 1900 : XVI. t.-c. a gazdasági munkás- és cselédpénztár felállítása iránt intézkedik. A törvény kötelezi a munkaadót, hogy a mezőgazdasági (külső) cselédeket a pénztárnál biztosítsa. A pénztár rokkantsegélyt is nyujt.

Az 1900 : XVI. t.-c.-t módosító 1902 : XIV. t.-c. lehetővé teszi halál esetére a hátramaradott család részére segély biztosítását.

Szociálpolitikai szempontból igen fontos az előbb említett két törvényt módosító 1912 : VIII. t.-c.-nek az az intézkedése, mely a nyugdíjbiztosítás bevezetését valósította meg.

Az 1923 : XXIV. t.-c. a gazdasági munkaviszonyból felmerülő ügyekben a közigazgatási hatóság hatáskörébe utalt eljárás szabályozásáról intézkedik, mely törvény rendelkezése értelmében a közigazgatási hatóságok a munkaadók és munkavállalók közreműködésével intézik a vitás ügyeket.

Mezőgazdasági szociálpolitikánkban nagyfontosságú rendelkezéseket tartalmaz a mezőgazdasági munkások munkaereje jogosulatlan kihasználásának meggátlásáról szóló 1923 : XXV. t.-c., mely pénzünk értékének folytonos változása miatt az 1923—24. évekre lehetőséget ad a bérminimum

hatósági megállapítására. A törvény felhatalmazza a minisztériumot, hogy szükség esetén a hatósági bérmegállapítást az 1924. éven túl is érvényben tarthassa. E két utóbbi törvénynek fontos rendelkezése az is, hogy eltiltja az ú. n. robotmunkát, melyet a gazdasági cselédekre vonatkozólag az 1907 : XLV. t.-c. már eltiltott.

Az 1933 : V. t.-c. a gazdasági munkaszerződéseken alapuló követelések védelméről intézkedik.

B) *A közvetlen segítés szabályozására irányuló jogszabályok.*

Az idetartozó intézkedések a közvetlen segítést célozzák olyan esetekben, amikor az egyén a saját, illetőleg eltartásra szoruló családjának életfenntartásához szükséges elemi eszközöket egyáltalán nem, vagy csak kis mértékben tudja biztosítani.

Ide tartoznak az inség- és szegénysegélyezési akciók (az étkeztetések, ruhaneműek, tüzelőanyagok kiosztásának és általában a szegénygondozásnak intézményes megoldása), az anya- és csecsemővédelem, melyhez az anya- és csecsemővédő intézményeket, bölcsődéket, napközi otthonokat, a gyermeknyaraltatást, az erdei iskolákat és a kisdedóvodákat is számítjuk, a szükséglakások stb. Az e pontban felsorolt szociálpolitikai intézkedéseket főleg az jellemzi, hogy azoknak megoldásánál és végrehajtásánál túlnyomó szerep jut az önkormányzatnak, ami természetes is, ha meggondoljuk, hogy ezeket a feladatokat csak decentralizáltan lehet megoldani, és hogy olyan intézkedésekről van szó, amelyeket, ha általános irányelvek keretében is, de a helyi szükségleteknek megfelelően egyénileg kell megoldani.

Az idesorolandó törvények főleg a szegények ellátásáról (1871 : XVIII. t.-c., 1872 : XXXVI. t.-c., 1886 : XXII. t.-c.), a vagyontalan gyermekek ellátásáról és a szegény betegek gyógyításáról és a gyógyítási költségek viseléséről stb. (1876 : XIV. t.-c., 1908 : XXXVIII. t.-c.) intézkednek.

C) *A közvetve szociális kihatással bíró határozatok és intézkedések.*

Az idetartozó határozatok és intézkedések — miként már említettük — anélkül, hogy közvetlen segítséget nyujtanának, a gyengébb társadalmi osztályoknak nyujtott közvetett segítséggel mégis lehetővé teszik, hogy azok gazdasági helyzete megjavuljon és így életszínvonaluk emelhető legyen.

Törvényhozásunk — helyesen — arra törekedett, hogy az ipari és mezőgazdasági munkások helyzetét nemcsak kizárólag munkásvédelmi törvényekkel javítsa, hanem azok megélhetését, illetve jólétét más eszközökkel is emelje.

Ezt a célt a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek kiépítésével (1898 : XXIII. t.-c.), a gazdasági munkásházak építésének állami támogatásával (1907 : LXVI. t.-c.), az ipari vállalatok által a munkások részére ingyenesen vagy csekély bér ellenében átengedett munkáslakásokra adókedvezmények adásával (1871 : LXI. t.-c., 1907 : III. t.-c.), a lakásínség enyhítése céljából nemcsak állami, hanem más üzemek munkásai és kisebb tisztviselői számára állami kislakások építésével (1908 : XXIX. t.-c., 1921 : XXXVI. t.-c.), a városi (községi) kislakásépítés támogatásával (1921 : XLI. t.-c.), a földtulajdon szerzésének megkönnyítésével (1920 : XXXVI. t.-c.) kívánta előmozdítani.

2. *A szociálpolitika a városokra vonatkozó jogszabályokban.*

A városokra vonatkozó szociálpolitikai jogszabályokat a városi feladattal kapcsolatos szociális intézkedés, illetőleg tevékenység szempontjából az *a)* alatti osztályozás alapján ugyancsak 3 részre oszthatjuk fel éspedig :

A) azokra, amelyek a gyengébb néposztályok kereseti viszonyainak szabályozására irányulnak,

B) azok, amelyek a közvetlen segítség nyujtását szabályozzák és

C) azok, amelyek a gyengébb néposztályok gazdasági erejének, illetve megélhetésének biztosítására szolgálnak.

Az *A)* csoportba tartoznak, az első részben felsorolt azok a munkásvédelmi intézkedések, amelyek a várost — a városi tulajdonban lévő ingatlanokkal, valamint a városi önálló vagyonkezelésű, közigazgatásilag kezelt, vagy kereskedelmi jogi formában megalakult közüzemekkel, vállalatokkal kapcsolatban — mint munkaadót érintik.

A *B)* csoportba tartoznak azok a szociális intézkedések, amelyek a szegénygondozás kérdésének megoldására vonatkoznak.

A primitív társadalomban a megszorult embertársakon való segítés a család és a törzs, majd az emberiesség és kereszténység parancsolta követelmény folytán a társadalom feladatát képezte.

A társadalom az erkölcsi törvény kényszere folytán érdeklődött kisebb-nagyobb mértékben a szegények iránt s ennek következtében mindig tényezője volt helyzetük javításának. A társadalom erkölcsi ereje leginkább a »Karitász« irányában mozdult meg, mert ez felelt meg a fejletlenebb gazdasági állapotoknak.

Amilyen mértékben változott meg később a gazdasági élet és tette bonyolulttá az életviszonyokat, olyan arányban kezdett a szegények gondozása mind nagyobb és nagyobb terhet jelenteni a társadalom számára és vált majdnem elviselhetetlen teherré, úgyhogy e szociális bajoknak

enyhítését karitatív gondoskodás útján remélni már nem lehetett. Szükségessé vált tehát, hogy az államhatalom is szabályozólag avatkozzék be, hogy a szegények ellátásáról való gondoskodás, mint közszükséglet minél szélesebb körű kielégítést nyerjen.

Így vált a szegénygondozás közfeladattá és így állt elő, mint az állami igazgatás egyik ága.

A szegénygondozásnak közfeladattá való minősítése és ellátása mellett a jótékonyságnak is megmarad a maga sajátos területe a szegénygondozás körül, amint ezt a magyar törvények tükrében is látjuk.

A magyar törvények a szegénygondozás feladatának megoldását a községek hatáskörébe utalták. Így intézkedett annak idején az 1871 : XVIII. t.-c. (a községek rendezéséről szóló) 22. és 102. §-a, amely a szegényügyet a község teendői közé sorozza és kimondja, hogy amennyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a község szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a község a helyi viszonyokhoz képest gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, akik magukat közsegély nélkül fenntartani egyáltalán nem képesek. Ha ez az ellátás csak a községi lakosok rendkívül súlyos terheltetésével eszközölhető, a község kivételesen a törvényhatóságnak, s ha ez sem bírná, az államnak segélyét veheti igénybe.

Az 1872 : XXXVI. t.-c. a 105. §-ában ugyanilyen értelemben intézkedik a fővárosban illetőséggel bíró szegények ellátásáról.

A nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről szóló 1875 : III. t.-c. 7—9. §-aiban kimondotta, hogy a vagyontalan betegek gyógyítási, betegápolási és szállítási költségeit az illetőségi község tartozik fedezni. Kimondotta továbbá azt is, hogy a gyógyíthatatlannak nyilvánított elmebetegek, stb. ápolása és eltartása vagyontalanságuk esetén ugyancsak az illetőségi, illetőleg a legutolsó állandó lakóhelyül szolgáló község kötelessége.

Ezeket a rendelkezéseket a közegészségügyi rendezésről szóló 1876 : XIV. t.-c.-nek a 22. és 71. §-a kiegészítette azzal, hogy a 7 évnél fiatalabb vagyontalan gyermekek gyógyítási, valamint a közbiztonságra veszélyes betegek stb. gondozási költségei, vagyontalanság esetén az illetőségi község által viselendők.

Az 1886 : XXII. t.-c. (községi törvény) a községnek mint a szegénygondozási kötelességét, mint a községi illetőség kérdését a következőképen szabályozta :

A 145. §. szerint, amennyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a községek szegényeinek ellátására elegendő nem volna : a községi helyi viszonyokhoz képest gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, akik magukat a közsegély nélkül fenntartani egyáltalán nem képesek.

Ha az ellátás csak a községi lakosok súlyos megterhelésével eszközölhető, a község kivételesen a törvényhatóságnak s ha ez nem bírná, az államnak segélyét veheti igénybe.

Az ugyanazon törvényhatóság kebelében lévő több község a szegények ellátása céljából a törvényhatóság jóváhagyása mellett egyesülhet, sőt a törvényhatóság azt is elrendelheti, hogy a területén fekvő összes községek ezen célból egy egységes szegényalapot létesítsenek.

A 146. §. szerint minden község köteles az általa fenntartott jótékony és közművelődési intézetek igazgatására rendesen felügyelni, azoknak számadásait évenkint a tavaszi rendes közgyűlésen pontosan megvizsgálni.

A 147. §. szerint kötelesek a községek a kezelésük alatt lévő alapítványokat is rendeltetésüknek megfelelőleg ugyanolyan gonddal kezelni, mint saját vagyonukat. Ezekről évenkint rendes kimutatás és számadás terjesztendő a közgyűlés elé.

A községi törvény a szegényellátás kérdését gyökeresen még mindig nem rendezi, mert a szegényekről való gondoskodását olyképen teszi a község kötelességévé, hogy a községnek a szegények ellátásáról csak akkor kell gondoskodnia, ha és amennyiben a jótékony intézetek segélye a szegények ellátására nem volna elegendő.

A szegényellátás kérdésének megoldását a háborút követő súlyos idők következményei folytán szélesebb körű alapokra kellett fektetni. Ennek a kérdésnek a megoldását átfogóan az 1931 : XXVI. t.-c.-ben nyert felhatalmazás alapján kiadott 6.000/1931. M. E. számú rendelet szabályozza, amely a nyilvános betegápolás, az állami gyermekvédelem és a szegényellátás költségeinek fedezéséről intézkedik. A rendelet szerint a közsegély nélkül megélni nem tudó szegényeket az a község, város segélyezi (látja el), amelynek területén azok a segélyezés szükségének beálltakor tartózkodnak (tartózkodási hely).

A rendelet alapvető intézkedést tartalmaz atekintetben, hogy a szegényellátással felmerülő szükségletek fedezetét a községi, városi költségvetésben előirányozni rendeli.

Annak a kérdésnek az eldöntését, hogy lakóhelynek mely községet, várost kell tekinteni, a rendelet részletesen szabályozza. A szegényügyi költségek arányosabb elosztása, valamint a közös szegényügyi feladatok (pl. szegényház, vagy egyéb népjóléti intézmények felállítása) végett ugyanannak a törvényhatóságnak területén fekvő több község a törvényhatóság jóváhagyása mellett egyesülhet, esetleg a törvényhatóság több községnek, vagy az összes községeknek ily egyesülését elrendelheti.

A szegények ellátása mellett gondoskodás történik a szegénybetegek gyógyításáról is. Az 1908 : XXXVIII. t.-c. rendelkezései szerint a szegénybetegeket a községi orvos (körorvos), vagy a városi orvos ingyen tartozik kezelni.

A 6000/1931. M. E. számú rendelet szerint a községek, városok saját területükön kötelesek a belügyminiszter által a nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótadó terhére engedélyezett hozzájárulás felhasználásával a ragályos betegség elleni védekezés költségein kívül a szegénybetegek részére a hatósági orvos, vagy a belügyminisztertől erre vonatkozólag felhatalmazott magánorvos által szabályszerűen rendelt gyógyszerek és a szükséges gyógyászati segédeszközök költségeit fedezni.

A világháborút követő években alakult ki Eger városban a szegénygondozásnak okszerű formája, melyet egri normának ismerünk. Ennek lényege a szegénygondozás összpontosítása, a szegénykataszter felállítása és a segélyezési könyvek bevezetése. Ez a rendszer annyira bevált, azt a belügyminisztérium 172.000/1936. számú rendeletével az összes városokra nézve kötelezővé tette.

A szegénygondozás költségeit részben az állam, részben pedig a község viseli. Az állam viseli azokat a költségeket, amelyek a nyilvános betegápolásról szóló törvényekben megjelölt betegek ápolásával és szállításával kapcsolatban jelentkeznek. A szegénygondozásnak minden egyéb költsége fedezetéről a község tartozik költségvetésében gondoskodni.

A község által viselendő szegénygondozási költségek fedezetére szolgálnak részben a szegényházi alapok és alapítványok jövedelmei, a bírságok, a büntetéspénzek és hasonló természetű bevételek, adományok stb., részben pedig a kivethető céladók.

Az említett jövedelmi források a szegénygondozás költségeinek fedezetére azonban elégtelenek, úgyhogy a községeknek az ezenfelül szükséges összegek fedezetéről rendes évi költségvetéseikben saját terhükre kell gondoskodni.

A szegénygondozásnak eddig tárgyalt feladatkörébe, mint láttuk, azok tartoznak, akik teljes gondoskodásra szorulnak. A szegénygondozás feladatkörébe tartoznak ellenben azok is, akik gazdasági szolgáltatásokra képesek ugyan, azonban a munkaalkalom hiányában képtelenek önfenntartásukról gondoskodni. Az utóbbi kategóriákba tartozó egyénekről való gondoskodás az ínségenyhítő tevékenység feladatkörét képezi, amelyre az alábbiakban még visszatérünk.

A *C)* csoportba tartozó intézkedések, miként már említettük, a gyengébb néposztályok gazdasági erejének, illetve megélhetésüknek biztosítására szolgálnak.

A gyengébb néposztályok gazdasági erejének és gazdasági helyzetének javítása érdekében városaink számos irányban fejtenek ki tevékenységet, így a városszéli telepek létesítése, konyhakerti parcellák nyujtása, kislakásos bérházak építése, munkaalkalmak teremtése révén.

Az e csoportba tartozó feladatokat, — ellentétben az 1. és 2. csoportba tartozókkal, — nem lehetett valamennyi városnál egységesen szabályozni és így ezekre vonatkozólag országos érvényű törvényeket nem is találunk, hacsak nem vesszük figyelembe a kislakások építésének előmozdításáról szóló 1921 : XLI. t.-c.-t, amely azonban szintén nem írja elő parancsolólag a kislakások építését, hanem a városok részére nyujtott állami támogatás és egyéb kedvezmények révén igyekszik azt előmozdítani.

II.

A városok szociális feladatai a multban.

A multban a városok szociálpolitikája nem játszott olyan nagy szerepet, mint napjainkban. Ennek oka az volt, hogy — amint arra a szociális feladatok általános ismertetése kapcsán már rámutattunk — a szociális feladatok úgy számukat, mint méreteiket tekintve egyenes arányban nőnek a gazdasági élet fejlődésével, a háborúelőtti idők gazdasági élete pedig egyrészt sokkal közelebb volt még a patrimoniális társadalmi rendhez, mint a mai időké, másrészt pedig közismert az a tény, hogy a világháborút közvetlenül megelőző évtizedekben a modern kapitalista termelés és a gyáripar rohamos fejlődése következtében a háború utáni idők értelmében vett gazdasági válságról beszélni nem lehetett s így a társadalom maga minden szerves hatalmi intézkedés nélkül is meg tudta oldani a reá váró szociális feladatokat.

Az elmondottakat egészen természetesnek fogjuk találni, ha arra utalunk, hogy egyrészt a kielégítendő szociális szükségletek nem jelentkeztek oly sürgetően, másrészt az egyházak, a jótékonycélú intézmények, alapok és alapítványok ezeknek a szükségleteknek jelentékeny részét fedezték. A városok szociális tevékenysége csak az így ki nem elégített szükségletek fedezésére szorítkozott részben olyképen, hogy saját maguk látták el úgy a nyilt, mint a zárt szegénygondozást, részben pedig úgy, hogy az egyházak, vagy a társadalom által fenntartott intézményeket támogatták.

Annak szemléltetésére, hogy a városi szociálpolitika a multban a városok háztartásában milyen szerepet játszott, példaképen szolgáljanak három reprezentatív városunk 1913. évi költségvetésének szociális szükségletei,

Debrecen város 1913. évi költségvetését vizsgálva látjuk, hogy a városban volt nyilt és zárt szegénygondozás.

A nyilt szegénygondozás kiterjedt a pénzbeli és természetbeni segélyezésre és a népkonyha fenntartására.

A zárt szegénygondozás a szegényházi ellátásra terjedt ki és ezenfelül az elhagyott gyermekek segélyezéséről is ennek keretében történt gondoskodás.

Ezeknek a szükségleteknek kielégítése kétféleképen történt. Egyrészt a város kezelésében lévő alapok, alapítványok költségvetésének, másrészt a város háztartási költségvetésének keretében.

Az alapok úgy keletkeztek, hogy a város közönsége a város vagyonából bizonyos részt, vagy a város meghatározott jövedelmeit, esetleg mind a kettőt a kijelölt célra lekötötte. Az alapítvány pedig akként keletkezett, hogy a város közönsége, vagy egyes jótevők életbeni vagy végrendeleti rendelkezése folytán meghatározott vagyontömeget lekötött abból a célból, hogy annak jövedelme szegénygondozásra, illetve elhagyott gyermekek segélyezésére fordíttassék.

Szociális célt szolgáló alap kettő volt. Az egyik az alamizsnaváltságalap, amelynek feladata volt a munkaképtelen szegényeket szegényházban élelemmel és ruházattal ellátni. Ez az alap tehát rendeltetésének megfelelően zárt szegénygondozási szükségletet elégített ki. Az alap két fő bevétele a tulajdonát képező ingatlanok jövedelme és a pótadó alapjául szolgáló állami egyenesadók után kivetett 3·5 %-os külön pótadó.

A másik alap a szegényalap-pénztár, melynek feladata volt a szegények pénzbeli és természetbeni segélyezése és a népkonyha fenntartása. Ennek rendeltetése tehát a nyilt segélyezés volt. Az alap bevételei közül említést érdemelnek az alamizsnaváltságalap segélye, a telepedési, bírság- és engedélydíjakból, továbbá az adományokból származó bevételek.

Volt még egy szociális célra szolgáló alapítvány is, a Kövesdi Jánosféle hagyaték, melynek rendeltetése az árvagyermekek felruházása volt. Ennek az alapítványnak bevételeit vagyonának jövedelme képezte.

Az alapokon és a fenti alapítványokon kívül a város háztartása is hozzájárult bizonyos szociális feladatok kielégítéséhez és pedig olyképen, hogy az egyházi szegényházat és egy jótékonycélú egyesületet támogatott, továbbá az elhagyott gyermekek segélyezéséhez járult hozzá.

Ezek a háztartási költségvetésben szereplő kiadások összesen 18.600 koronát tettek ki, ami a háztartási költségvetés összes szükségletének mindössze 0·3%-a volt. Az említett alapok kiadásainak együttes összege 88.332 korona, azaz az összes háztartási szükségletek 1·8%-a volt.

Sopron városnál a nyilt szegénygondozás a háztartás terhét képezte és állott úgy készpénzbeli, mint természetbeni segélyezésből. A zárt szegénygondozás a városi szegényápolda feladatkörébe tartozott, melynek saját bevételei voltak ugyan, de a háztartás jelentékeny összeggel támogatta. Ugyancsak támogatta a háztartás az egyházak által fenntartott árvaházakat is.

Az elhagyott gyermekek segélyezéséről egy külön erre a célra létesített alap gondoskodott, amelynek bevételét az értékpapírok jövedelme és a

betétek utáni kamatok képezték. A költségvetésből kitűnőleg más szociális célt szolgáló alap vagy alapítvány nem volt.

A szegényápolda és az elhagyott gyermekek segélyalapja saját bevételeiből összesen 25.136 korona szükségletet elégített ki, ami a háztartás összes szükségleteinek 1·2%-át teszi ki. A város háztartásában az említett szociális kiadások összege 46.088 korona, ami az összes szükséglet 2·2%-a.

Győr városnál a nyilt szegénysegélyezés a háztartási költségvetést terhelte, amely főleg készpénzbeli segélyezésből állott. A zárt szegénygondozást az elhagyott gyermekek alapja teljesítette, amelyet a háztartás támogatott. A háztartás ezenkívül különböző társadalmi jótékony egyesületeket is támogatott kisebb összegekkel.

A háztartást 69.850 korona szociális kiadás terhelte, amely az összes szükségletnek 2·6%-a. Az elhagyott gyermekek alapja 7500 korona szükségletet elégített ki, ami az összes háztartási szükségletek 0·3%-át tette ki.

Előadottakból megállapíthatólag a városok szociális tevékenysége a multban csaknem kizárólag a munka- és keresetképtelenek támogatására szorítkozott. Már a háborúelőtti időkben is megtaláljuk a nyilt és zárt szegénygondozás feladatkörét, csakhogy mindkét feladatkör a mainál jóval kevesebb feladatot ölelt fel, amennyiben a nyilt szegénygondozás keretében csak pénzbeli segélyezést és népkonyhákkal kapcsolatos tevékenységet, a zárt szegénygondozás keretében pedig csak szeretetotthonok (szegényházak, aggotthonok stb.) és árvaházak fenntartását találjuk meg.

III.

A városok szociális feladatai az 1939. évi költségvetés tükrében.

1. A szociálpolitika a városi költségvetésekben általában.

A városok szociális feladatai nem feltétlenül fedik a költségvetésileg előirányzott szociális szükségleteket, mert a városok sok esetben vannak, avagy lehetnek abban a helyzetben, hogy a városi lakosság szociális igényeihez igazodó feladatok ideális megoldására szükséges fedezettel nem rendelkeznek. Kétségtelen tény, hogy a városok a maguk erejéhez mérten óriási erőfeszítéseket tesznek ilyen irányú feladataik maradéktalan kielégítésére. Budapest székesfővárosra, de több vidéki városra is — miként az alábbiakból is megállapítható lesz — elmondhatjuk, hogy a szociális követelményeknek — a mai kor igényeit kielégítőleg — nemcsak a kötelezően hatáskörébe utalt mértékben felelnek meg, hanem azon jóval túlmenően nagy áldozatok árán is.

A jelen dolgozat keretében kizárólag azokat a feladatokat fogjuk ismertetni, amelyek a városok költségvetéseiben mint szükségletek jelentkeznek, illetőleg mint ilyenek elő vannak irányozva. Szeretnénk a költségvetés keretében kivetíteni azokat az erőfeszítéseket, amelyeket úgy a székesfőváros, mint a vidéki városok kifejtenek a szociális probléma minél teljesebb megoldása érdekében.

Itt elöljáróban rá kell mutatnunk arra, hogy Budapest székesfőváros és a vidéki városok — vidéki városok alatt mindenütt a trianoni Magyarország városai értendők — között a szociális szükségletek (feladatok) előirányzása tekintetében eltérés mutatkozik.

Ezek között első helyen kell megemlékezni arról, hogy míg a vidéki városoknál az ínségesek támogatására irányuló tevékenység külön költségvetésben, az úgynevezett ínségköltségvetésben irányoztatik elő és a szükséges fedezetről is ebben a külön költségvetésben történik gondoskodás, addig Budapest székesfővárosnál az ínségesek ellátásával kapcsolatos szociális feladatok a háztartási költségvetés keretében szerepelnek, vagyis az utóbbiaknál erre külön költségvetés nincs.

Ez a fő eltérés könnyen talál indokolást abban, hogy Budapest székesfővárosnál a munkaképes ínségesek szociális megsegítésének problémája a vidéki városokénál korábban és pedig az ínségakciónak országos bevezetése és ennek folyományaként az ínségköltségvetés életrehívása előtt jelentkezett. Korábban jelentkezvén a szükséglet és annak kielégítése, a főváros háztartási költségvetése keretében kezdett gondoskodni az ínségesek támogatásáról. Majd pedig az ínségakció bevezetésével és a nagyobb szociális igények felléptével csak a háztartási költségvetési keret bővítése vált szükségessé.

Ez a körülmény kidomborodik abból is, hogy míg a vidéki városok költségvetéseiben a 42.200/1927. B. M. számú körrendelet értelmében a szociális kiadások a »szegényügy és népjólét« elnevezésű (IV.) csoporton vannak előirányozva, addig Budapest székesfőváros költségvetésében a szociális kiadások nagyrésze »közjótékonyság és szociálpolitika« (IX.) fejezet alatt találhatók. Budapest székesfővárosnál tehát a költségvetési fejezet elnevezéséből is megállapítható a feladat magasabbrendűsége.

A fentebb említettek alapján Budapest székesfőváros szociális feladatait a vidéki városokétól elkülönítetten is lehet tárgyalni. Ezeknek a feladatoknak közös nevezőre hozása nem kis gondot okoz, minthogy azonban célunk az, hogy a városok jelenlegi szociális feladatait a költségvetés tükrében bemutatandó egységes képben ismertessük, célszerűnek látszott Budapest székesfőváros költségvetési előirányzatának olyan szétbontása, hogy az ínségakcióval kapcsolatos feladatok a háztartás egyéb szociális feladataitól elkülönítessenek, hogy így a vidéki városokkal az összehasonlítás alapja meglegyen, különösen azért, mert az a cél is szemünk előtt lebegett, hogy

az összehasonlítás révén, a beszédes számok segítségével kidomborítsuk az esetleges hiányosságokat, aminek alapján a jövő számára kijelölhető a haladás útja.

A fentiekre való tekintettel a továbbiakban együtt fogjuk tárgyalni Budapest székesfőváros szociális kérdéseit a vidéki városokéval, mindenütt elsősorban Budapesttel foglalkozva.

Az anyag részletes ismertetése előtt szükséges a városok szociális feladatait, úgy, amint azok a költségvetésben szükségletként jelentkeznek[1]), egy áttekinthető egységes rendszerbe foglalni. Ezt a célt szolgálja az I. sz. diagramm, amelyből azonnal megállapítható, hogy a városok szociális feladatai két nagy kategóriára oszlanak. Az elsőbe tartoznak azok a feladatok, amelyeket a városi *háztartás keretén belül* kell megoldani. Ezek nagyobbrészt azok a szociális feladatok, amelyeket állandó jellegűeknek, rendszeresen visszatérőknek kell tekinteni s amelyek nagyrészt a munka- és keresetképtelenek támogatásának kérdésével kapcsolatosak. A második kategóriába pedig azok a feladatok tartoznak, amelyek az *ínségakció keretén belül* oldandók meg, vagyis amelyek a munkanélküliség következtében önhibájukon kívül hatósági segélyre szoruló ínséget szenvedő munkaképes egyének segélyezésére irányulnak és amelyek remélhetőleg nem állandó jellegűek.

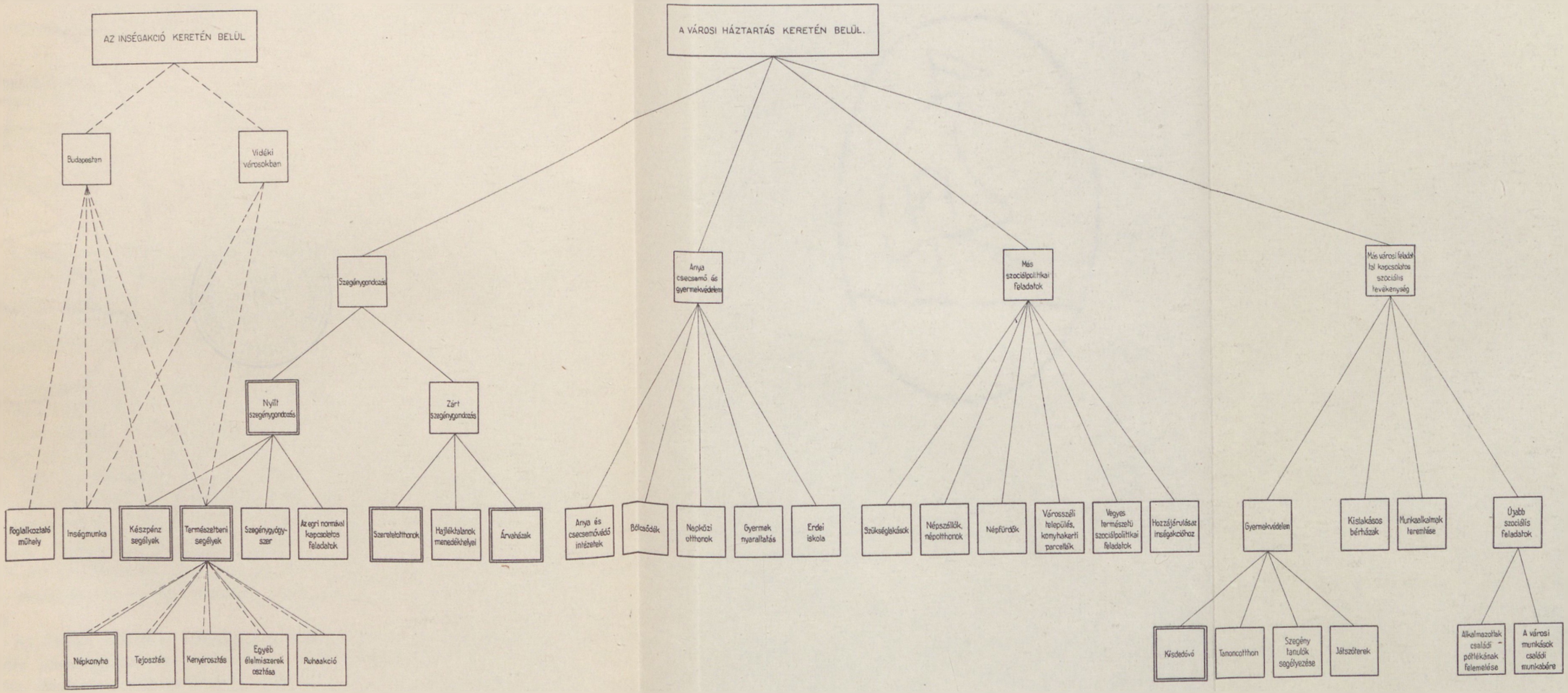
1. sz. táblázat. A városok szociális szükségleteinek megoszlása a háztartási alap és az ínségakció költségvetése között az 1939. évi költségvetések alapján pengőben.

A költségvetés neve	Budapest		Thj. városokban		Megyei városokban		A városokban összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
A háztartási alap költségvetésében	13,923.416	72·96	3,970.257	59·60	4,292.084	54·44	22,185.757	65·97
Az ínségakció költségvetésében	5,160.520	27·04	2,691.000	40·40	3,591.500	45·56	11,443.020	34·03
A háztartási és ínségköltségvetésben együtt	**19,083.936**	**100·00**	**6,661.257**	**100·00**	**7,883.584**	**100·00**	**33,628.777**	**100·00**

Az éppen most ismertetett két nagy kategória szem előtt tartásával bemutatni kívánjuk a városok szociális szükségleteinek a költségvetések alaki beosztása szerinti megosztását az 1939. évi költségvetések alapján. Szükségesnek látjuk ezt azért, mert a szociális feladatok alábbi széttagolása folytán esetleg annyira elaprózódnak szemünk előtt, hogy nem lehetne

[1]) Budapestre vonatkozó fenti kivételtől eltekintve.

A VÁROSOK SZOCIÁLIS FELADATAINAK MEGOSZLÁSA

A kettős keretbe foglalt négyzetek azokat a szociális feladatokat jelzik, amelyek 1908 évben már megvoltak

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

érzékelni kellőképen, hogy a szociális szükségletek a csonka haza városaiban milyen óriási terhet reprezentálnak. (L. az 1. sz. táblázatot és a II. sz. diagrammot.)

1/a. sz. táblázat. A várostípusok közötti megoszlás és fejenkénti átlag.

A költségvetés neve	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	%	fejenként átlag	%	fejenként átlag	%	fejenként átlag	%	fejenként átlag
A háztartási alap költségvetésében ...	62·76	13·84	17·89	5·92	19·35	3·51	100·00	7·65
Az ínségakció költségvetésében	45·10	5·13	23·52	4·01	31·38	2·94	100·00	3·95
A háztartási és ínségköltségvetésben együtt	**56·75**	**18·97**	**19·81**	**9·93**	**23·44**	**6·45**	**100·00**	**11·60**

Az összes városok — beleértve Budapest székesfőváros is — 1939. évi háztartási költségvetésében a szociális feladatok megvalósítására előirányzott szükségletek összege 22,185.757 pengő. Az ínségköltségvetésben előirányzott szükségletek összege pedig 11,443.020 pengő. A két különálló költségvetésben szereplő szociális feladatok végösszege tehát 33,628.777 pengő.

A fenti adatokból megállapítható, hogy a szociális feladatok 65·97%-a a városok háztartását és 34·03%-a az ínségköltségvetést terheli.

A háztartási és ínségköltségvetésben előirányzott szociális szükségleteknek az egyes várostípusok közötti megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy a háztartást terhelő szociális kiadásokból 13,923.416 pengő, vagyis 62·76% Budapest székesfővárosra, 3,970.257 pengő, vagyis 17·89% a th. városokra és 4,292.084 pengő, vagyis 19·35% a megyei városokra esik.

(Az ínségköltségvetésekben szereplő kiadásokból 5,160.520 pengő, vagyis 45·10% Budapest székesfővárosra, 2,691.000 pengő, vagyis 23·52%-a a th. városokra és 3,591.500 pengő, vagyis 31·38%-a a megyei városokra esik.)

Az összes szociális szükségletek (háztartási és ínségköltségvetésben együtt) várostípusonkinti megoszlása szerint 19,083.936 pengő, vagyis 56·75% Budapest székesfővárosra, 6,661.257 pengő, vagyis 19·81% a th. városokra, 7,883.584 pengő, vagyis 23·44%-a a megyei városokra esik.

A szociális szükségletek várostípusonkinti megoszlásának helyes arányát a szociális kiadások 1 főre átszámított összege mutatja kétségtelen

pontossággal, ennek alapján megállapítható, hogy Budapest székesfőváros háztartási költségvetésében szereplő szükségletek 1 főre eső átlaga 13·84 pengő, a th. városok ilyen irányú szükségletének 1 főre eső átlaga 5·92 pengő és a megyei városoké 3·51 pengő, az országos városi átlag 7·65 pengő.

Az ínségköltségvetés szükségletének Budapest székesfővárosnál 1 főre eső átlaga 5·13 pengő, a th. városoknál 4·01 pengő és a megyei városoknál 2·94 pengő, az országos városi átlag 3·95 pengő.

Végül az összes szociális szükségletek együttes összegéből Budapest székesfővárosban 1 főre eső átlag 18·97 pengő, a th. városokban 9·93 pengő és a megyei városokban 6·45 pengő. Országos városi átlag 11·60 pengő.

A fentebb felsorolt adatokból megállapíthatjuk, hogy a fokozódó városiasodás növekvő szociális feladatok megoldása elé állítja a városokat. Megállapítható az is, hogy a mezőgazdasági jellegű városok (a megyei városok nagyobbrésze ilyen) szociális szükségletei alacsonyabbak az ipari jellegű városokénál.

A háztartási költségvetésben és az ínségköltségvetésben előirányzott szociális kiadások egymáshoz való arányát várostípusonkint vizsgálva kitűnik, hogy az ínségköltségvetésben előirányzott szükségletek között nincs olyan aránytalan eltérés, mint a háztartási alapban előirányzott szociális kiadások között. Ezt a körülményt indokolja az, hogy a munkanélküliség kérdése egyaránt jelentkezik mind az ipari, mind a mezőgazdasági lakosság között.

Ezek után rátérünk témánk részletes tárgyalására abban a beosztásban, amint azt a táblázat mutatja. Minthogy a szociális feladatok zömét a háztartás viseli és ez az állandó jellegű szociális kiadásokat tartalmazza, előbb ennek tárgyalását tartjuk szükségesnek.

2. A szociális feladatok a háztartási költségvetés keretében.

A bemutatott 1. sz. diagrammból megállapítható, hogy a városok háztartása keretén belül megoldható szociális feladatok 4 csoportba oszthatók be:

A) szegénygondozás,

B) anya-, csecsemő- és gyermekvédelem,

C) más szociálpolitikai feladatok,

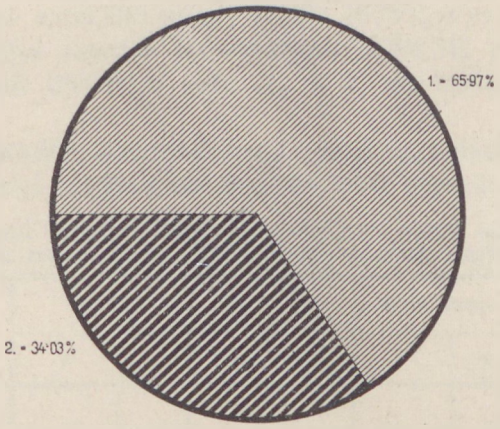
D) más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenység.

A háztartási költségvetés keretében előirányzott 22,185.757 pengő szociális kiadás a most említett csoportosítás szem előtt tartása mellett a következőképen oszlik meg:

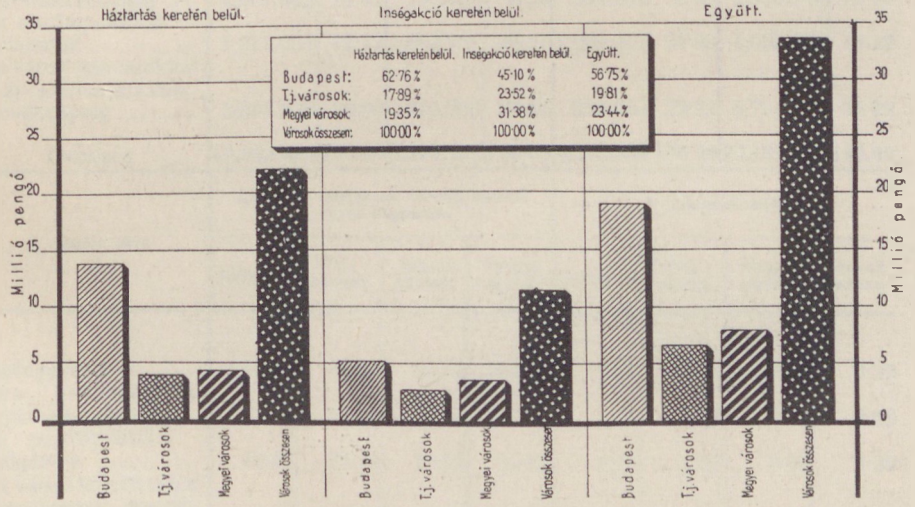
A VÁROSOK SZOCIÁLIS SZÜKSÉGLETEI.

33·6 MILLIÓ PENGŐ.

1. Háztartás keretén belül	22·2 millió P.	65·97 %
2. Inségakció keretén belül	11·4 millió P.	34·03 %
összesen:	33·6 millió P.	100·00 %

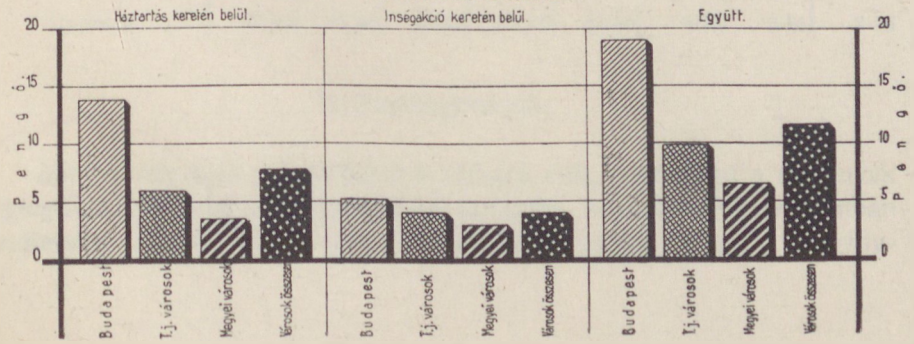

ELŐIRÁNYZOTT SZÜKSÉGLET.

	Háztartás keretén belül.	Inségakció keretén belül.	Együtt.
Budapest:	62·76 %	45·10 %	56·75 %
Tj. városok:	17·89 %	23·52 %	19·81 %
Megyei városok:	19·35 %	31·38 %	23·44 %
Városok összesen:	100·00 %	100·00 %	100·00 %

FEJENKINTI ÁTLAG PENGŐBEN.

szegénygondozásra 9,551.772 pengő, vagyis a háztartási költségvetésben előirányzott összes ilyen irányú szükséglet 43·05%-a ; anya-, csecsemő- és gyermekvédelemre 2,835.944 pengő, vagyis 12·78%-a ; más szociálpolitikai feladatokra 4,033.699 pengő, vagyis 18·19%-a és más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenységre 5,764.342 pengő, vagyis a szociális szükségletek 25·98%-a esik. (L. a 2. sz. táblázatot és III. sz. diagrammot).

A számok arányából láthatjuk, hogy a szegénygondozás szükségletei a szociális jellegű összes kiadásoknak csaknem felét képezik.

2. sz. táblázat. A városok háztartási alapjánál előirányzott szociális szükségleteinek célok szerinti megoszlása az 1939. évi költségvetések alapján.

A csoport neve	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Szegénygondozás	5,956.396	42·78	1,711.106	43·10	1,884.270	43·90	9,551.772	43·05
Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem ..	2,061.443	14·81	390.134	9·83	384.367	8·95	2,835.944	12·78
Más szociálpolitikai feladatok	1,911.051	13·72	1,052.731	26·51	1,069.917	24·93	4,033.699	18·19
Más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenység	3,994.526	28·69	816.286	20·56	953.530	22·22	5,764.342	25·98
Összesen	**13,923.416**	**100·00**	**3,970.257**	**100·00**	**4,292.084**	**100·00**	**22,185.757**	**100.00**

A csoport neve	Az előbbi adatoknak városok közötti %-os megoszlása				A fejenkénti átlag P			
	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok összesen
Szegénygondozás	62·36	17·91	19·73	100·00	5·92	2·55	1·54	3·29
Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem ...	72·69	13·76	13·55	100·00	2·05	0·58	0·31	0·98
Más szociálpolitikai feladatok	47·37	26·10	26·53	100·00	1·90	1·57	0·88	1·39
Más városi feladatokkal kapcsolatos szociálpolitikai tevékenység	69·30	14·16	16·54	100·00	3·97	1·22	0·78	1·99
Összesen	**62·76**	**17·89**	**19·35**	**100·00**	**13·84**	**5·92**	**3·51**	**7·65**

A) *Szegénygondozás.*

Mint ahogy már a fentiekből is látható volt, a multban a szegények megsegítése a társadalmi feladatok közé tartozott. Az idők folyamán azonban mindinkább parancsoló szüksége mutatkozott annak, hogy a szegény-

gondozást és a társadalombiztosítást intézményesen, hatósági alapon is megszervezzék. Így a társadalmi, egyházi tevékenységek mellett mindinkább szélesebb mederben a közületek, különösen pedig a városok feladatai körében találjuk a szegénygondozás kérdését.

A szegénygondozás ma a fennálló törvényes rendelkezések szerint községi feladat. (1886 : XXII. t.-c. 145—147. §., 6000/1931. M. E. sz. rendelet, 1930 : XVIII. t.-c., 1932 : XII., 1937 : III. t.-c. és 30/1938. B. M. számú rendelet stb.).

A hivatkozott törvényhelyek azonban csak a közületeknek (városoknak) szegénygondozási kötelezettségeit állapítják meg. Annak kiépítésére, tagolására vonatkozólag azonban közelebbi utasításokat nem tartalmaznak és nem is tartalmazhatnak. A városok tehát a helyi szükségleteknek és a város anyagi helyzetének megfelelően építették ki a maguk szegénygondozását. Minden esetre nagy szerep jut a város vezetője szociális érzékének és annak, hogy mennyiben kíván a kor szellemével haladni. Ezt a megállapítást teljes mértékben alátámasztják a városok szociális tevékenységéről és intézményeiről összegyüjtött és alább ismertetett statisztikai adatok is.

A szegénygondozás már a régebbi időben kialakult formák szerint kétirányú volt. És pedig : nyilt és zárt szegénygondozás. A nyilt szegénygondozás alatt értjük azt a szociális tevékenységet, amikor az arra rászoruló munka- és keresetképtelen egyén a közhatóság, illetve az egyház, a társadalom stb. által bizonyos külső (pénzbeli vagy természetbeni) támogatásban részesül. Zárt szegénygondozásnak pedig az a szociális tevékenység tekintendő, amidőn az arra rászoruló munka- és keresetképtelen egyén élete úgy biztosíttatik, hogy egy arra alkalmas intézetben teljes ellátásban és mindabban részesül, ami az ember életének a fenntartásához szükséges.

A városoknak a szegénygondozással kapcsolatban fennálló szükségletei az 1939. évi költségvetési előirányzat szerint összesen 9,551.772 pengőt tesznek ki. Ebből az összegből a nyilt szegénygondozásra 5,551.282 pengő, vagyis az ilyen irányú szükséglet 57·70%-a, a zárt szegénygondozásra pedig 4,040.490 pengő (42·30%) esik.

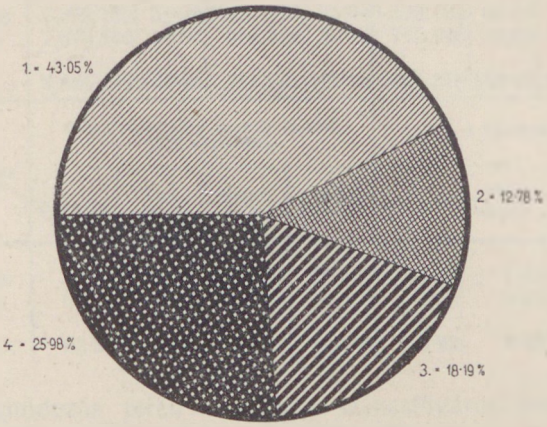
A szegénygondozási költségek nagyrésze Budapest székesfőváros szükségletét jelenti, mert a 9,551.772 pengőből 5,956.396 pengő (62·36%) Budapestre, 1,711.106 pengő (17·91%) a thj. városokra és 1,884.270 pengő (19·73%) a megyei városokra esik. (L. a 3. sz. táblázatot és a IV. sz. diagrammot.)

Ugyanezt igazolják a fejenkénti átlagok is, mert azok Budapesten 5·92 pengő, thj. városokban 2·55 pengő és megyei városokban 1·54 pengő, országos városi átlagban 3·29 pengőt tettek ki.

A VÁROSI HÁZTARTÁSOK SZOCIÁLIS SZÜKSÉGLETEI A HÁZTARTÁSI ALAPNÁL ELŐIRÁNYZOTT KÖLTSÉGEK SZERINT.

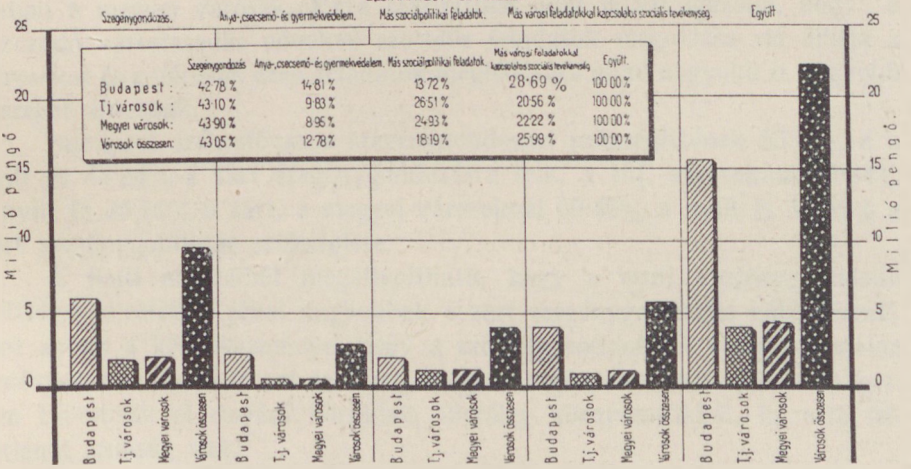
22·2 MILLIÓ PENGŐ.

1. Szegénygondozás	9·6 millió P.	43·05 %
2. Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem	2·8 millió P.	12·78 %
3. Más szociálpolitikai feladatok	4·0 millió P.	18·19 %
4. Más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenység	5·8 millió P.	25·98 %
összesen .	22·2 millió P.	100·00 %

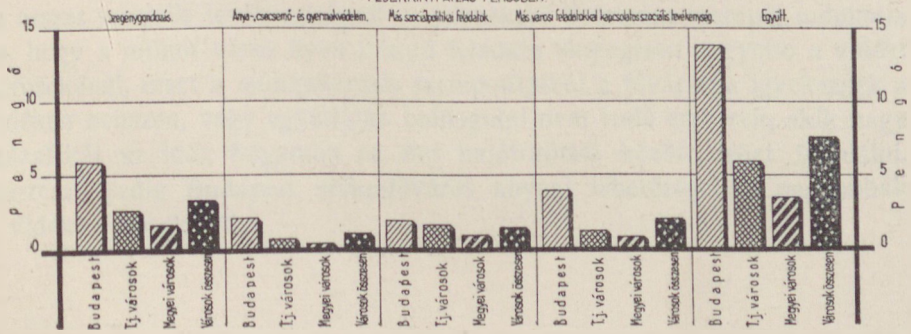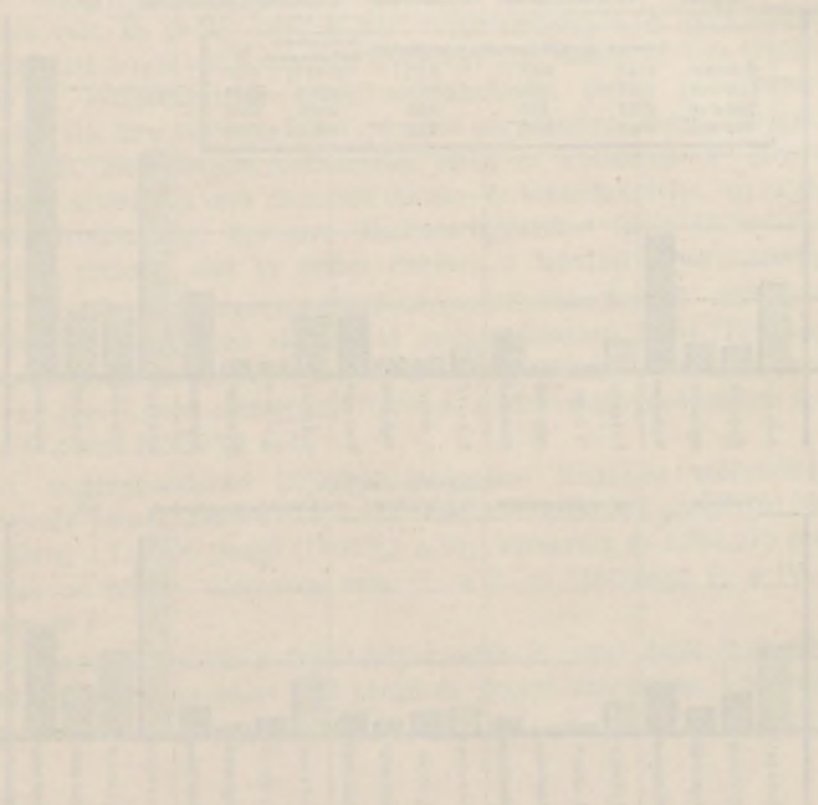

ELŐIRÁNYZOTT SZÜKSÉGLET

	Szegénygondozás	Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem	Más szociálpolitikai feladatok	Más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenység	Együtt
Budapest :	42·78 %	14·81 %	13·72 %	28·69 %	100·00 %
Tj városok :	43·10 %	9·83 %	26·51 %	20·56 %	100·00 %
Megyei városok:	43·90 %	8·95 %	24·93 %	22·22 %	100·00 %
Városok összesen:	43·05 %	12·78 %	18·19 %	25·98 %	100·00 %

FEJENKINTI ÁTLAG PENGŐBEN.

3. sz. táblázat. A városok szegénygondozással kapcsolatos szükségletei az 1939. évi költségvetések alapján.

A szegénygondozás neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Nyilt szegénygondozás	3,279.780	55·06	1,092.378	63·84	1,139.124	60·45	5,511.282	57·70
Zárt szegénygondozás	2,676.616	44·94	618.728	36·16	745.146	39.55	4,040.490	42·30
Szegénygondozás összesen	5,956.396	100·00	1,711.106	100·00	1,884.270	100·00	9,551.772	100·00

A szegénygondozás neme	A szükségleteknek városok közötti %-os megoszlása				A fejenkénti átlag P			
	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok összesen	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok összesen
Nyilt szegénygondozás	59·51	19·82	20·67	100·00	3·26	1·63	0·93	1·90
Zárt szegénygondozás	66·24	15·32	18·44	100·00	2·66	0·92	0·61	1·39
Szegénygondozás összesen	62·36	17·91	19·73	100·00	5·92	2·55	1·54	3·29

A szegénygondozás terén Budapest székesfőváros messze a többi városok előtt jár, közvetlen utána következnek a thj. városok és csak harmadsorban a megyei városok. Ez a statisztikai adat is azt igazolja, hogy a fokozódó városiasodás növekvő szociális feladatok megoldása elé állítja a városokat és a városok ezen feladatok megoldására mind nagyobb és nagyobb összeget áldoznak.

Budapest székesfőváros szegénygondozási szükségletének 55·06%-a a nyilt és 44·94%-a zárt szegénygondozásra esik, a thj. városoknál 63·84% a nyilt és 36·16%-a zárt, a megyei városoknál 60·45% a nyilt és 39·55% a zárt szegénygondozás szükséglete.

A fenti adatokból megállapítható, hogy a nyilt szegénygondozási költségek általában jóval nagyobbak a zárt szegénygondozási költségeknél, ami annak a következménye, hogy a szegénygondozásnál minden vonalon érvényesíteni kívánják azt az elvet, hogy a szegényeket csak abban az esetben távolítsák el családi körükből, illetőleg környezetükből, ha erre feltétlenül szükség van.

Budapest székesfővárosnak a szegénygondozásnál is — mint általában az összes szociális tevékenységnél — jelentkező domináns szerepét indokolja az, hogy a milliós város ilyen irányú feladata lényegesen nagyobb a vidéki városokénál, mert a munkakeresés szempontjából a fővárosba igyekeznek a vidéken nehezen, vagy egyáltalán boldogulni nem tudó emberek, akik nagy százalékát az idők folyamán az élet hajótöröttei között lehet feltalálni, másrészt pedig Budapest székesfőváros anyagi lehetőségei is nagyobbak a vidéki városokénál.

a) *Nyilt szegénygondozás.* A közületek nyilt szegénygondozása négy alakban nyilvánul meg:

aa) készpénzsegélyek,

bb) természetbeni segélyek,

cc) szegénygyógyszerek,

dd) az egri norma bevezetésével kapcsolatos feladatok.

Az összes városok nyilt szegénygondozása előirányzott 5,511.282 pengő szükségletéből 1,322.441 pengő, vagyis az összes ilyen irányú előirányzat 24%-a esik készpénzsegélyre, 2,685.449 pengő, vagyis 48·73%-a a természetbeni segélyre és 1,095.440 pengő, vagyis 19·88%-a szegénygyógyszerre. A fennmaradó összegből 269.330 pengő (4·88%), a nyilt szegénygondozással kapcsolatos adminisztrációs költségekre 138.622 pengő (2·51% pedig az egri normával kapcsolatos feladatok költségeire fordíttatik. (L. a 4. sz. táblázatot és az V. sz. diagrammot.)

4. sz. táblázat. A városoknak a nyilt szegénygondozással kapcsolatban fennálló szükségletei az 1939. évi költségvetések alapján.

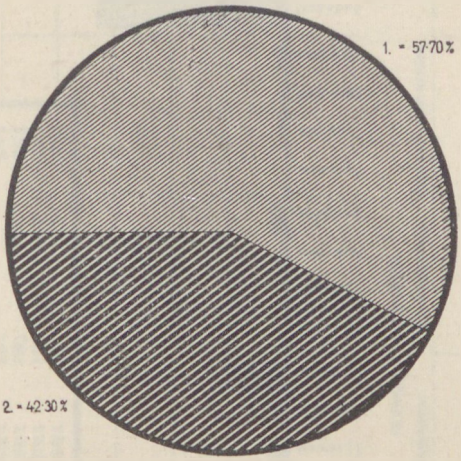
A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Készpénzsegélyek	720.000	21·95	313.738	28·72	288.703	25·34	1,322.441	24·00
Természetbeni segélyek	2,082.000	63·48	341.365	31·25	262.084	23·01	2,685.449	48·73
Szegénygyógyszer	381.000	11·62	282.160	25·83	432.280	37·95	1,095.440	19·88
A nyilt szegénygondozással kapcsolatos adminisztrációs költség	96.780	2·95	73.115	6·69	99.435	8·73	269.330	4·88
Az egri normával kapcsolatos feladatok költségei	—	—	82.000	7·51	56.622	4·97	138.622	2·51
Összesen	**3,279.780**	**100·00**	**1,092.378**	**100·00**	**1,139.124**	**100·00**	**5,511.282**	**100·00**

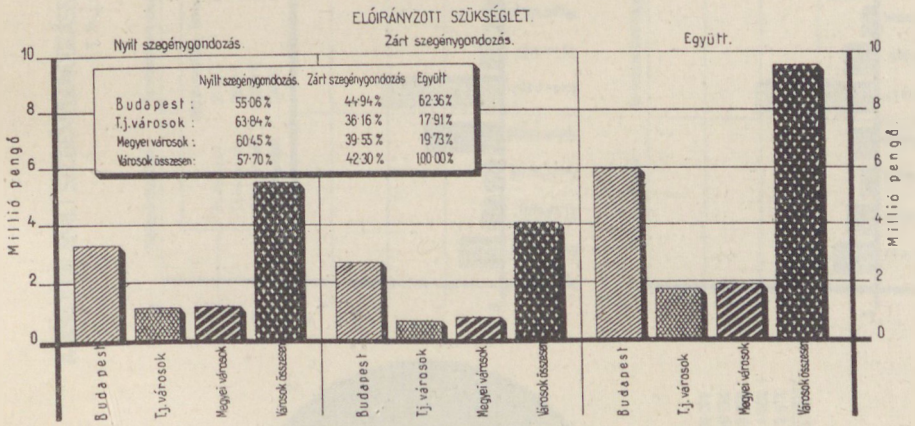
A szükséglet neme	Az előirányzott szükségleteknek városok típusok szerinti %-os megoszlása				Az előirányzott szükségleteknek fejenkénti átlaga			
	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok összesen	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok összesen
	százalék				pengő			
Készpénzsegélyek	54·44	23·73	21·83	100·00	0·71	0·47	0·24	0·46
Természetbeni segélyek	77·53	12·71	9·76	100·00	2·07	0·51	0·21	0·92
Szegénygyógyszer	34·78	25·76	39·46	100·00	0·38	0·42	0·35	0·38
Adminisztrációs költség	35·93	27·15	36·92	100·00	0·10	0·11	0·08	0·09
Az egri normával kapcsolatos költségek .	—	59·15	40·85	100·00	—	0·12	0·05	0·05
Összesen	**59·51**	**19·82**	**20·67**	**100·00**	**3·26**	**1·63**	**0·93**	**1·90**

A VÁROSOK SZEGÉNYGONDOZÁSSAL KAPCSOLATOS SZÜKSÉGLETEI.

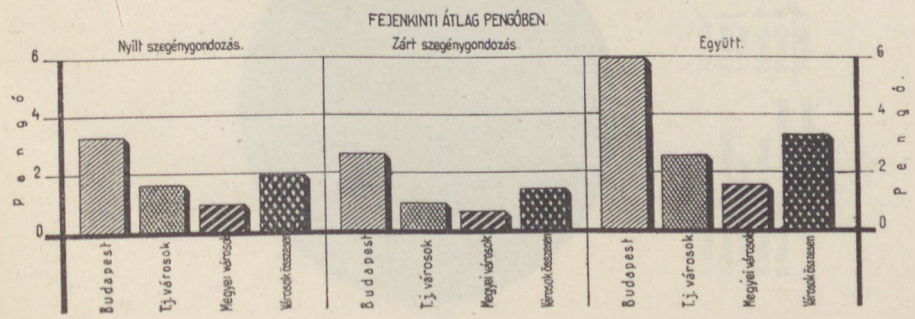
9·5 MILLIÓ PENGŐ

1. Nyílt szegénygondozás	5·5 millió P.	57·70%
2. Zárt szegénygondozás	4·0 millió P.	42·30%
összesen:	9·5 millió P.	100·00%

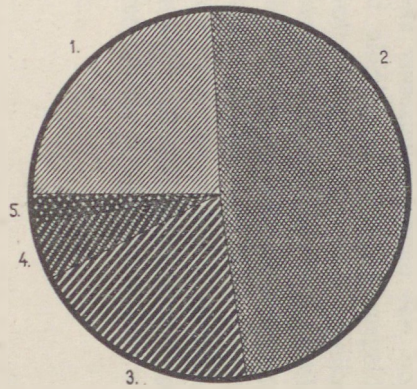

	Nyílt szegénygondozás.	Zárt szegénygondozás	Együtt
Budapest:	55·06%	44·94%	62·36%
Tj. városok:	63·84%	36·16%	17·91%
Megyei városok:	60·45%	39·55%	19·73%
Városok összesen:	57·70%	42·30%	100·00%

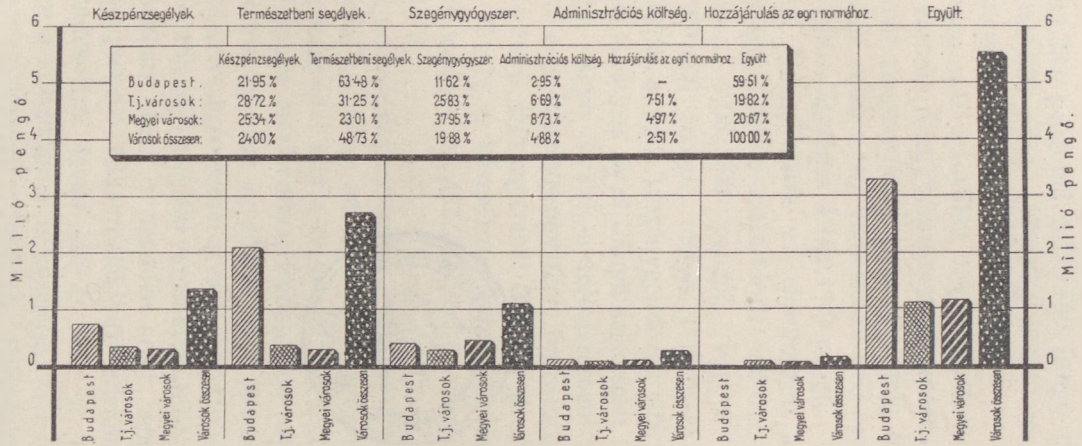
A VÁROSOK NYILT SZEGÉNYGONDOZÁSSAL KAPCSOLATOS SZÜKSÉGLETEI.

5·5 MILLIÓ PENGŐ

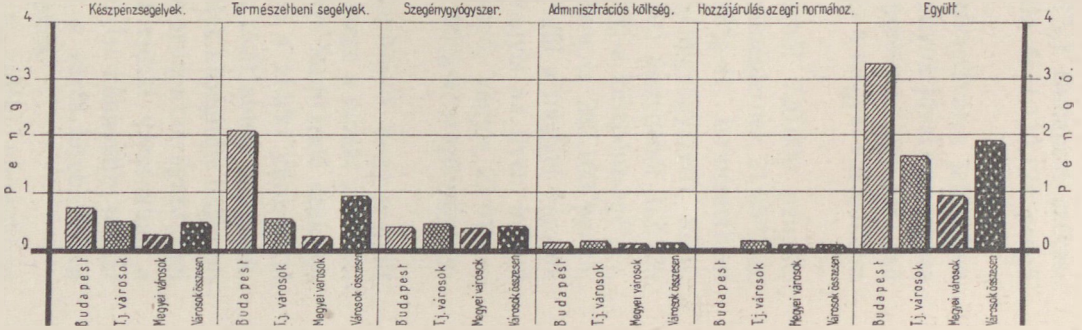
1. Készpénzsegélyek.	1·3 millió P.	24·00%
2. Természetbeni segélyek.	2·7 millió P.	48·73%
3. Szegénygyógyszer.	1·1 millió P.	19·88%
4. Adminisztrációs költség.	0·3 millió P.	4·88%
5. Hozzájárulás az egri normához	0·1 millió P.	2·51%
összesen:	5·5 millió P.	100·00%

ELŐIRÁNYZOTT SZÜKSÉGLET.

	Készpénzsegélyek.	Természetbeni segélyek.	Szegénygyógyszer.	Adminisztrációs költség.	Hozzájárulás az egri normához.	Együtt
Budapest.	21·95 %	63·48 %	11·62 %	2·95 %	–	59·51 %
Tj. városok:	28·72 %	31·25 %	25·83 %	6·69 %	7·51 %	19·82 %
Megyei városok:	25·34 %	23·01 %	37·95 %	8·73 %	4·97 %	20·67 %
Városok összesen.	24·00 %	48·73 %	19·88 %	4·88 %	2·51 %	100·00 %

FEJENKINTI ÁTLAG PENGŐBEN

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

Az 5,511.282 pengőből 3,279.780 pengő (59·51%) Budapest székesfővárosra, 1,092.378 pengő (19·82%) a thj. városokra és 1,139.124 pengő (20·67%) a megyei városokra esik.

A lakosság számarányához képest Budapest székesfőváros jelentősen többet, a thj. városok, főleg pedig a megyei városok az aránynál jóval kevesebbet költenek a nyilt szegénygondozásra, mert míg Budapesten az egy főre eső átlag 3·26 pengő, addig a thj. városokban 1·63 pengő és a megyei városokban 0·93 pengő. Városi országos átlag 1·90 pengő.

Budapest székesfőváros az előirányzott összegből 720.000 pengőt, vagyis a nyilt szegénygondozásra fordítandó összes szükségletnek 21·95%-át készpénzsegélyre, 2,082.000 pengőt, vagyos 63·48%-át természetbeni segélyre és 381.000 pengőt, vagyis 11·62%-át szegénygyógyszerre költi. A thj. városoknál a nyilt szegénygondozás előirányzati összegéből 313.738 pengőt, vagyis az összes ilyen irányú szükséglet 28·72%-a készpénzsegélyre, 341.365 pengő, vagyis 31·25%-a természetbeni segélyre és 282.160 pengő, vagyis 25·83%-a a szegénygyógyszerre fordíttatik. Végül a megyei városok összes ilyen irányú szükségletéből 288.703 pengő, vagyis az ilyen irányú szükségletek 25·34%-a készpénzsegélyre, 262.084 pengő, vagyis 23·01%-a természetbeni segélyre és 432.280 pengő, vagyis 37·95%-a szegénygyógyszerre fordíttatik.

A fenti adatok százalékszerű arányából megállapítható, hogy a nyilt szegénygondozás keretében adott készpénzsegélyek összege a vidéki városokban aránylag nagyobb, míg a természetbeni segélyekre fordítandó szükségletek összege éppen megfordítva, Budapesten nagyobb a vidéki városokkal szemben. Azt hiszem, nem tévedünk, ha a jelenségek okát abban keressük, hogy Budapesten a szegényeknél az élelmiszerszükségletek kielégítése nagyobb akadályba ütközik, mint a vidéki városokban, különösen pedig a mezőgazdasági jellegű városokban, nem is beszélve arról, hogy a vidéki városokban a kiadott szegénysegély felhasználásának ellenőrzése is könnyebb sokkal kevesebb gondozottról lévén szó és azért is, mert a város kisebb volta következtében a közigazgatás is közelebb lehet a néphez.

A szegénygyógyszerre fordított szükségletek a vidéki városokban nagyobbak. Ennek oka valószínűleg abban van, hogy Budapesten egyrészt a szegények kórházi ellátása könnyebben megoldható, mint a vidéki városokban, hiszen nem csupán a heveny- és krónikus betegségben szenvedő szegényeket lehet elhelyezni, hanem még a gyógyíthatatlan szegénybetegek részére is van megfelelő intézet, aminek következtében természetesen a szegények gyógyszerszükségletének egy része nem a szegényügyi adminisztrációnál, hanem a kórházak kiadásainál jelentkezik.

De másrészt ennek a különös jelenségnek indokául az is felhozható, hogy az ipari és kereskedelmi jellegű városokban s ezek között elsősorban

Budapest székesfővárosban, a társadalombiztosítás révén a munkás lakosság ingyen gyógyszerhez jut, míg a vidéki, főleg mezőgazdasági jellegű munkásság és az egész kistörpebirtokosok, ú. n. nincstelenek társadalombiztosítása a gyakorlatban még nem érvényesül.

Ez utóbbi állítást igazolja azt is, hogy míg Budapesten a szegénygyógyszerellátásra fordított költségek összege a nyilt szegénygondozás kiadásainak 11·62%-át teszi ki, addig az a százalékos arány a thj. városokban 25·83% és a megyei városokban 37·95%. De ezt látszik igazolni az is, hogy pl. a megyei városok szegénygyógyszerellátási költségei összegszerűen is meghaladják Budapest ilyen természetű kiadásainak összegét.

Nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy a thj. városokban a nyilt szegénygondozás szükségletei (L. az 1. sz. kimutatást) a legnagyobbak Pécsett (168.306 pengő), legkisebbek Székesfehérvárott (40.480 pengő), a megyei városokban a legnagyobb összeget Szombathelyen (105.420 pengő), míg a legkisebbet Szentendrén (2277 pengő) találjuk. Ha a lakosság számát tekintve egyenlő nagyságú városokat: Pécsett és Hódmezővásárhelyt hasonlítjuk össze, azt látjuk, hogy míg az ipari és kereskedelmi jellegű Pécsett a nyilt szegénygondozásra fordított összeg 168.306 pengőt tesz ki, addig a tipikusan mezőgazdasági jellegű Hódmezővásárhelyt ugyanaz csak 96.747 pengőt képvisel. Hasonló a helyzet a megyei városoknál is, ahol a mezőgazdasági jellegű Jászberény nyilt szegénygondozásra fordított kiadásainak összege 17.380 pengőt és az inkább ipari jellegű Nagykanizsáé 53.450 pengőt tesz ki. (L. az 1. sz. kimutatást.)

aa) *Készpénzsegélyek.* A nyilt szegénygondozás legegyszerűbb formája a pénzsegély nyujtása útján történik olymódon, hogy a közület az arra rászorulónak állandó havi vagy heti segélyt ad, vagy esetenkinti pénzsegélyben részesíti.

A törvényhatósági jogú városok közül a nyilt szegénygondozás keretében készpénzsegélyt nem ad Győr városa. A megyei városok közül pedig Gyula és Veszprém városnál készpénzsegélyt nem találunk, míg Szekszárd (60 pengő), Kisujszállás (100 pengő), Budafok (120 pengő), Mohács (190 pengő), városokban a készpénzsegélyezés mértéke számot alig valamit kitevően csekély. (L. az 1. sz. kimutatást.)

A jelenség okát kutatva arra a megállapításra jutunk, hogy Győr sz. kir. város aránylag igen nagy összeggel (82.000 pengő) járul hozzá az egri normához s így valószínűleg az egri norma keretén belül adják ki a készpénzsegélyeket is. Veszprémnél az ok valószínűleg ugyanaz, amit Győrnél említettünk.

A vidéki törvényhatósági városok közül a legmagasabb összegű készpénzsegélyt Szeged városban találjuk, ahol 70.000 pengő szükséglet van előirányozva (figyelembe kell venni azonban itt azt a körülményt, hogy

1. számú kimutatás. A városok nyilt szegénygondozással kapcsolatos szükségletei az 1939. évi költségvetések alapján városonként részletezve.

A város neve	Készpénz-segélyek	Természet-beni segélyek	Szegény-gyógyszer	Adminisz-trációs költség	Hozzá-járulás az egri normához	A nyilt szegény-gondozás szükségletei összesen
Budapest	720.000	2,082.000	381.000	96.780	—	3,279.780
Baja	8.000	25.000	10.000	9.017	—	52.017
Debrecen	42.000	27.174	66.160	22.383	—	157.717
Győr	—	9.600	18.000	15.250	82.000	124.850
Hódmezővásárhely	31.818	38.609	20.500	5.820	—	96.747
Kecskemét	48.420	12.660	38.000	5.470	—	104.550
Miskolc	29.000	55.925	32.000	14.620	—	131.545
Pécs	31.000	102.306	35.000	—	—	168.306
Sopron	44.000	51.111	3.500	555	—	99.166
Szeged	70.000	—	47.000	—	—	117.000
Székesfehérvár	9.500	18.980	12.000	—	—	40.480
Thj. városok összesen	313.738	341.365	282.160	73.115	82.000	1,092.378
Megyei városok:						
Balassagyarmat	5.080	200	2.000	—	—	7.280
Békéscsaba	17.358	25.699	7.200	16.124	—	66.381
Budafok	120	2.400	5.000	3.300	—	10.820
Cegléd	16.100	—	15.000	—	—	31.100
Csongrád	4.829	12.700	9.000	—	—	26.529
Eger	4.000	1.000	9.000	6.500	—	20.500
Esztergom	3.600	—	2.500	—	—	6.100
Gyöngyös	1.800	1.260	6.000	5.120	—	14.180
Gyula	—	—	11.000	—	—	11.000
Hajdúböszörmény	9.000	2.250	8.000	—	—	19.250
Hajdúnánás	1.000	200	3.000	—	—	4.200
Hajduszoboszló	4.000	—	9.800	—	—	13.800
Jászberény	6.200	—	6.700	4.480	—	17.380
Kalocsa	1.000	2.800	2.500	1.800	—	8.100
Kaposvár	14.200	11.500	10.000	—	—	35.700
Karcag	5.000	—	4.500	—	—	9.500
Kiskunfélegyháza	5.300	14.000	16.000	—	—	35.300
Kiskunhalas	925	1.450	14.800	—	—	17.175
Kispest	2.500	1.000	22.000	4.780	7.300	37.580
Kisujszállás	100	1.500	6.000	—	—	7.600
Komárom	5.800	540	300	210	—	6.850
Kőszeg	4.370	1.508	1.200	—	—	7.078
Magyaróvár	2.200	5.800	300	—	—	8.300
Makó	2.500	700	17.000	—	—	20.200
Mezőtúr	12.000	—	18.000	—	—	30.000
Mohács	190	2.710	3.800	—	3.600	10.300
Nagykanizsa	42.600	350	10.500	—	—	53.450
Nagykőrös	8.170	9.600	30.880	—	—	48.650
Nyíregyháza	6.700	4.200	12.800	—	7.800	31.500
Pápa	7.896	900	4.000	—	—	12.796
Pestszenterzsébet	6.750	2.000	32.000	16.507	3.500	60.757
Pestszentlőrinc	1.760	1.500	20.000	1.240	16.000	40.500
Rákospalota	1.000	—	15.000	6.580	—	22.580
Salgótarján	7.200	2.300	3.000	—	—	12.500
Sátoraljaújhely	8.760	35.857	13.000	3.840	—	61.457
Szekszárd	60	—	1.600	—	3.422	5.082
Szentendre	2.277	—	—	—	—	2.277
Szentes	9.380	15.460	15.000	3.288	—	43.128
Szolnok	3.300	1.800	10.000	516	12.000	27.616
Szombathely	320	79.100	10.500	15.500	—	105.420
Turkeve	7.400	—	5.200	—	—	12.600
Újpest	39.038	18.100	25.000	8.390	—	90.528
Vác	1.200	—	3.000	—	3.000	7.200
Veszprém	—	200	7.000	1.260	—	8.460
Zalaegerszeg	5.720	1.500	3.200	—	—	10.420
Megyei városok összesen	288.703	282.084	432.280	99.435	56.622	1,139.124
Összesítés:						
Budapest	720.000	2,082.000	381.000	96.780	—	3,279.780
Thj. városok	313.738	341.365	282.160	73.115	82.000	1,092.378
Megyei városok	288.703	262.084	432.280	99.435	56.622	1,139.124
Együtt	1,322.441	2,685.449	1,095.440	269.330	138.622	5,511.282

Szeged thj. városnál a háztartás keretében természetbeni segélyezés egyáltalában nincs), az utána következő város Kecskemét, ahol a készpénzsegély előirányzata 48.420 pengő, a legkisebb ilyen irányú szükséglet van előirányozva Baján (8000 pengő) és Székesfehérváron (9500 pengő). A megyei városok közül készpénzsegélyezésre a legnagyobb összeget fordítja Nagykanizsa (42.600 pengő), Újpest (39.038 pengő), utána következően Békéscsaba (17.358 pengő).

bb) *A természetben nyujtott segélyek.* A városok nyilt szegénygondozásával kapcsolatban a pénzsegélyeknél nagyobb szerep jut a természetben adott segélyezésnek. Ennek indoka abban keresendő, hogy a közületi segélyezésnek egyik célja az kell hogy legyen, hogy a segélyezésre fordított áldozatok tényleg arra is használtassanak fel, amire azok szánva lettek, tehát hogy megakadályoztassék az, hogy a kiutalt segélyek akár a családfő, akár valamely családtag könnyelműsége folytán elpazaroltassanak s így a segélyezés eredmény nélkül maradjon. Az 1939. évi költségvetésben Budapest székesfővárosnál a természetbeni segélyekre előirányzott szükséglet 2,082.000 pengőt (63·48%-ot), a törvényhatósági városoknál 341.365 pengőt (31·25%-ot) és a megyei városoknál 262.084 pengőt (23·01%-ot) tett ki.

A törvényhatósági városok közül a természetbeni segélyezésre legnagyobb összeget Pécs város fordítja (102.306 pengő), a legkevesebbet Győr város (9600 pengő). Miként fentebb is említettük, Szeged város erre a célra a költségvetésben szükségletet elő sem irányzott. A megyei városok közül Cegléd, Esztergom, Gyula, Hajduszoboszló, Jászberény, Karcag, Mezőtúr, Rákospalota, Szekszárd, Szentendre, Turkeve és Vác városok természetbeni segélyezésre költségvetésükben hitelt nem irányoztak elő. Legmagasabb ilyen irányú szükségletet Szombathely, Sátoraljaújhely és Békéscsaba városokban találjuk.

A természetbeni segélyezés keretében a segélyezések legkülönbözőbb formáját találjuk és pedig *étkeztetés* (ebédosztás, tejakció, ingyen kenyér, egyéb élelmiszer és iskolai tejosztás, levesosztás a melegedő szobákban, stb.), *ruhaosztás, tüzelőanyagosztás.*

Megjegyzendő, hogy úgy Budapest székesfővárosnál, mint a vidéki városoknál a természetbeni segélyezés keretében együtt látjuk úgy a munkaképes ínségeseket, mint a munkaképtelen szegényeket. Ennek következtében arra vonatkozólag pontos számszerű adataink nincsenek, hogy a természetbeni segélyekből a munkaképtelen szegények támogatására a városok mennyit áldoztak. Mégis a rendelkezésre álló igen érdekes statisztikai adatok egynémelyikét az alábbiakban közölni fogjuk.

A természetbeni segélyezésnél a legnagyobb jelentőségű az étkeztetési akció, amelynek keretében az ebédosztás, vagy a népkonyha számotjelentő.

A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy Budapest székesfőváros költségvetési előirányzatában 9,670.000 ebédet vett számítási alapul. A törvényhatósági városok közül a legtöbb ebédet Debrecen város adja, ahol 379.000 ebéd kiosztása vétetett számításba. A legkevesebb Kecskemétnél, ahol 20.000 ebéd szükséglete irányoztatott elő, Hódmezővásárhelyen pedig ebédeltetési akció egyáltalán nincs. A megyei városok közül Balassagyarmat, Budafok, Csongrád, Esztergom, Gyula, Jászberény, Karcag, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kisujszállás, Mezőtúr, Nagykőrös, Pestszentlőrinc, Rákospalota, Szentendre, Szentes és Turkeve városokban hatósági ebédeltetési akció nincs.

A megyei városok közül a legtöbb ebédet Újpest adja, 437.500 adagot. Utána következik Kispest 153.000 adaggal. A legkevesebbet Veszprém város adja kb. 8000 és Szolnok 10.000 adagot.

A most felsorolt adatokból az a törvényszerűség állapítható meg, hogy a mezőgazdasági jellegű városokban a dolog természeténél fogva a szegénygondozásnál az étkeztetési akciónak kisebb jelentősége van, mint az ipari és kereskedelmi jellegű városokban.

Az étkeztetéssel kapcsolatban, mint külön érdekességet megemlíteni kívánjuk, a vacsoraosztási akciót, amelyet a thj. városok közül Pécs és Sopron, a m. városok közül Kalocsa és Magyaróvár városokban találunk meg. Természetesen a vacsoraosztási akció itt sem nagy terjedelmű.

A fenti adatokból is kitűnik, hogy a természetbeni segélyezésnél az ebédosztás mind a székesfővárosban, mind a vidéki városokban elég tekintélyes arányú és hogy ez igen célszerűnek bizonyult. A kiosztásra kerülő ételeket rendszerint a város különböző pontjain berendezett főzőhelyeken készítik el és ugyanitt történik az ebéd kiosztása is. Természetesen az ebédosztás legnagyobb méretű a téli hónapokban, sőt vannak olyan városok, ahol csak a téli hónapokban van étkeztetési akció. A törvényhatósági városok közül ilyen időszaki étkeztetés 3 városban van, míg a megyei városok nagyrészében csak időszaki étkeztetési akciót találunk. Mindössze csak 8 megyei városban van állandójellegű étkeztetés.

Az ebédeltetési akcióban különösen a fővárosnál jelentékeny szerepet játszik az iskolásgyermekek ebédeltetése. Az iskolásgyermekek az iskolaigazgatók és iskolanővérek javaslata alapján részesülnek ebédben. Budapesten az iparos tanonciskolák is ugyanilyen étkeztetési kedvezményben részesülnek.

Az étkeztetés keretében különösen Budapesten elég jelentékeny a tejosztási akció, amely abból áll, hogy az arra rászorultak napi ½ liter tejet és 10 dkg kenyeret kapnak. Budapesten kívül az ingyentejakció elég tekintélyes Pécs thj. városban, Újpest és Kispest városokban.

Részben a tejosztással kapcsolatban, részben pedig a sokgyermekes családok felsegítésére Budapesten és néhány vidéki városban is találkozunk ingyenkenyér kiosztással.

Azok a rendszerint sokgyermekes rászorultak, akik nem részesülnek ingyenes ebédben, Budapesten és szórványosan néhány vidéki városban egyéb élelmiszerutalványokat kapnak, amely utalványok ellenében a hatóság által megállapított helyen (tejcsarnokban, hentesüzletben, lóhússzékben, stb.) a megjelölt élelmiszereket részükre kiszolgáltatják. Az étkeztetésnek ez a formája háztartási szempontból szintén nem bír nagyobb jelentőséggel.

Az étkeztetési akcióval kapcsolatban meg kell emlékezni arról, hogy Budapest székesfővárosban a téli hideg idő beálltával melegedő szobák állanak az arra rászorult szegények rendelkezésére. Ezekben a melegedő szobákban reggel 8 órától este 6 óráig tartózkodhatnak a szegények és ott naponta kétszer minden igazolás nélkül egy-egy adag levest és 10 dkg kenyeret kapnak.

A természetbeni segélyezésnél főleg a gyermekek részesülnek úgy Budapest székesfővárosban, mint igen gyakori esetben a vidéki városokban is természetbeni ruhasegélyben, akiknek a ruhákat rendszerint utalványok alapján szolgáltatják ki Budapesten az iskolanővérek javaslata alapján, vidéken pedig a szegénygondozó hivatalok, vagy egyházak véleménye alapján. Ezek a segélyek nem képviselnek jelentős összeget.

Végül, mint természetbeni segélyről megemlékezünk arról, hogy egyes városok a tél beálltával rendszerint többgyermekes családok részére tüzelőszerutalványt adnak, amelynek alapján ezek tüzelőanyaghoz jutnak. Budapest székesfővárosban, de vidéken is ez az akció voltaképen csak kiegészítése a Horthy Miklósné Őfőméltósága akciójának.

cc) *Szegénygyógyszer.* A természetben adott segélyeknek egyik tekintélyes részét képezi az az összeg, amely a szegényjogon rendelt gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök és gyógyfürdőkre esik. A szegényellátást szabályozó 6000/1931. M. E. számú rendelet 15. §-a értelmében az igazolt szegények gyógyszerrel és gyógyászati eszközökkel való ellátása a községi feladatok közé soroltatott. Erre a célra az 1939. évi költségvetésben Budapesten 381.000 pengő van előirányozva, a thj. városok közül a legmagasabb ilyen szükséglet Debrecenben van (66.160) és a legkevesebb Sopronban (3500 pengő), a megyei városokban Pestszenterzsébet (32.000 pengő) és Nagykőrös (30.880 pengő) a legmagasabbak és Komárom (300 pengő), valamint Magyaróvár (300 pengő) városoknál a legalacsonyabb.

dd) *Az egri norma bevezetésével kapcsolatos feladatok.* A nyilt szegénygondozás keretén belül meg kell emlékezni arról az intézményről, amely ugyan társadalmi akció, de amelynek tevékenysége voltaképen a nyilt szegénygondozás területén mozog, mert ez a társadalmi mozgalom, illetőleg

ez a társadalmi intézmény teljes egészében a közületek ellenőrzése és irányítása alatt áll és mert a legtöbb helyen szükségletének nagy része a társadalmi adakozáson felül a város háztartási hozzájárulásából nyer fedezetet, az intézmény adminisztrációs költségei pedig teljes egészében a város háztartását terhelik. Ide tartozik ez a kérdés azért is, mert az egri (magyar) norma szegénygondozási tevékenysége a közület ilyen irányú munkáját kiegészíti, illetve a közületet a nyilt szegénygondozási tevékenységében — az intézmény ideális fejlődése esetén — mindinkább tehermentesíteni törekszik.

Sajnos, a magyar norma bevezetése városainkban még kezdőleges állapotban van.

Budapest székesfővárosban ezt a tevékenységet a Vöröskeresztes és a Szociális missziós nővérek, a vidéki városokban pedig elsősorban a Szent Ferenc-rendnek külön erre a célra kiképzett nővérei, illetve szerzetesnői s ezenkívül más vallásfelekezetek diakonisszái végzik. Rövid úton nyert értesülés szerint jelenleg 34 vidéki városban működik ilyen intézmény 200 Szent Ferenc-rendi szerzetes nővérrel és azonkívül előttünk ismeretlen számú diakonisszával.

Sajnálattal kell megállapítani azt is, hogy az egri normának a közületek részéről való ellenőrzése, irányítása, eredményeinek nyilvántartása ezidőszerint még nem történik egységes módon s így megfelelő közelebbi adatok nem állhatnak rendelkezésre. Azért meg kell elégednünk azzal, hogy a városok 1939. évi költségvetéseiben kifejezetten ilyen célra előirányzott összegeket mutassunk be, amire vonatkozólag azonban ismételten hangsúlyozom, hogy az egri normáról ebből tiszta képet alkotni nem lehet. Törvényhatósági városaink közül egyedül Győr város irányoz elő 82.000 pengőt, megyei városaink közül összesen nyolcnál van ilyen természetű előirányzat; legmagasabb Pestszentlőrincen (16.000 pengő) és legalacsonyabb Vácott (3000 pengő).

b) *Zárt szegénygondozás.* A zárt (intézeti) szegénygondozás Budapest székesfővárosban és a vidéki városokban is hosszú multra tekinthet vissza.

A közületek zárt szegénygondozására szolgáló intézmények a következők:

aa) szeretetotthonok,

bb) árvaházak,

cc) hajléktalanok menhelyei.

Az összes városok zárt szegénygondozásra az 1939. évi költségvetésükben összesen 4,040.490 pengőt irányoztak elő. Ebből 2,888.924 pengő, vagyis az összes ilyen irányú szükséglet (71·50%-a) a szeretetotthonok fenntartására, 325.180 pengő (8·05%) a szeretetotthonokkal szorosan összefüggő idegen szegényházakban ápoltak utáni térítésre, 676.491 pengő (16·74%) az árva-

házak fenntartására és 149.895 pengő (3·71%) a hajléktalanok menhelyének fenntartására fordíttatik. A várostípusok szerinti megoszlást vizsgálva az állapítható meg, hogy a fenti 4,040.490 pengőből 2,676.616 pengő (66·25%) Budapest székesfővárosra, 618.728 pengő (15·31%) a th. városokra és 745.146 pengő (18·44%) a megyei városokra esik. (Lásd az 5. sz. táblázatot és a VI. sz. diagrammot.)

5. sz. táblázat. A városok zárt szegénygondozással kapcsolatos szükségletei az 1939. évi költségvetések alapján.

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Szeretetotthonok	1,706.088	63·74	525.359	84·91	657.477	88·23	2,888.924	71·50
Idegen szegényházban ápoltak tartásdíjának megtérítése	284.709	10·64	6.120	0·99	34.351	4.61	325.180	8·05
Hajléktalanok menhelye	141.998	5·30	5.897	0·95	2·000	0·27	149.895	3·71
Árvaházak	543.821	20·32	81.352	13·15	51.318	6·89	676.491	16·74
Összesen	**2,676.616**	**100·00**	**618.728**	**100·00**	**745.146**	**100·00**	**4,040.490**	**100·00**

A szükséglet neme	A fenti adatoknak a várostípusok közötti %-os megoszlása				A fejenkénti átlag P			
	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt
Szeretetotthonok	59·06	18·18	22·76	100·00	1·70	0·78	0·54	1·00
Idegen szegényházban ápoltak tartásdíjának megtérítése	87·55	1·88	10·57	100·00	0·28	0·01	0·03	0·11
Hajléktalanok menhelye	94·73	3·93	1·34	100·00	0·14	0·01	—	0·05
Árvaházak	80·39	12·02	7·59	100·00	0·54	0·12	0·04	0·23
Összesen	**66·24**	**15·32**	**18·44**	**100·00**	**2·66**	**0·92**	**0·61**	**1·39**

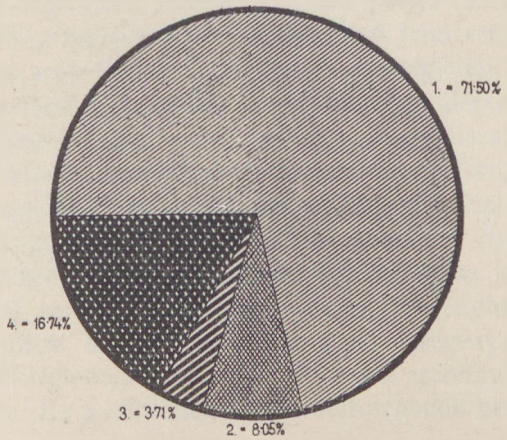
A lakosság arányához képest itt is, miként a nyilt szegénygondozásnál, Budapest székesfőváros aránylag többet költ, mint a thj. és megyei városok. Itt az arány a vidéki városok terhére még kedvezőtlenebb, mint a nyilt szegénygondozásnál volt, mert míg Budapesten az egy főre eső átlag 2·66 pengő, addig a thj. városokban 0·92 pengő és a megyei városokban 0·61 pengő. Országos városi átlag 1·39 pengő.

Budapest székesfőváros az előirányzott összegből 1,706.088 pengőt, vagyis a zárt szegénygondozásra fordítandó összes szükségletnek 63·74%-át szeretetotthonokra, 284.709 pengőt, vagyis az ilyen irányú szükségletek 10·64%-át a szeretetotthonokkal szorosan összefüggő idegen szegényházban

A VÁROSOK ZÁRT SZEGÉNYGONDOZÁSSAL KAPCSOLATOS SZÜKSÉGLETEI.

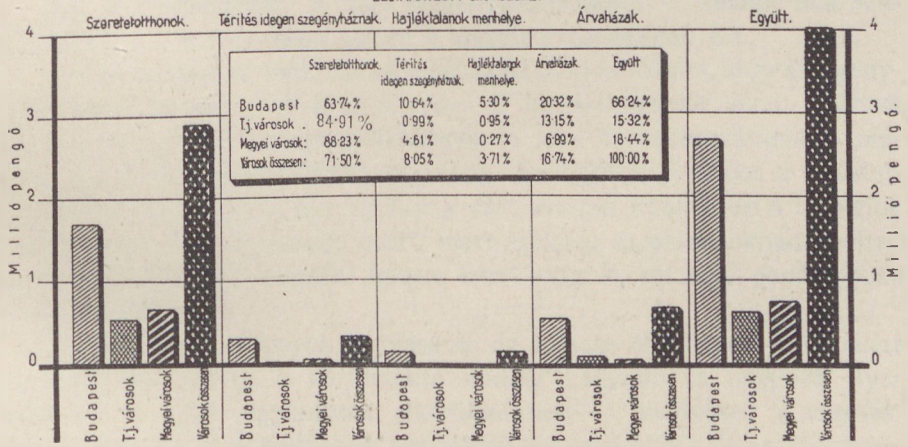
40 MILLIÓ PENGŐ.

1. Szeretetotthonok	2·9 millió P.	71·50 %
2. Térítés idegen szegényházaknak	0·3 millió P.	8·05 %
3. Hajléktalanok menhelye	0·1 millió P.	3·71 %
4. Árvaházak	0·7 millió P.	16·74 %
összesen:	4·0 millió P.	100·00 %

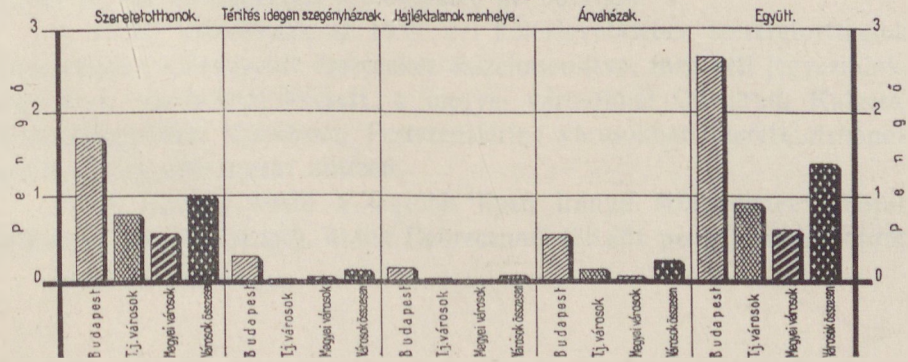

ELŐIRÁNYZOTT SZÜKSÉGLET

	Szeretetotthonok.	Térítés idegen szegényházak.	Hajléktalanok menhelye.	Árvaházak.	Együtt.
Budapest	63·74 %	10·64 %	5·30 %	20·32 %	66·24 %
Tj. városok	84·91 %	0·99 %	0·95 %	13·15 %	15·32 %
Megyei városok:	88·23 %	4·61 %	0·27 %	6·89 %	18·44 %
Városok összesen:	71·50 %	8·05 %	3·71 %	16·74 %	100·00 %

FEJENKINTI ÁTLAG PENGŐBEN

ápoltak utáni térítésre, 543.821 pengőt, az ilyen irányú szükségletek 20·32%-át, árvaházak fenntartására és 141.998 pengőt, vagyis az össz-szükségletnek 5·30%-át hajléktalanok menhelyének fenntartására fordítja. A thj. városoknál a zárt szegénygondozás összegéből 525.359 pengő, vagyis az összes ilyen irányú szükséglet 84·91%-a, szeretetotthonokra, 6120 pengő (0·99%) idegen szegényházban ápoltak utáni térítésre, 81.352 pengő (13·15%) árvaházak és 5897 pengő (0·95%) hajléktalanok menhelyének fenntartására fordíttatik. Végül a megyei városok összes ilyen irányú szükségletéből 657.477 pengő (88·23%) szeretetotthonokra, 34.351 pengő (4·61%) idegen szegényházban ápoltak utáni térítésre, 51.318 pengő (6·89%) az árvaházak és 2000 pengő (0·27%) a hajléktalanok menhelyének fenntartására fordíttatik.

A fenti adatokból és azok százalékos megoszlásából megállapítható, hogy a zárt szegénygondozással kapcsolatos költségek nagyrésze (71·5%) szeretetotthonok fenntartására fordíttatik, sőt ha ehhez hozzászámítjuk a szeretetotthonokkal szorosan összefüggő idegen szegényházakban ápoltak után térítésre fordított összeget is, akkor a zárt szegénygondozással kapcsolatos összes szükségletnek 79·55%-a fordíttatik szeretetotthonokkal kapcsolatos kiadásokra. Ez a körülmény a szeretetotthonok bevált intézményét igazolja.

aa) *Szeretetotthonok.* A zárt szegénygondozásnál — miként már fentebb láttuk — legfontosabb szerep a szeretetotthonoknak jut.

A szeretotthonok domináló szerepét azzal lehet indokolni, hogy a szegénygondozásnak főrészét képezi a munka- és keresetképtelen olyan egyének eltartása, akiknek eltartásra kötelezhető és arra képes hozzátartozói nincsenek s ezért intézeti kezelésre szorulnak. Ez legtökéletesebben a szeretetotthonokban történik, amely egyben a zárt intézeti kezelésnek a legrégibb és a legjobban bevált formája azért, mert ezekben az otthonokban ápoltak így nemcsak teljes ellátásban, hanem kezelésben is, sőt lelki gondozásban is részesülnek.

A gazdasági viszonyok romlása és az átlagos élettartam növekedése a hatóságokra, illetve a közületekre mindig nagyobb és nagyobb ilyen terhet ró és ezért úgyszólván elkerülhetetlen — különösen a városokban — hogy a szeretetotthonok férőhelyeit ne szaporítsák és ezzel kapcsolatban az évi költségvetési szükségletet ne bővítsék.

A vidéki városoknak az 1939. évi költségvetésében szeretetotthonok fenntartására előirányzott összegeket összehasonlítva, meg kell jegyeznünk, hogy a th. városoknál Pécsett, a megyei városoknál Csongrád, Kalocsa, Kiskunfélegyháza, Komárom, Pestszentlőrinc városokban szeretetotthonok fenntartására előirányzat nincsen.

A th. városok közül a legtöbb ilyen irányú szükségletet találjuk Szegednél (151.375 pengő), utána Debrecennél (86.861 pengő), majd Sopron

következik (68.388 pengő), míg a legkisebb összeget találjuk Hódmezővásárhelyen (27.082 pengő) és Székesfehérvárott (23.182 pengő).

A megyei városok költségvetéseiben szeretetotthonok fenntartására a legnagyobb összeget találjuk Újpest városnál (118.451 pengő), majd Pápa város következik (35.773 pengő) és Nagykanizsa (25.586 pengővel), a legkisebb ilyen irányú előirányzást találjuk Magyaróvárnál (1066 pengő), Szentendrénél (4768 pengő), Sátoraljaújhelynél (5004 pengővel).

Amint már fentebb rámutattunk, közvetlenül a szeretetotthonokkal kapcsolatos az idegen szegényházban ápoltak tartása megtérítésének a kérdése is, mert ez rendszerint a szeretetotthoni gondozásra minősített szegények azon részéből áll, akiket elhelyezni a szeretetotthoni férőhely elégtelensége következtében nem lehet és ezért családoknál, esetleg idegen szeretetotthonokban részesülnek hatósági díjazás és ellenőrzés mellett gondozásban. Ide tartoznak azután azok a kiadások is, amelyek abból adódnak, hogy az idegen illetőségű egyéneket a körülmények folytán más városok kénytelenek szeretetotthoni kezelésben és gondozásban tartani s minthogy a fennálló törvényes rendelkezések értelmében ezek a kiadások azt a közületet terhelik, ahol az ellátásra szoruló illetőséggel bír, illetve ahol legutóbb állandó lakóhelye volt: az illetékes község a szeretetotthoni tartásdíjat megtéríteni köteles.

Budapest székesfővárossal kapcsolatban megemlítendő, hogy az ilyen célra előirányzott összegek terhére a székesfőváros Ferencrendi gondozó nővérek közreműködésével olyan szegényeket, akiket a saját szeretetotthonaiban elhelyezni nem tud, vidéki városok gondozásába ad.

Az idegen szegényházakban ápoltak tartásdíja címén a költségvetésekben általában jelentéktelen összegek szerepelnek és ilyen sok városban ilyen címen előirányzat egyáltalán nincs s így azok részletezésének ismertetésére ezúttal nem tartom szükségesnek kitérni.

bb) *Árvaházak.* Az intézeti gondozásra szoruló árva és félárva gyermekek nevelését a városok általában árvaházaikban látják el. Nevelésük tartama alatt teljes ellátásukról, iskoláztatásukról gondoskodnak. A növendékek rendszerint 14 éves korukig maradnak az intézetben, vagyis addig, amíg elemi vagy polgári iskolai tanulmányaikat befejezik. Kivételes esetekben felsőbb iskolai tanulmányuk befejezéséig is szórványosan nyerhetnek elhelyezést. Budapest székesfővárosban 5 ilyen árvaház működik és azonkívül 2 árva üdülőtelepe van.

Törvényhatósági városaink közül csak Pécsett, Szegeden és Székesfehérvárott találunk árvaházat. Megyei városainknál az árvaházak száma még kevesebb, amennyiben csak Cegléd és Szekszárd tart fenn árvaházat; Nagykőrösnek van ugyan árvaháza, azonban azt jelenleg iskolai célokra használja.

A vidéki városok árvaház fenntartási szükségletei th. városoknál 25.163 pengő és 29.361 pengő között van, megyei városoknál 4500 pengőtől 11.298 pengőig terjed.

Meg kell állapítani, hogy igen sok városban a közület azért nem tart fenn hatósági kezelésben árvaházat, mert társadalmi (patronázs), vagy egyházi kezelésben már működik a város területén megfelelő árvaház. Ilyen eset a th. városoknál kettő van, a megyei városoknál tíz.

A megyei városoknál négy esetben találhatók ilyen külső árvaház segélyezése címén előirányzatok.

cc) *Hajléktalanok menhelyei.* A hajléktalanok menhelye olyan félig zárt intézmény, amely jórészt a munkaképtelenek és részben a munkaképes, de munkahiány miatt hajléktalan emberek ideiglenes nappali vagy éjjeli elhelyezésére szolgál. A munka-, illetve keresetképtelen szegények ezekben a menhelyekben teljesen ingyen kapják az ellátást, míg a munkanélküliek egészen minimális térítési díjat tartoznak fizetni.

Budapest kivételével csupán három vidéki városban találunk hasonló intézményt és pedig Debrecenben, ahol 674 pengő, Szegeden, ahol 5223 pengő és Békéscsabán, ahol 2000 pengő a háztartások erre a célra előirányzott szükséglete.

B) *Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem.*

A szociális gondoskodásnak egészen különös területe az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem. Fontosságát nem kell külön hangsúlyozni, elég rámutatni arra, hogy ennek úgy nemzeti, mint társadalmi szempontból mérhetetlen jelentősége van, amit legjobban igazol az, hogy ennek a szociális tevékenységnek kifejlesztése következtében a csecsemőhalálozási arány lényegesen megjavult.

Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelemnek két irányú vonatkozása van. Egyrészt szociális, másrészt közegészségügyi. Az utóbbival — tekintettel arra, hogy nem tartozik tárgykörömbe — nem kívánok foglalkozni s így az alábbiakban csak a kapcsolatos szociális tevékenységet kívánom ismertetni.

Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem körébe tartoznak rendeltetésük alapján az anya- és csecsemővédő intézetek, az azokkal a legtöbb helyen szoros kapcsolatban lévő bölcsődék, a napközi otthonok, a gyermeknyaraltatás és az erdei iskolák.

Az anya- és csecsemőellátást a 151.317/1924. N. M. M. számú miniszteri rendelet az Országos Stefánia Szövetségre bízta. Rámutatott ez a rendelet arra, hogy ezt a nemzetmentő nagy feladatot csakis a törvényhatóságok és az ország társadalmának megértő támogatása mellett lehet teljesíteni, s ezért felhívta a törvényhatóságokat arra, hogy a városok és községek egyrészt szorgalmazzák a Stefánia fiókszövetség megalakítását és másrészt, hogy a szükséges eszközöket rendelkezésre bocsássák és a Szövetség munkáját támogassák.

A fenti rendelkezések alapján úgy Budapest székesfőváros, mint általában a vidéki városok is az anya- és csecsemővédelmi tevékenységet az Országos Stefánia Szövetség közreműködésével látják el olyképen, hogy ennek fenntartásához szükséges anyagi eszközöket nagyrészt a közületek szolgáltatják.

Az összes városok részéről ilyen címen előirányzott 2,835.944 pengőből anya- és csecsemővédő intézetekre 848.061 pengő, vagyis az összes ilyen irányú előirányzat 29·90%-a, a bölcsődék fenntartására 10.351 pengő, vagyis az összes előirányzat 0·37%-a, a napközi otthonok fenntartására 1,432.221 pengő, vagyis az összes előirányzat 50·50%-a, gyermeknyaraltatásra 459.804 pengő, vagyis az ilyen előirányzat 16·21%-a és erdei iskolák fenntartására 85.507 pengő, vagyis az ilyen irányú előirányzat 3·02%-a fordíttatott. (Lásd: a 6. sz. táblázat és a VII. sz. diagrammot.)

6. sz. táblázat. A városok anya-, csecsemő- és gyermekvédelemmel kapcsolatos szükséglete az 1939. évi költségvetések alapján.

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Anya- és csecsemővédő intézetek	428.575	20·79	148.402	38·04	271.084	70·53	848.061	29·90
Bölcsődék	—	—	9.451	2·42	900	0·23	10.351	0·37
Napközi otthonok ...	1,174.187	56·96	189.324	48·53	68.710	17·88	1,432.221	50·50
Gyermeknyaraltatás	401.383	19·47	14.748	3·78	43.673	11·36	459.804	16·21
Erdei iskola	57.298	2·78	28.209	7·23	—	—	85.507	3·02
Összesen	**2,061.443**	**100·00**	**390.134**	**100·00**	**384.367**	**100·00**	**2,835.944**	**100·00**

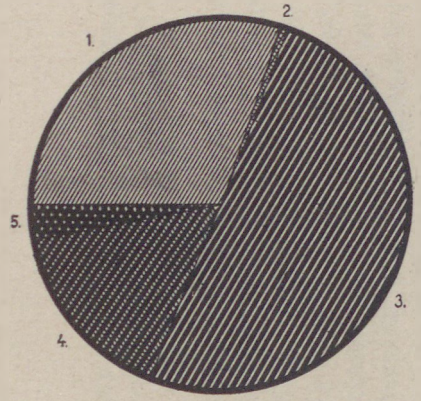
A szükséglet neme	A fenti adatoknak a várostípusok közötti %-os megoszlása				A fejenkinti átlag P			
	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt
Anya- és csecsemővédő intézetek	50·54	17·50	31·96	100·00	0·42	0·22	0·22	0·29
Bölcsődék	—	91·31	8·69	100·00	—	0·02	—	0·01
Napközi otthonok ...	81·98	13·22	4·80	100·00	1·17	0·28	0·06	0·49
Gyermeknyaraltatás .	87·29	3·21	9·50	100·00	0·40	0·02	0·03	0·16
Erdei iskola	67·01	32·99	—	100·00	0·06	0·04	—	0·03
Összesen	**72·69**	**13·76**	**13·55**	**100·00**	**2·05**	**0·58**	**0·31**	**0·98**

A városok összes ilyen irányú szükségletéből 2,061.443 pengő, vagyis az összes ilyen irányú szükségletnek 72·69%-a Budapestre, 390.134 pengő az összes ilyen szükséglet 13·76%-a a th. városokra és 384.367 pengő az összes ilyen szükséglet 13·55%-a a megyei városokra esik.

A városok lakossága számához viszonyítva is megállapítható, hogy Budapest székesfőváros messze kiemelkedik a thj. és megyei városok közül és különösen a megyei városok vannak még szinte feltűnő módon hátramaradva, mert az egy főre eső átlag Budapesten 2·05 pengő, thj. városokban 0·58 pengő és megyei városokban 0·31 pengő, az országos városi átlag pedig 0·98 pengő.

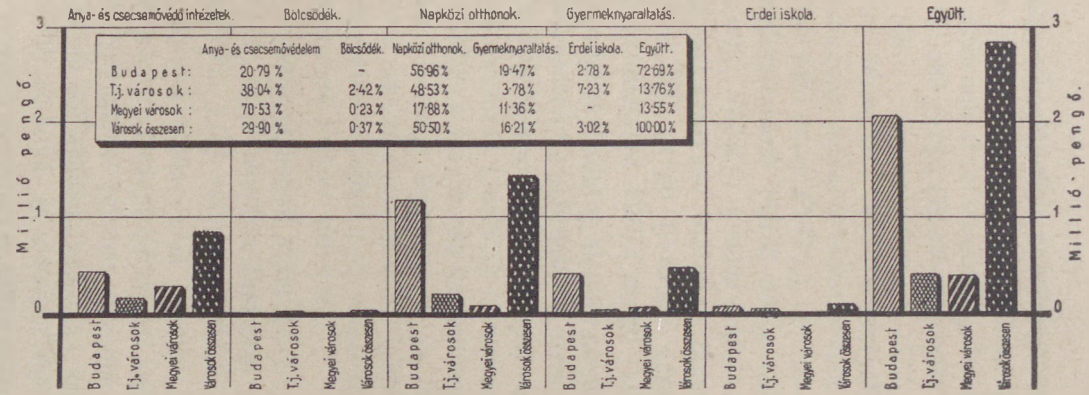
A VÁROSOK ANYA-, CSECSEMŐ ÉS GYERMEKVÉDELEMMEL KAPCSOLATOS SZÜKSÉGLETEI.

2·8 MILLIÓ PENGŐ.

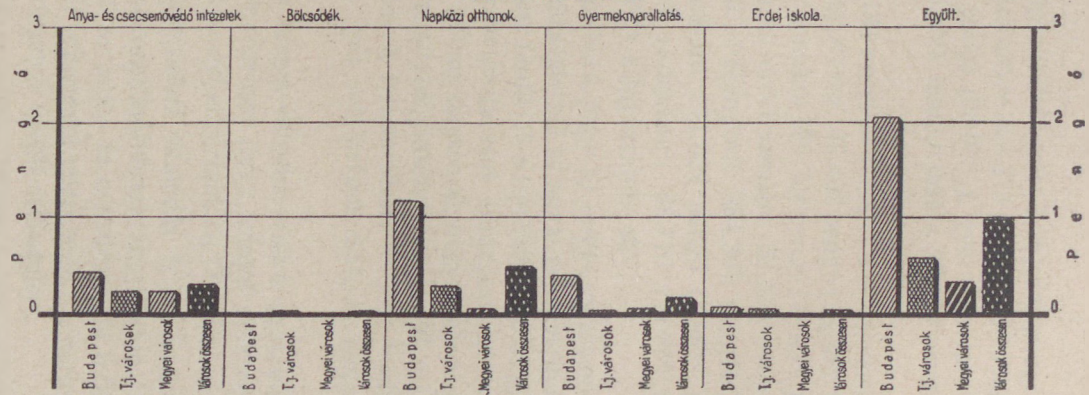
1. Anya- és csecsemővédő intézetek	0·8 millió P.	29·90 %
2. Bölcsődék	0·01 millió P.	0·37 %
3. Napközi otthonok	1·4 millió P.	50·50 %
4. Gyermeknyaraltatás	0·5 millió P.	16·21 %
5. Erdei iskola	0·09 millió P.	3·02 %
összesen:	2·80 millió P.	100·00 %

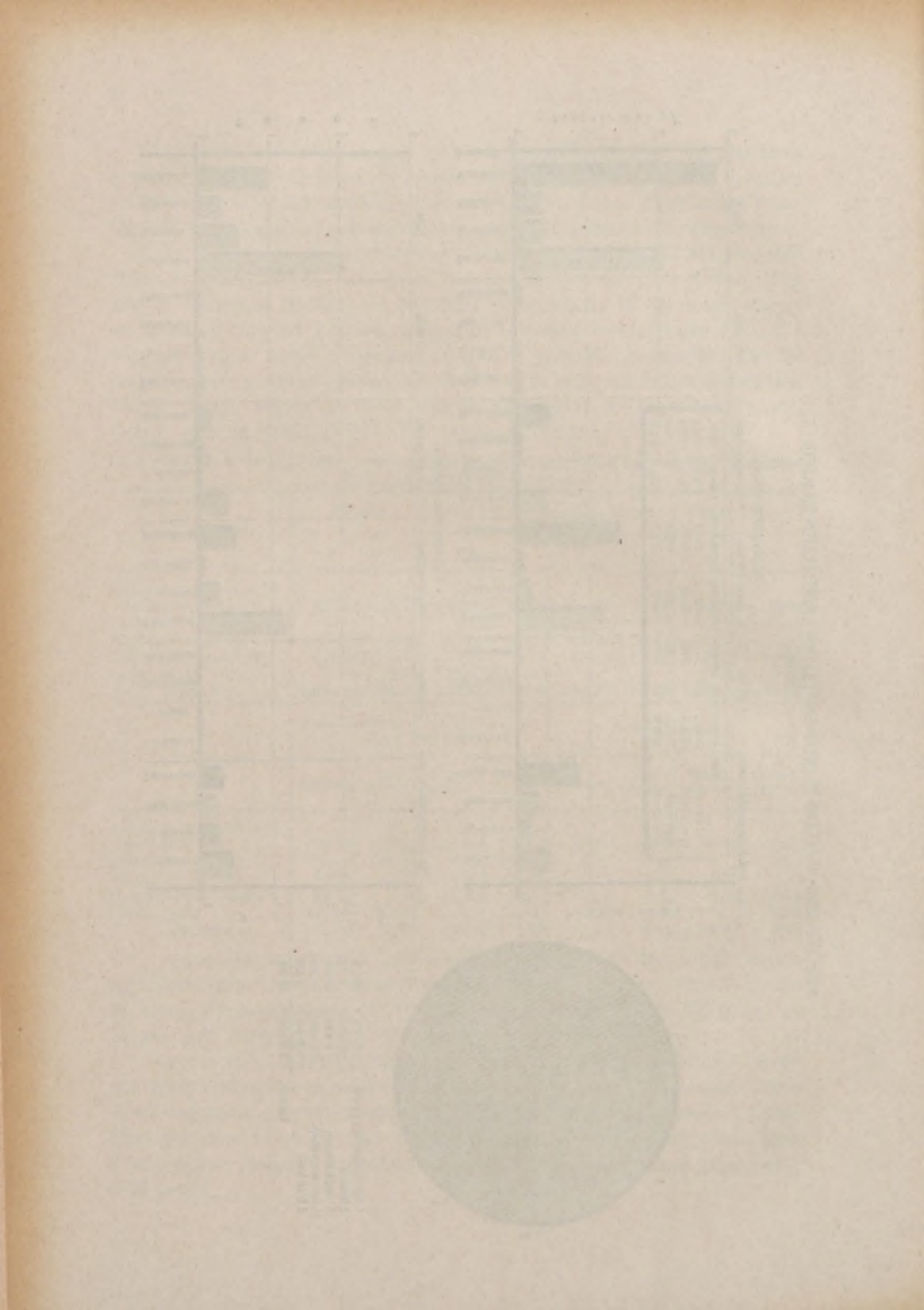
ELŐIRÁNYZOTT SZÜKSÉGLET.

	Anya- és csecsemővédelem	Bölcsődék.	Napközi otthonok.	Gyermeknyaraltatás.	Erdei iskola.	Együtt.
Budapest:	20·79 %	-	56·96 %	19·47 %	2·78 %	72·69 %
T.j. városok:	38·04 %	2·42 %	48·53 %	3·78 %	7·23 %	13·76 %
Megyei városok:	70·53 %	0·23 %	17·88 %	11·36 %	-	13·55 %
Városok összesen:	29·90 %	0·37 %	50·50 %	16·21 %	3·02 %	100·00 %

FEJENKINTI ÁTLAG PENGŐBEN.

Budapest székesfőváros költségvetésében előirányzott 2,061.443 pengőből anya- és csecsemővédő intézetekre és bölcsődékre 428.275 pengő (20·79%), napközi otthonok fenntartására 1,174.187 pengő (56·96%), gyermeknyaraltatásra 401.383 pengő (19·47%) és erdei iskolák fenntartására 57.298 pengő (2·78%) esik.

A thj. városoknál az előirányzott 390.134 pengő szükséglet a következőképen oszlik meg. Anya- és csecsemővédő intézetekre 148.402 pengő (38·04%), bölcsődékre 9451 pengő (2·42%), napközi otthonokra 189.324 pengő (48·53%), gyermeknyaraltatásra 14.748 pengő (3·78) és erdei iskolára 28.209 pengő (7·23%) esik. Végül a megyei városoknál előirányzott 384.367 pengőből anya- és csecsemővédő intézetek támogatására 271.084 pengő (70·53%), bölcsődékre 900 pengő (0·23%), napközi otthonokra 68.710 (17·88%), gyermeknyaraltatásra 43.673 pengő (11·36%) irányoztatott elő.

A statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy az anya-, csecsemő- és gyermekvédelemre előirányzott összes szükségletből az anya- és csecsemővédő intézetek fenntartására a megyei városok fordítják a legtöbbet (70·53%) utána a th. városok (38·04%) és azután következik csak Budapest székesfőváros (20·79%). Ennek oka kétségtelenül abban keresendő, hogy a városok magasabb fejlettségi fokon anya- és csecsemővédő intézeteken kívül más egyéb csecsemő- és gyermekvédői intézmények fenntartására többet fordítanak, míg kisebb fejlettségű városokban igen sok helyen csak az anya- és csecsemővédő intézet van meg.

A napközi otthonok szükségletére az összes városok előirányzatából 50·50% esik, ezzel szemben Budapest székesfőváros ilyen irányú szükségleteiből 56·96%, a thj. városoknál 48·53% és a megyei városoknál 17·88% esik.

A napközi otthonoknál jelentkező százalékos eltolódás teljes értékű igazolását jelenti a fentebb lefektetett annak a megállapításnak, hogy a városok kulturális fejlődésével egyenes arányban áll az anya- és csecsemővédő intézeteken kívüli szükségletek nagysága, vagyis másszóval minél kisebb a város, annál kisebb az anya- és csecsemővédő intézeten kívüli szükséglete.

A gyermeknyaraltatás szükségletének az egyes várostypusok közötti megosztásával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a th. városok ilyen irányú szükségletei aránylag a megyei városokénál is alacsonyabbak, az országos 16·21%-kal szemben pedig csupán 3·78%-ot jelentenek.

Az erdei iskolánál meg kell említeni, hogy a megyei városokban ilyen szükséglet egyáltalában nem fordul elő, míg a thj. városok ilyen irányú szükségletei aránylag még Budapest székesfővárosnál is magasabbak.

Az anya- és csecsemővédő intézetekkel kapcsolatban már fentebb rámutattam arra, hogy ez az intézmény a fennálló rendelkezések alapján az Országos Stefánia Szövetség hatáskörébe tartozik és a városok az ezzel

kapcsolatos szociális tevékenységeket is az Országos Stefánia Szövetséggel együttesen bonyolítják le. De mint érdekességét meg kell említeni, hogy Győr, Kecskemét és Szeged thj. városok saját maguk tartanak fenn anya- és csecsemővédő intézetet a Stefánia Szövetség felügyelete mellett. A legnagyobb ilyen irányú szükséglete a thj. városok közül Debrecen városnak van (33.768 pengő), utána Kecskemétnek (25.162 pengő), míg a legkisebb Székesfehérvárott (1500 pengő), Sopronban (4000 pengő) és Baján (4000 pengő).

A megyei városok közül Szentendrén anya- és csecsemővédő intézet ezidőszerint még nincs. (Nyert értesülés szerint most áll szervezés alatt.) A megyei városok közül legmagasabb ilyen irányú szükségletet találunk Újpesten (33.417 pengő), Kispesten (28.630 pengő), Rákospalotán (22.081 pengő), míg a legkisebb ilyen irányú szükséglet Kalocsán (486 pengő), majd Esztergomban (673 pengő) és Komáromban (1000 pengőt) találunk a költségvetésekben.

Megjegyezni kívánjuk, hogy az Országos Stefánia Szövetség részben a csecsemők mesterséges táplálására, részben pedig a szegénysorsú terhes- és szoptatós anyák, valamint a csecsemők részére ingyen, illetve egészen minimális térítés ellenében tejet oszt ki. A thj. városokban Székesfehérvár kivételével, a megyei városokban Budafok, Cegléd, Magyaróvár, Szentendre, Szolnok, Újpest és Veszprém kivételével valamennyi többi városban tejkiosztás is folyik az anya- és csecsemővédő intézetekkel kapcsolatban.

A bölcsődékben az anyák 0—1 éves csecsemőiket reggel munkába menet előtt helyezik el, ahol a csecsemő egész nap szakszerű gondozás alatt áll és ahonnan a munkából hazajövő anya este gyermekét hazaviszi. Szükség esetén a gyermek esti táplálására szükséges mesterséges tápszerrel is ellátják a csecsemőt. Ez a rendkívül korszerű és hasznos intézmény Budapesten kívül, ahol a bölcsődék szükséglete a napközi otthonok szükségletével együtt irányoztatott elő, ezidőszerint igen kevés vidéki városban található fel, mert mindössze Győrött, Kecskeméten, Kiskunfélegyházán találunk a költségvetésben ilyen irányú szükségletet és ezeknél is csupán a Stefánia által fenntartott ilyen intézményeknek hozzájárulásaként.

A napközi-otthonok intézménye a bölcsődékéhez hasonló és annak kiegészítő részét képezi, ahol az 1—3 éves kisdedeket reggeltől estig higiénikus, szakszerű gondozásban részesítik és táplálják.

A napközi-otthon intézménye nagy mértékben bevált és lényegesen jobban elterjedt a vidéki városok viszonylatában is a bölcsődéknél. A thj. városok közül Baján, Győrben, Hódmezővásárhelyen, Kecskeméten, Sopronban és Szegeden, megyei városok közül pedig 15 városban található meg a napközi otthonok intézménye. Az ilyen irányú szükséglet a thj. városokban a legmagasabb Győrött (87.504 pengő), legalacsonyabb Hódmezővásár-

helyen (5676 pengő), a megyei városoknál Kispesten (18.380 pengő) a legmagasabb, míg Mohácson (600 pengő) a legalacsonyabb.

A gyermeknyaraltatás Budapest székesfővárosban nagyjelentőségű. A thj. városok közül csupán Pécs város költségvetésében találunk erre a célra előirányzatot (14.748), a megyei városok költségvetésében Kispesten (3000 pengő), Nyiregyházán (4233 pengő), Pápán (900 pengő), Pestszentlőrincen (500 pengő), Rákospalotán (6300 pengő) és Újpest városban (28.740 pengő) találunk gyermeknyaraltatási előirányzatot.

Erdei iskola fenntartására előirányzatot a költségvetésekben Budapest kivételével csupán csak Baján (3600 pengő) és Sopronban (24.609 pengő) találunk.

C) *Más szociálpolitikai feladatok.*

A lakás az egyén és a családi élet nélkülözhetetlen szükséglete. A lakás gazdasági jelentősége leginkább abból látható, hogy a bérlakásokban lakók keresetük nagyrészét lakbér fizetésére fordítják. A lakásszükséglet kielégítése azért a magánháztartások egyik igen jelentős terhét képezi és már régi idő óta éppen emiatt a nagy fontossága miatt a hatóság figyelme is ráterelődött ennek a kérdésnek egységes irányítására, vezetésére és megoldására. Különösen a nagyobb, főleg ipari és kereskedelmi jellegű városokban volt már a régebbi időkben is nagyjelentőségű a lakáskérdés, mert a XIX. század kapitalisztikus fejlődésével kapcsolatban a vidéken élő mezőgazdasági munkát végző népesség nagyrésze az ipari központokba tódult, mert az itt jelentkező munkaalkalmak nagyobb jövedelemmel és biztosabb megélhetéssel kecsegtettek. A városok így felszívták a vidék népességének szegényebb részét, ami által különösen a kislakások, főleg a munkáslakások tekintetében lakáshiány mutatkozott, mert a lakásépítkezés inkább csak nagyobb lakások termelésére helyezett súlyt. Már az 1900-as évektől kezdve mindinkább nagyobb és nagyobb és a világháború s a trianoni országcsonkítás következtében még fokozottabb szüksége mutatkozott annak, hogy főleg az ipari jellegű városok pótolják azt a hiányosságot, amit a magánvállalkozások nem igyekszenek betölteni ; vagyis mindinkább városi szociálpolitika irányvonalába került az *olcsóbérű kislakások, főleg munkáslakások építése és fenntartása.*

De a világháborút követő időkben, amikor a hajléktalanság forrása főleg a kereset csökkenésében vagy a munkanélküliségben rejlik és a közhatóság szociálpolitikai intézkedéssel nagyobb közmunkákkal stb. a gazdasági helyzet javulását nem tudja elérni, hatósági feladatként jelentkezik a *hajléktalanná vált családok elhelyezéséről való gondoskodás is.*

A hajléktalanság kérdésének megoldása elsősorban szociális feladat, de a város részére közbiztonsági, közegészségügyi feladat is, amelynek meg-

oldása bár kétségtelenül súlyos anyagi áldozatokat követel, mégis a fenti hármas kötelesség figyelembevétele mellett feltétlenül és maradék nélkül megoldandó kérdés.

Már itt megállapíthatjuk azt a tényt, hogy úgy az olcsóbérű kislakások építése és fenntartása, mint a hajléktalanná vált családok elhelyezéséről való gondoskodás kérdése Csonkamagyarországon főleg Budapest székesfővárosban bírt jelentőséggel, ezért itt találunk a költségvetésben kifejezetten ilyen célra nagyobb összegű szükségleti előirányzatot, még pedig olyképen, hogy a hajléktalanná vált családok elhelyezésére szolgáló szükségletet a közjótékonyság és szociálpolitika (IX.) fejezeten, míg az olcsóbérű kislakások (munkás lakások) szükségletét a városgazdaság (XI.) fejezetén találjuk meg.

Erre való tekintettel előadásomban Budapest székesfőváros költségvetési beosztási rendszeréhez igazodtam akkor, amikor ezt a két kérdést elkülönítem és itt csupán a hajléktalanság szociális ügyével kapcsolatos feladatokról szólok, míg az olcsóbérű kislakásokról a más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenységnél emlékezem meg.

A fentiek alapján ez alatt a fejezet alatt szükséglakásokkal, népszállókkal, népotthonokkal, városszéli telep és konyhakerti termeléssel, hozzájárulás az ínségakció költségeihez, vegyes szociális feladatok kérdésével fogok foglalkozni.

A más szociálpolitikai szükségletekre fordított 4,033.699 pengőből szükséglakásokra 981.141 pengő, vagyis az összes ilyenirányú szükséglet 24·32%-a, népszálló, népotthonra 248.911 pengő, az ilyenirányú szükségletek 6·17%-a, a városszéli telep és konyhakerti parcellákra 133.614 pengő (3·31%), a népfürdőkre 165.842 pengő (4·11%), vegyes természetű szociális feladatokra 1,065.591 pengő (26·42%), végül hozzájárulás az ínségakciókhoz 1,438.600 pengő (35·67%) fordíttatik. (Lásd: 7. sz. táblázat és a VIII. sz. diagrammát.)

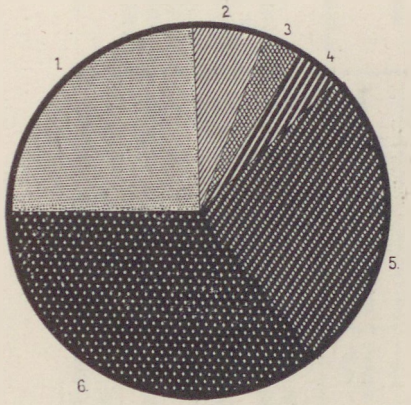
A most tárgyalás alá vett szükségletekre a városok 1939. évi költségvetésében összesen 4,033.699 pengő irányoztatott elő, amelyből 1,911.051 (47·37%) Budapest székesfővárosra, 1,052.731 pengő (26·10%) a th. városokra és 1,069.917 pengő (26·53%) a megyei városokra esik.

a) *Szükséglakás.* A szükséglakások célja a hajléktalanná vált többgyermekes családok fedél alá juttatása. A városok a szükséglakások használati díja fejében egész minimális összegű térítési díjat írnak elő, azonban tekintettel arra, hogy a szükséglakásokban csak állandó keresetnélküli családok laknak, ennek legnagyobb része sem folyik be, de ezt a városok nem is nagyon szorgalmazzák, mióta a 4780/1932. N. M. M. számú rendelet a szükséglakások kiutalását a közsegély egyik formájának minősítette.

Nagyobb jelentősége Budapest székesfővárosban van, ahol az összes városoknál előirányzott 981.141 pengő ilyen irányú előirányzatból 818.982

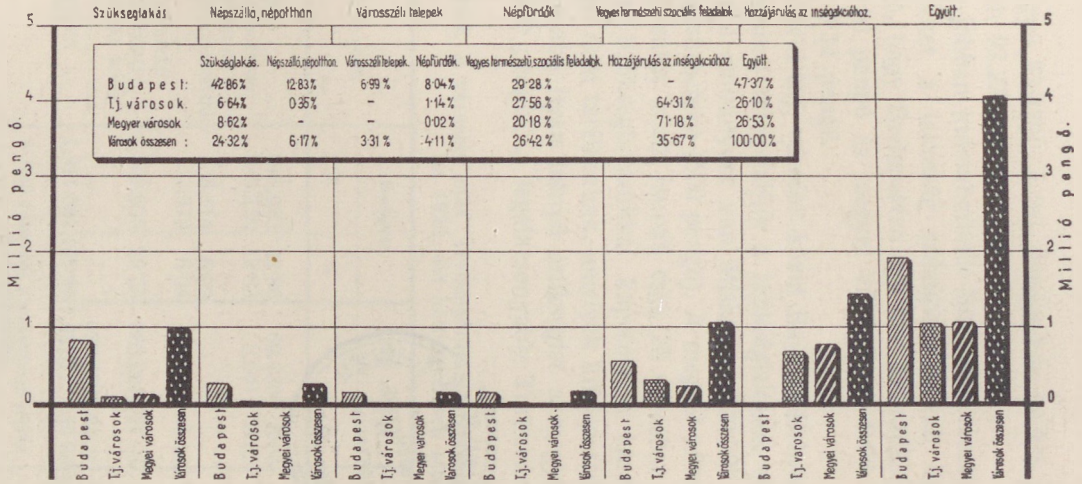
A VÁROSOK SZÜKSÉGLETEI MÁS SZOCIÁLPOLITIKAI FELADATOKKAL KAPCSOLATBAN.

4·0 MILLIÓ PENGŐ

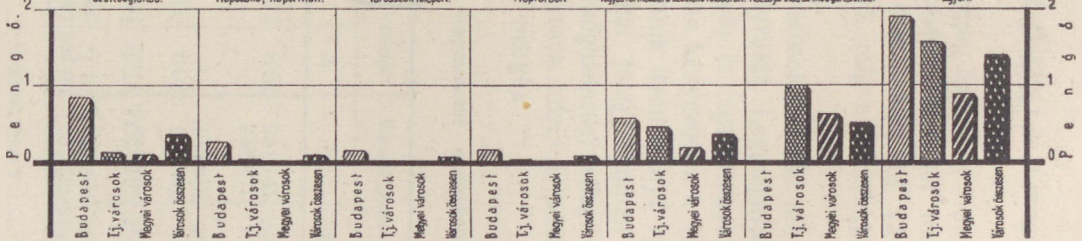
1. Szükséglakás	1·0 millió P	24·32 %
2. Népszálló, népotthon	0·2 millió P.	6·17 %
3. Városszéli telep és konyhakerti parcellák	0·1 millió P	3·31 %
4. Népfürdők	0·2 millió P.	4·11 %
5. Vegyes természetü szociális feladatok	1·1 millió P.	26·42 %
6. Hozzájárulás az inségakcióhoz	1·4 millió P.	35·67 %
összesen	4·0 millió P	100·00 %

ELŐIRÁNYZOTT SZUKSÉGLET

	Szükséglakás.	Népszálló, népotthon.	Városszéli telepek.	Népfürdők	Vegyes természetü szociális feladatok.	Hozzájárulás az inségakcióhoz.	Együtt.
Budapest:	42·86 %	12·83 %	6·99 %	8·04 %	29·28 %	–	47·37 %
Tj. városok.	6·64 %	0·35 %	–	1·14 %	27·56 %	64·31 %	26·10 %
Megyer városok	8·62 %	–	–	0·02 %	20·18 %	71·18 %	26·53 %
Városok összesen :	24·32 %	6·17 %	3·31 %	4·11 %	26·42 %	35·67 %	100·00 %

FEJENKINTI ÁTLAG PENGŐBEN.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

pengő, vagyis 83·47%, a thj. városokban 69.936 pengő (7·13%) és a megyei városokban 92.223 pengő (9·40%) volt.

Még jobban kidomborodik Budapest vezető szerepe, ha az ily irányú szükségleteket a lakosság számával hozzuk kapcsolatba, melyből megállapítható, hogy Budapesten egy főre eső szükséglet 0·82 pengő, thj. városokban 0·10 pengő és megyei városokban 0·08 pengő, míg a városokban általában 0·34 pengő.

A vidéki thj. városok közül Baja és Debrecen városokon kívül mindegyik városban megtaláljuk a szükséglakások előirányzatát. Legmagasabb ilyen irányú előirányzat van Miskolcon (20.000 pengő) és legalacsonyabb Hódmezővásárhelyen (500 pengő). A megyei városokban kedvezőtlen a kép, mert a 45 város közül csupán csak 25 városban találunk ilyen irányú előirányzatot. Szükséglakásokkal kapcsolatos kiadásokkal főleg azokban a városokban nem találkozunk, amelyek kifejezetten mezőgazdasági jellegűek. A legmagasabb ilyen irányú szükséglet a megyei városok közül Újpesten van (16.000 pengő), a legalacsonyabb Turkevén (50 pengő).

7. sz. táblázat. A városok más szociálpolitikai feladataival kapcsolatos szükségletei az 1939. évi költségvetések alapján.

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Szükséglakás	818.982	42·86	69.936	6·64	92.223	8·62	981.141	24·32
Népszálló, népotthon	245.270	12·83	3.641	0·35	—	—	248.911	6·17
Városszéli telep és konyhakerti parcellák	133.614	6·99	—	—	—	—	133.614	3·31
Népfürdők	153.579	8·04	12.063	1·14	200	0·02	165.842	4·11
Vegyes természetű szociális feladatok .	559.606	29·28	290.091	27·56	215.894	20·18	1,065.591	26·42
Hozzájárulás az ínségakcióhoz	—	—	677.000	64·31	761.600	71·18	1,438.600	35·67
Összesen	**1,911.051**	**100·00**	**1,052.731**	**100·00**	**1,069.917**	**100·00**	**4,033.699**	**100·00**

A szükséglet neme	A fenti adatoknak a várostípusok közötti %-os megoszlása				A fejenkinti átlag P			
	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt
Szükséglakás	83·47	7·13	9·40	100·00	0·82	0·10	0·08	0·34
Népszálló, népotthon	98·54	1·46	—	100·00	0·24	0·01	—	0·08
Városszéli telep és konyhakerti parcellák	100·—	—	—	100·00	0·13	—	—	0·05
Népfürdők	92·61	7·27	0·12	100·00	0·15	0·02	—	0·06
Vegyes természetű szociális feladatok ..	52·52	27·22	20·26	100·00	0·56	0·44	0·18	0·36
Hozzájárulás az ínségakcióhoz	—	47·06	52·94	100·00	—	1·—	0·62	0·50
Összesen	**47·37**	**26·10**	**26·53**	**100·00**	**1·90**	**1·57**	**0·88**	**1 39**

b) *Népszállók, népotthonok.* Célja nőtlen férfiak ágyrajárásának megszüntetése, illetve tömegszállásra járó csekély keresetű munkások jobb elhelyezésének biztosítása, valamint a legszegényebb néposztály nyomorának enyhítése mellett kulturális szükségletének kielégítése. Budapesten csaknem 450 személy befogadására alkalmas ilyen népszálló van, amelynek minden lakója külön hálófülkét kap. Ez a szálló fürdővel és más higiénikus, sőt szórakozó helyiségekkel is el van látva. Vidéki városokban nincs jelentősége, mert 248.911 pengő összeg szükségletből Budapest székesfővárosra 245.270 pengő (98·54%) esik, míg a fennmaradó 3641 pengő (1·46%) összeg Miskolc és Sopron városok között oszlik meg. Megyei városokban ilyen irányú előirányzatot nem találunk.

c) *Városszéli telep.* Célja az, hogy a súlyos gazdasági válság következtében a tönk szélére jutott és létükben veszélyeztetett városi, rendszerint sokgyermekes családoknak ne csak emberhez méltó egészséges otthont biztosítson, hanem lehetővé tegye számukra azt is, hogy — átlag 300 négyszögöles telken — két kezük munkájával rendszeres és szakszerűen irányított gazdálkodással megélhetésüket megkönnyítsék.

A költségvetésekben ilyen címen összesen 133.614 pengő van előirányozva, ami teljes egészében Budapest székesfővárosra esik.

Adataink szerint van még városszéli telep Baján és Nyiregyházán, amelyeknek fenntartási költségeit azonban nem ismerjük, mert a vonatkozó szükséglet a költségvetésben más kiadásokkal együttesen irányoztatott elő. A városszéli telephez hasonló szociális célt szolgálnak a konyhakerti termelésre és gyümölcsös céljaira rendelkezésre bocsátott kisbérletek. Ezek a bérletek rendesen úgy keletkeznek, hogy a városok a tulajdonukat képező földingatlanokból — rendesen igen méltányos bérért — arra rászorult kisemberekneк 100—800 négyszögölig terjedő parcellákat bocsátanak rendelkezésre. Ilyen konyhakerti parcellákat ad ki a thj. városok közül Debrecen, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Miskolc és Székesfehérvár, a megyei városok közül Esztergom, Gyöngyös, Kisújszállás, Makó, Nyiregyháza, Turkeve és Vác. Azt, hogy a kérdéses konyhakerti parcellák kedvezményes áron való bérbeadása konyhakerti parcellák kedvezményes áron való bérbeadása a város háztartására milyen terhet jelent, megállapítani nem lehet, mivel ezek a terhek költségvetésileg előirányozva nincsenek.

d) *Népfürdők.* A Duna-fürdők és népfürdők a szegénysorsú lakosság fürdését teszik lehetővé. Ezek a fürdők jórészt ingyenesen, illetve az önköltséget meg nem haladó olcsó díjazás mellett vehetők igénybe. A költségvetésben erre a célra előirányzott összeg összesen 165.842 pengő, amelyből 153.579 pengő (92·61%) Budapest székesfővárosra esik, míg a fennmaradó 12.263 pengő (7·39%) Debrecen (7·553 pengő), Miskolc (4·710 pengő) és Budafok (2000 pengő) között oszlik meg.

A vidéki városokban ezenkívül másutt is található népfürdő, azonban ezek üzemszerűen kezeltetnek s így nem állapítható meg, hogy a kiadásokból mennyi esik szociális jellegű kiadásokra.

e) *A vegyes szociális feladatok.* Ide számítjuk a hét éven felüli, elhagyott gyermekek után az állami gyermekmenhelynek fizetett térítéseket, a jóléti intézmények támogatását, hatósági munkaközvetítést és más vegyes szociális feladatokat. Összegük az összes városokban 1,065.591 pengő, amelyből Budapestre 559.606 pengő, (52·52%) a thj. városokra 290.091 pengő (27·22%) és a megyei városokra 215.894 pengő (20·26%) esik.

f) *Hozzájárulás az ínségakcióhoz.* A háztartást terhelő városi szociális szükségletként jelentkezik az a kiadás, amelyet a városok az ínségakció szükségletének fedezéséhez hozzájárulásként fizetnek. Ilyen címen a költségvetésekben 1,438.600 pengő van előirányozva, amelyből 677.000 pengő (47·06%) a thj. városokra, 761.600 pengő (52·94%) a megyei városokra esik. Budapesten ilyen hozzájárulásra szükség nincs, mert az ínségjárulék teljes mértékben fedezi az ínségakció szükségletét. A thj. városok közül a legmagasabb ilyen irányú előirányzatot Sopronban találjuk (162.000 pengő) és a legalacsonyabbat Miskolcon (20.000 pengő).

D) *Más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenység.*

Az eddigiekben bemutattam azokat a kifejezetten szociális városi feladatokat, amelyek költségvetési szükséglete a városok háztartási költségvetéseiben a célnak megfelelő külön csoport, illetve fejezet alatt irányoztatott elő.

Ezeken kívül azonban mind a székesfővárosi, mind a vidéki városok költségvetéseiben más városi feladatokkal kapcsolatban is találunk szociális vonatkozású szükségleteket, amelyek természetük szerint más szükségletekkel együttesen vannak a költségvetésben előirányozva. Ezek a szükségletek jórészt a közoktatási fejezeteken (iskolai gyermekvédelem) vagy városgazdaság, illetve vagyonigazgatásnál (kislakásos bérházak) találhatók.

Az ezen a címen előirányzott összesen 5 764 342 pengő szükségletnek alosztályok szerinti megoszlását a csatoltan bemutatott 8. sz. táblázat és a IX. sz. diagramma szemlélteti. Miként a táblázatból láthatjuk, az előirányzott összes szükségletből 2,253.191 pengő (39·09%) a más városi feladattal kapcsolatos gyermekvédelemre 1,600.625 pengő (27·77%), a kislakásos bérházakra 1,910.526 pengő (33·14%) az újabb szociális feladatok szükségleteire esik.

Az összes városok szükségleti előirányzatából 3,994.526 pengő (69·30%) Budapest székesfővárosra, 816.286 pengő (14·16%) a th. városokra, 953.530 pengő (16·54%) a megyei városokra esik.

8. sz. táblázat. A városok más városi feladattal kapcsolatos szociális tevékenységének szükséglete az 1939. évi költségvetések alapján.

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Gyermekvédelem.....	1,414.901	35·42	367.399	45·01	470.891	49·38	2,253.191	39·09
Kislakásos bérházak .	1,600.625	40·07	—	—	—	—	1,600.625	27·77
Újabb szociális feladatok.....	979.000	24·51	448.887	54·99	482.639	50·62	1,910.526	33·14
Összesen	**3,994.526**	**100·00**	**816.286**	**100·00**	**953.530**	**100·00**	**5,764.342**	**100·00**

A szükséglet neme	Az előbbi adatoknak városok közötti %-os megoszlása				Fejenkinti átlag P			
	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok együtt
Gyermekvédelem.....	62·79	16·31	20·90	100·00	1·41	0·55	0·39	0·78
Kislakásos bérházak .	100·—	—	—	100·00	1·59	—	—	0·55
Újabb szociális feladatok.....	51·24	23·50	25·26	100·00	0·97	0·67	0·39	0·66
Összesen	**69·30**	**14·16**	**16·54**	**100·00**	**3·97**	**1·22**	**0·78**	**1·99**

A költségvetésben szétszórtan található és más városi feladatokkal kapcsolatos kiadások közül a legjelentősebbek: a kisdedóvók, a tanoncotthonok, a szegény tanulók segélyezése, játszóterek, kislakásos bérházak, újabb szociális feladatok (családi pótlék, családi munkabér).

a) *A gyermekvédelem.* aa) *A kisdedóvók.* Az 1891 : XV. t.-c. alapján a kisdedóvás részben szociális intézményt képez és a törvény szerint községi kötelezettség. Az erre szolgáló előirányzatok összege 1,977.635 pengő, amelyből Budapest székesfővárosra 1,236.613 pengő (62·53%), 301.603 pengő (15·25%) a th. városokra és 439.419 pengő (22·22%) a megyei városokra esik.

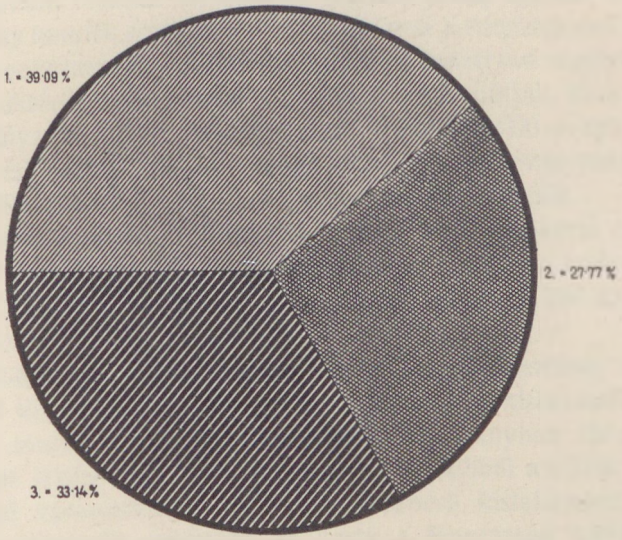
Az egy főre eső átlagok Budapest székesfővárosnál 1·23 pengő, a th. városoknál 0·45 pengő és a megyei városoknál 0·36 pengő, míg az összes városok egy főre eső átlaga 0·68 pengő.

bb) *Tanoncotthonok.* A rászoruló tanoncok részére egyes közületek olyan otthonokat (tanoncotthonokat) létesítettek, amelyekben a növendékek szegénység igazolása esetén ingyenes és részben csekély díj ellenében nemcsak lakást és ellátást kapnak, hanem gondos felügyeletben és lelki gondozásban is részesülnek. Erre a célra a városok költségvetésében összesen 79.469 pengő van előirányozva, amelyből 46.288 pengő (58·25%) Budapest székesfővárosra, 27.181 pengő (34·20) a törvényhatósági jogú városokra és 6000 pengő (7·55%) a megyei városokra esik. Budapest székesfővárosban két fiú és

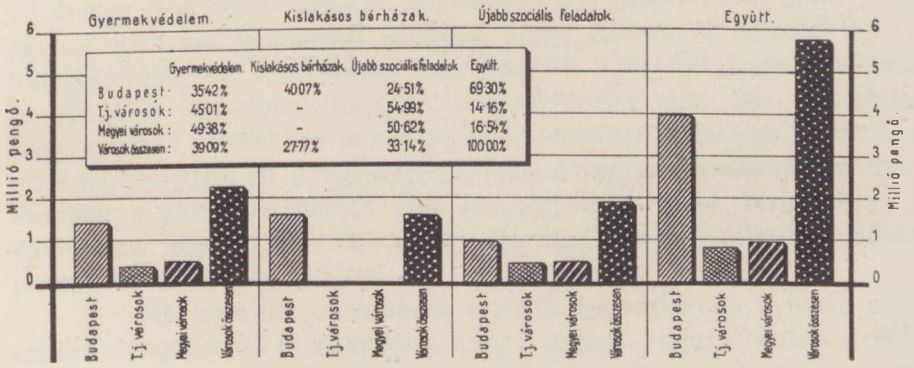
MÁS VÁROSI FELADATTAL KAPCSOLATOS SZOCIÁLIS TEVÉKENYSÉG.

5·8 MILLIÓ PENGŐ.

1. Gyermekvédelem	2·3 millió P.	39·09 %
2. Kislakásos bérházak	1·6 millió P.	27·77 %
3. Újabb szociális feladatok	1·9 millió P.	33·14 %
összesen:	5·8 millió P.	100·00 %

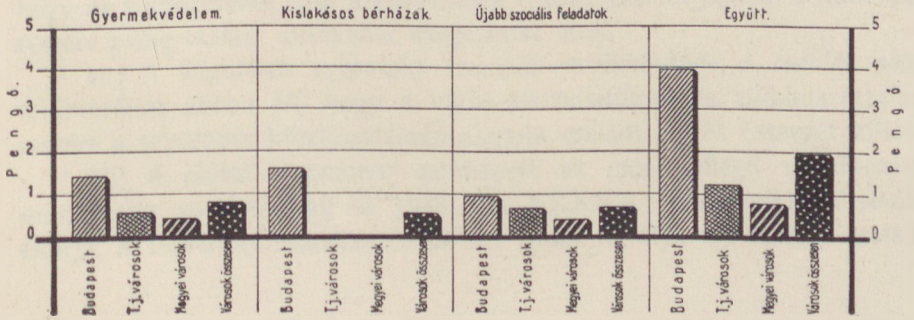

ELŐIRÁNYZOTT SZÜKSÉGLET

	Gyermekvédelem.	Kislakásos bérházak.	Újabb szociális feladatok	Együtt.
Budapest:	35·42 %	40·07 %	24·51 %	69·30 %
Tj. városok:	45·01 %	-	54·99 %	14·16 %
Megyei városok:	49·38 %	-	50·62 %	16·54 %
Városok összesen:	39·09 %	27·77 %	33·14 %	100·00 %

FEJENKINTI ÁTLAG PENGŐBEN.

egy leány tanoncotthon működik. A vidéki városok közül Pécs (27.181 pengő és Szombathely (6000 pengő) városokban találunk ilyen intézményt.

Meg kell jegyezni, hogy más városokban is van ilyen vagy ehhez hasonló intézmény, azonban részben társadalmi, részben pedig egyházi kezelésben.

cc) *Szegény tanulók segélyezése.* Egyes városok a szegénysorsú tanulókat részben tandíjkedvezményben, részben tankönyv beszerzési segélyben részesítik, vagy a szükséges tankönyvekkel és írószerekkel ellátják. Erre a költségvetésben előirányzott összeg 163.129 pengő, ebből 102.900 pengő (63·08%) Budapest székesfővárosra, 36.337 pengő (22·27%) a törvényhatósági jogú városokra 23.892 pengő (14·65%) a megyei városokra esik.

dd) *Játszóterek.* Szociális feladatként meg kell emlékezni rendszerint a közoktatási fejezeten található játszóterekről is, amelyre a költségvetésekben összesen 33.558 P van előirányozva; ebből 29.100 P (88·30%) Budapest székesfővárosra esik.

b) *Kislakásos bérházak.* Fentebb már megemlékeztünk azokról a szociálpolitikai törekvésekről, amelyekkel a városok a kiskeresetű emberek — rendszerint munkások — részére keresetükkel arányban álló, olcsó, de azért higiénikus lakásokat biztosítani igyekeznek. Ebből a célból különösen az ipari jellegű városokban a közületek olcsóbérű kislakásokat építenek, amelyeknél az irányadó szempont az, hogy a fenntartási költség a lakbérből lehetőleg befolyjék. Ezek a szükségletek voltaképen csak közvetve jelentenek szociális kiadásokat, közvetlenül úgy jelentkeznek, mint a kislakásos bérházak fenntartási költségei. Ilyen természetű szükségleteket a városok 1939. évi költségvetéseiben összesen 1,600.625 pengőt találunk, amely teljes egészében Budapest székesfővárosra esik. Bár kétségtelen, hogy a vidéki városokban is vannak ilyen olcsóbérű kislakásos bérházak és ezzel kapcsolatban itt is jelentkeznek ilyen természetű kiadások, minthogy azonban a költségvetésekben ezek szükséglete a többi bérházakkal és épületekkel együtt van előirányozva, azokra nézve statisztikai adatok rendelkezésünkre nem állanak.

c) *Újabb szociális feladatok.* A szociális igazságkeresés nyomán mindinkább előtérbe kerül az a törekvés, hogy a család — mint a nemzet életének és fennmaradásának alapja — megerősíttessék és biztosíttassék azáltal, hogy az alapfizetésen felül a tisztviselők részére családi pótlék, a munkások részére pedig családi munkabér állapíttatik meg.

aa) A közületek (városok) szociális tevékenysége *a családi pótlék* tekintetében abban áll, hogy a város tisztviselőinek és alkalmazottainak részére a törvényes kötelezettségen alapuló családi pótlék összegét kifizeti.

bb) *A családi munkabér* rendszerét az ipari jellegű vállalkozások munkásaira vonatkozólag az 1938. évi XXXVII. törvénycikk kötelezően előírja. A törvényes rendelkezés szerint ennek hatálya alá tartozó családos

munkások minden 14 évnél nem idősebb családtagjuk után havonkint 5 pengő külön pótlékban részesülnek a külön erre a célra létesített családi pénztár részéről.

Ez a törvényes rendelkezés a városokat annyiban érinti, hogy az ipari jellegű üzemeik (elekrtomos művek, vízmű, gázmű, stb.) hatálya alá tartoznak. A törvény rendelkezései nem vonatkoznak azonban a nem ipari jellegű városi üzemekre és egyéb intézményekre (mezőgazdasági üzem, közvágóhíd, élelmiszerüzem, szemétfuvarozás, lóhúsüzem, stb.).

Egyes városok azonban magas szociális érzéstől indíttatva ezekre az utóbbi üzemek munkásaira nézve is a családi munkabér-rendszert bevezetni törekedtek, erre nézve külön szabályrendeletet alkottak és ennek alapján azokat fizetik is. Ilyenek Miskolc és Pécs thj., Pápa és Szombathely megyei városok.

cc) *Munkaalkalmak teremtése.* Végül a városok háztartásuk terhére számos olyan beruházási kiadást teljesítenek, amelyek célja nem kimondottan szociális természetű ugyan, amelyek azonban közvetve azáltal, hogy a lakosság egy részének foglalkoztatást nyujtanak s így a megélhetést biztosítják, különösen olyan időkben, amidőn a magántőke és a magánvállalkozás a munkaalkalmak teremtésében gazdasági válság, illetve gazdasági pangás következtében nem működik közre, igen messzemenő szociális kihatással bírnak.

A közelmult tapasztalataiból tudjuk, hogy a közmunkáknak megfelelő időben való megindítása milyen nagyfontosságú a lakosság szociális helyzete és a gazdasági helyzet megerősítése szempontjából. A közületeket a fentiek alapján a közmunkák előirányzása tekintetében messzemenő szociálpolitikai célok is kell, hogy vezessék.

Ennek a kérdésnek háztartási kihatásait számokban kifejezni annak természete folytán nincs módunkban.

3. A szociális feladatok az ínségakció keretében.

A) *Az ínségakció előzményei.*

A városi szociálpolitikának eddig tárgyalt részében a munka- és keresetképtelen egyének támogatásával, az úgynevezett szegénygondozással és a megelőző szociális gondoskodással foglalkoztunk, amely szociális gondoskodásnak egységes jellemvonása az, hogy szükségletei a háztartási alapnál vannak előirányozva és hogy az ilynemű szükségletek állandóan visszatérőknek tekinthetők.

A jelen fejezetben a szociális gondoskodás második csoportjával, az ínségesek támogatásával kívánunk foglalkozni.

A szegénygondozás és ínségakció között, miként már arra rámutattunk, az alapvető eltérés abban van, hogy amíg a szegénygondozás a munka- és keresetképtelen egyének ellátásával foglalkozik, addig az ínségakciók a munkaképes, de megfelelő munkaalkalom hiánya miatt keresettel nem bírók támogatását kívánják előmozdítani.

A közgazdaságtudomány eddigi kutatásai megállapították azt, hogy a gazdasági élet nem állandó, hanem bizonyos hullámmozgást végez. Amidőn hullámhegyhez érünk, gazdasági konjunktúráról beszélünk, míg a hullámvölgyeknek a gazdasági depresszió felel meg. A gazdasági depresszió természetesen mindig a vállalkozási kedv és ezzel kapcsolatban a munkaalkalom csökkenésével jár, aminek viszont természetes következménye az, hogy a munkanélküli emberek többé-kevésbbé ínséges helyzetbe jutnak.

A gazdasági életnek ez a hullámmozgása a régi időben is megvolt, annak kihatásai azonban korántsem voltak olyan mértékben érezhetők, mint ma, mert a család keretében a depresszió káros következményét ki lehetett egyenlíteni és a primitív gazdálkodási rendszer mellett, csekély igényekkel, az ínségnek a mértéke sem tudott olyan nagyra nőni, mint a mai modern gazdasági rendszerben. Természetesen régebben is voltak egyes nagy háborúk, vagy természeti csapások következtében olyan mértékű gazdasági válságok, hogy egész vidékek jutottak ínséges helyzetbe, amikor az ínségenyhítő tevékenységet karitatív alapon oldották meg és bizony előfordult az is, hogy olyan esetben, amidőn az ínséget karitatív alapon megfelelően enyhíteni nem lehetett, az ínséges vidékek részben elvándorlás, részben pedig a lakosság kipusztulása következtében elnéptelenedtek.

A modern kapitalista gazdálkodás kezdetén a gazdasági hullámmozgással kapcsolatos gazdasági válság káros következményeit részben karitatív úton, részben pedig a szakszervezetek útján, önsegély révén maguk a munkások igyekeztek ellensúlyozni.

A gazdasági válság következtében beállott ínségenyhítésnek ezen módszerei a háborút megelőző időben, amidőn a gazdasági válságok sem terjedelmükben, sem pedig időbeli tartamukat illetőleg nem voltak olyan nagyok, megfelelőek voltak. A háborút követő nagymértékű és időben is hosszabb tartamú gazdasági válságok következtében beálló ínségenyhítésről azonban már csupán csak karitatív úton gondoskodni nem lehetett, feltétlenül szükséges volt tehát, hogy az ínség enyhítésével maga a közület foglalkozzék.

Az első ilyen gazdasági depresszióval a háború befejezését követő időben találkozunk, amidőn a háborús szükségletek kielégítésére beállított termelés, egyrészt megfelelő tőkehiány, másrészt pedig a túlzott mechanizálás és nők és gyermekek munkájának túlzott igénybevétele következtében, a háború befejezése után a katonai szolgálatból visszatért munkaerőket meg-

felelően foglalkoztatni nem tudta. Hozzájárult a gazdasági válság kimélyüléséhez még az is, hogy a pénz vásárlóereje általában csökkent és ennek dacára a termelési költségek oly magasak voltak, hogy a vállalkozó tőke számítását sehogy sem tudta megtalálni.

A háború befejezése utáni gazdasági válság ínségének enyhítését a gazdag győző államok (Anglia, Amerika) részben munkanélküli segélyek folyósítása, részben pedig a munkanélküli lakosság egy részének a gyarmatokon, helyesebben a dominiumokon való letelepítése révén igyekezett megoldani. A legyőzött kis államok, elsősorban pedig hazánk, azonban munkanélküli segély fizetésére nem vállalkozhatott, mert hiszen az ország megcsonkítása következtében és az ennek folyományaképen előálló nagymértékű bevételi kiesések folytán az elsőrangú közszükségletek kielégítése is igen komoly gondot okozott a közületeknek.

A háború utáni ínséges idők hatása alatt és eme ínség enyhítésére hozta meg a magyar törvényhozás az 1922. évi I. törvénycikket, amelynek 29. §-ában a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter felhatalmazást nyert arra, hogy a belügy- és pénzügyminiszterrel egyetértve egyes törvényhatóságokat és községeket (városokat) a nyomor enyhítésére szolgáló intézkedések megtételére kötelezhessen és e célból ugyancsak a belügy- és pénzügyminiszterrel egyetértve díjaknak és járulékoknak a szedését rendelhesse el.

A törvénynek gyakorlati hatása, sajnos, nem sok volt, mert a korona vásárlóerejének rohamos csökkenése következtében a közszolgáltatásokból származó jövedelmek a közületek legelemibb szükségleteinek kielégítésére is alig voltak elegendők. Arra tehát gondolni sem lehetett, hogy ily körülmények mellett a munkanélküli ínségesek megsegítése közszolgáltatásokból befolyó jövedelmek révén legyen biztosítható.

Az akkori idők munkanélküli ínségeseinek a közületek részéről való megsegítése tehát nem volt lehetséges, szerencsére azonban ezekben az igen súlyos időkben segítségünkre jött a nálunknál gazdagabb semleges államoknak emberbaráti érzése, akik ettől a nemes érzelemtől áthatva arra törekedtek, hogy egyrészt az ínségtől legtöbbet szenvedő jövő generációt, a gyermekeket a legnagyobb nyomortól megmentsék (külföldi gyermeknyaraltatási akciók), másrészt pedig, hogy szeretetadományok nyujtása révén az ország ínséget szenvedő lakossága segítségére siessenek.

A semleges államokhoz később a győzők oldalához tartozó angol-szász államok közül az Amerikai Egyesült Államok (U. S. A.) is csatlakoztak, akik a maguk sajátos életfelfogása révén a legyőzött államok lakosságában a háború befejezése után már nem az ellenséget, hanem a szenvedő embert látták és ezen elgondolás alapján a háború alatt Európába hozott közegészségügyi és egyéb szociális célokra felhasználható katonai felszerelésüket

osztották szét az ínséget szenvedő lakosság között, majd később jól megszervezett gyüjtések útján saját mögöttes országrészeik feleslegeiből is bőven juttattak a szenvedő európai testvéreiknek. (L. Pedlow kapitány és társainak soha el nem felejthető szociális tevékenységét.)

A második háború utáni gazdasági depressziós hullám az 1924/25. évben jelentkezett, amidőn a korona értékének stabilizálása után a könnyű konjunkturális nyereséghez szokott tőke csak nehezen tudott a normális keretekbe beilleszkedni és a vállalkozási kedv hiánya következtében bizonyos mértékű munkanélküliség jelentkezett.

A munkanélküliség következtében előálló ínség enyhítése céljából a kormányhatalom élni is kívánt az 1922. évi I. t.-c. 29. §-ában kapott felhatalmazással és komoly előkészületeket tett az ínségenyhítés célját szolgáló ínségjárulék bevezetésére. A terv szerint a jövedelemadónak maximálisan 10%-át, a társulati és tantieme adónak pedig maximálisan 5%-át kellett volna a fenti célra befizetni. Az ínségjárulék azonban csakis a városokban lett volna kivethető. A terv ez utóbbi részének megértéséhez tudnunk kell, hogy úgy a háború befejezése után közvetlenül jelentkezett, mint az 1924/25. évi gazdasági válságnak egyik ismertető jelensége az volt, hogy a válság úgyszólván kizárólagosan csak a városi, helyesebben az iparban és kereskedelemben foglalkoztatott lakosságot érintette kedvezőtlenül, míg a mezőgazdasági lakosság akkoriban a mezőgazdasági termények viszonylagosan kedvező értékesítése folytán aránylag jó életkörülmények között élt.

A harmadik nagy válsághullám az 1931. évben következett be. Az előbbieknél úgy nagyságát, mint időtartamát tekintve jóval nagyobb volt. Súlyosbította a helyzetet az is, hogy az 1931. évi gazdasági válság nem csupán csak Magyarországon, hanem úgyszólván a világ valamennyi államában jelentkezett. További jellegzetessége volt az is, hogy túltermeléssel párosult és ennek következtében a mezőgazdaság helyzetét is alapjában megrendítette.

A gazdasági válságnak előbb vázolt súlyos természete a közületekre, — elsősorban az államra, másodsorban a városokra, vármegyékre és községekre is — fokozott feladatokat rótt, amennyiben most már nem csupán csak az ipari és kereskedelmi munkanélküliek gondozásáról kellett gondoskodni, hanem a mezőgazdasági foglalkozást űző lakosság széles rétegei is gondozást igényeltek.

Az ínségesek segítésére vonatkozólag számos terv merült fel. A hivatalos és erre hivatott hatósági szerveken kívül az ínségesek megsegítésére terveket dolgozott ki a városi országgyűlési képviselők parlamenti csoportja, a Városok Szövetségének Kongresszusa és dr. Csürös Ferenc, Debrecen szab. kir. város közművelődési tanácsnoka.

A magyar városok országgyűlési képviselőinek parlamenti csoportja 1932. évi június hó 16-án tartott értekezletén a munkahiány és ínségenyhítés tárgyában elfogadott határozati javaslatban kérte a kormányt, hogy: az ínségenyhítés költségeit a maga teljes egészében biztosítsa, mert a városok gazdasági helyzete erre lehetőséget nem nyujt;

állapítsa meg a kormány előre azt az összeget, amit a nyár folyamán munkanélkül maradtak támogatására és amit a tél folyamán az egyes városoknak rendelkezésére bocsát. Ebből az összegből a szükséges élelmiszer, tüzelőanyag, ruházati cikkek beszerzésére a városok ínségeseinek számarányához mérten a megfelelő szükségletet kellő időben bocsássa a városok rendelkezésére;

a társadalmi ínségenyhítési akciókat országosan egyesítse és a hatóságok munkájával hozza összhangba;

az ínségenyhítés és a munkanélküliséghez szükséges anyagiak előteremtése céljából az átruházott terhektől a városokat mentesítse és az elvont jövedelmeket adja vissza;

kérte továbbá a kormányt az ínségenyhítés belterjesebbé tétele céljából a munkások és ínségesek egységes terv szerint leendő nyilvántartásának, valamint a munkában alkalmazott munkásoknak a hatóságokhoz való bejelentésének elrendelésére és oly közmunkák megállapítására, amelyeknél főleg munkabérekre fordíthatók az előirányzott összegek;

kérte végül a kormányt, hogy a közsegélyesek és a munkanélküliek között húzzon határvonalat és e megkülönböztetés szerint alkalmazza a segítés eszközeit.

A városok szociálpolitikai előadóinak Pécs városában 1932. évi szeptember hóban tartott szakértekezlete kimondotta, hogy a Magyar Városok Országos Kongresszusa útján a belügyminiszterhez a következő határozati javaslatokat terjeszti fel:

rendeletileg tegye országosan kötelezővé a munkanélküliek nyilvántartását;

a téli ínségakció kapcsán csak a munkanélkülieket tartsák nyilván;

kívánják az állami munkaközvetítésnek a kereskedelemügyi miniszter hatásköréből való kivételét és a belügyi tárcához való átutalását;

kívánják a munkakönyvek kiváltásának a mezőgazdasági munkásokra való kötelezővé tételét is;

minden város kísérelje meg a polgárainak önkéntes megadóztatását, a kormány pedig minél előbb minden városnak egy bizonyos összeget szükséglete arányában bocsásson rendelkezésre;

az ínségakcióval kapcsolatos áruk után adjanak szállítási kedvezményt;

a lisztforgalmi adót engedjék el;

az ínséggabonát a vámőrlési adó alól minden vonatkozásban mentesítsék ;

az ínségesek kilakoltatását függesszék fel ;

a karitatív gyüjtéseket egyesítsék ;

végül, hogy a gyüjtési engedélyt korlátozzák és csak azoknak az országos testületeknek adják meg, amelyek munkáját valamennyien ismerik.

A Városok Kongresszusa pedig az 1933. évi március hó 20-án a pénzügyminiszter úrhoz intézett emlékiratában a városok súlyos háztartási helyzetét ismerteti és többek között rámutat arra, hogy a munkanélküliséggel járó ínség enyhítéséről, szükségmunkák teremtésével s a legkülönbözőbb szociálpolitikai feladatok megvalósításával kizárólag a városoknak kell gondoskodniok, amely célokra teljesítőképességüket jóval meghaladó és folyton fokozódó rendkívül súlyos anyagi áldozatokat kell hozniok. Erre a célra pedig az ínségjárulék bevétele távolról sem elegendő, sőt a bevételt a kiadások sokszorosan túlhaladják.

A városok anyagi nehézségeinek enyhítése céljából több intézkedés megtételét, az ínségakcióval kapcsolatban pedig annak levezethetése céljából forgótőke biztosítását kérték.

Dr. Csürös Ferenc városi tanácsnok »A nagy probléma« című értekezében (megjelent a Városok Lapja 1934. évi augusztus 1-i számában) rámutatott arra, hogy az utolsó évtized legégetőbb, félelmes arányúvá nőtt problémája a munkahiány. A kormány a munkahiány megoldásának kérdését áthárította a helyi hatóságokra, akik igyekeztek megküzdeni az egyre torlódó nehézségekkel. A legtöbb városban az a legegyszerűbb módszer nyert alkalmazást, amelyre, mint alapelvre kezdenek ráhelyezkedni mindenütt egész Európában, hogy munkaképes emberek segélyezésének legjobb módja : munkaalkalmak nyujtása. Erre a helyes alapelvre helyezkedett a kormányunk is, amikor állami feladatnak ismerte el a munkahiány leküzdését és a munkanélküliek foglalkoztatásának irányítását a Nemzeti Munkaterv feladatai közé beiktatta.

A nehéz probléma megoldására dr. Csürös Ferenc elgondolásai a következők :

1. A Központi Statisztikai Hivatal a legsürgősebben készítse el Magyarország munkanélkülieinek kimerítő statisztikáját, mert rendszeres munka nem képzelhető el megfelelő statisztikai alapvetés nélkül.

2. A munkanélküliség elleni küzdelem megszervezése arra kiválasztott rátermett kormánybiztos kezére bizandó.

3. A hatósági munkaközvetítő hivatalokat országos munkahivatallá kell fejleszteni és a munkahiány elleni küzdelem kormánybiztosa alá kell rendelni.

4. Az államkormány olyan országos közmunkákat rendeljen el, amelyeknek költsége minél kisebb részben essen anyagbeszerzésekre, minél nagyobb részben jusson munkabérekre.

5. A közmunkák költségeinek fedezete belső kölcsön útján biztosítandó. A kölcsön jegyzésébe elsősorban a nagybirtoknak és vállalatokban elhelyezkedett nagytőkének kell saját jól felfogott érdekében résztvenni.

B) *Az ínségakció alapelvei.*

Az ínségenyhítő tevékenység módjára vonatkozólag mindenekelőtt meg kellett állapítani a megsegítésnek alapelveit. Figyelembe kellett venni, hogy az ínségesek segítése elvileg csak munkaszolgáltatás ellenében történhetik, tehát ennek nem lehetett olyan hatása, hogy a rászorult ínségesek hozzászokjanak ahhoz, hogy ők munka nélkül is hatósági ellátás révén megélhessenek.

Ugyanezt a célt szolgálta az az alapelv is, hogy az ínségesek részére fizetett munkabér lehetőleg alacsonyabb legyen a helyileg szokásos munkabéreknél, vagyis hogy az ínségesnek munkaalkalom esetén érdemesebb legyen munkát vállalni, mint ínségmunkát végezni. Az előbbiekkel szemben az ínséges érdekében olyan módon kellett a segítés, illetőleg az ínségmunka bérét megállapítani, hogy abból az ínséges és esetleg családja is a létfenntartáshoz szükséges minimális fedezetet megkapja.

Ezt az utóbbi célt szolgálta az az irányelv, hogy bár elvileg csak munkaszolgáltatás ellenében kaphatnak az ínségesek segélyt, illetőleg munkabért, mégis azok részére, akik betegség, vagy más egyéb akadályoztatás következtében önhibájukon kívül munkát szolgáltatni nem tudnak, munkabérelőleg címén kisebb-nagyobb összegeket lehet engedélyezni, amely összeg a későbbi munkabérből levonásba kerül. A fent előadottak alapján természetesnek fogjuk találni, hogy ezek az előlegek soha levonva nem lesznek, mert hiszen az ínséges munkabére — mint már említettük — oly alacsony összegben van megszabva, hogy az éppen csak fedezi a létfenntartáshoz szükséges minimális kiadást, abból tehát levonásnak helye nem lehet. Az előadottak alapján látjuk tehát, hogy a munkanélküli segélyeknél vannak tényleges segélyek is, amelyeket azonban csak burkolt segély alakjában kapnak meg az ínségesek.

Az előbb vázolt segélyekkel rokontermészetű az a segélyezés, amelyet a többgyermekes családfenntartó anyák kapnak abban az esetben, ha a hatóság igazoltnak látja azt, hogy az anya gyermekei gondozása miatt munkát nem teljesíthet. Segítésnek tekintendők még a főleg ínségesek gyermekei között kiosztott különféle természetbeni adományok is, mint élelmiszer, ruha és tüzelőanyag.

A fent vázolt irányelveknek alapulvétele mellett az önkormányzat képviselőinek bevonásával megtartott értekezlet alapján lettek megállapítva azután az ínségenyhítés tényleges alapelvei, amelyek alapján az ínségenyhítés költségeit elsősorban az 1922 : I. t.-c. 29. §-ában nyert felhatalmazás alapján a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve évről-évre kiadott rendelete alapján szedett ínségjárulék, a városok háztartásának hozzájárulása és az állam segélye révén kell fedezni. Az államsegélyre vonatkozólag rá kell még mutatnunk arra, hogy az államsegély csak abban az esetben engedélyeztetik, ha és amennyiben az ínségakció kiadásait az ínségjárulék kivetéséből várható jövedelem és a város hozzájárulása nem fedezi.

A fedezet ilyen alapelveivel kapcsolatban rá kell még mutatnunk arra, hogy az államsegély már azért is csak járulékos természetű lehet, mert az ínségesek az előadottak értelmében való helyes foglalkoztatás mellett a város, illetőleg általában a közület részére az ínségmunkáért megfelelő ellenértéket nyujtanak.

Az ínségakció keretében a munkaszolgáltatási elvnek alkalmazását egyaránt megtaláljuk úgy Budapesten, mint a vidéki városokban. Budapest székesfőváros az utóbbi időben már szintén nem elégszik meg csupán a munkakészség igazolásával, hanem a szükségmunka keretében teljes értékű, a munkára képes ínségesek részére bérrel díjazott munkákat szervez. A csökkent munkaképességüek pedig az eddigi segélyezést fenntartva, munkaképességük arányának megfelelő természetű, de a segély értékével azonos értékű munkát tartoznak elvégezni. A családok a szükségmunkabéren felül azonban családtagonként mintegy 6 pengő értékű segélyben is részesülnek.

C) *Az ínségakció a városokban általában.*

Az összes városok — beleértve Budapest székesfővárost is — azokra a szociális feladatokra, amelyek az ínségakció keretén belül oldandók meg, 11,443.020 pengőt irányoztak elő. Ebből az összegből 5,160.520 pengő, vagyis 45·10% Budapest székesfővárosra, 2,691.000 pengő, vagyis 23·52%-a a thj. városokra és 3,591.500 pengő, vagyis 31·38%-a a megyei városokra esik. (L. az 1. sz. táblázatot.)

Az ínségköltségvetés szükségletének Budapest székesfővárosban egy főre eső átlaga 5·13 pengő, a thj. városoknál 4·01 pengő és a megyei városoknál 2·94 pengő. Az országos városi átlag 3·95 pengő.

A fenti adatokból megállapítható itt is az a törvényszerűség, ami a háztartás keretében jelentkezett szociális szükségleteknél is látható volt, hogy minél nagyobb a város és minél inkább ipari jellegű a lakossága, annál nagyobb mértékben jelentkeznek a szociális szükségletek. De megállapítható

az is, hogy az 1 főre eső átlagnál várostípusonkint nincs oly aránytalan eltérés, mint a háztartási alapban előirányzott szociális kiadások között. (Budapest székesfővárosnál 1 főre eső átlag 13·84 pengő, a thj. városokra 5·92 pengő és a megyei városokban 3·51 pengő.) Ez a körülmény indokolja azt, hogy a munkanélküliség kérdése — ha az ipari városokban nagyobb mértékben is, — mégis egyaránt jelentkezik mind az ipari, mind a mezőgazdasági lakosság között.

a) *Ínségakció a vidéki városokban.* A vidéki városok ínségenyhítő tevékenysége az 1931. évtől kezdődően van folyamatban, vagyis a gazdasági válság kirobbanásának időpontjától kezdődően. Amint már fentebb rámutattam, a vidéki városoknak ez a szociális tevékenysége a háztartás hasonló természetű szociális kiadásaitól elkülönítetten az ínségköltségvetésben nyer előirányzatot. Az ínségköltségvetési év a naptári év október 1-én kezdődik és a következő naptári év szeptember végén fejeződik be. A költségvetési év ilyen megállapítása nyilvánvalóan abban leli magyarázatát, hogy az október hó 1-től kezdődő téli időszakban van leginkább szükség a munkanélküliek foglalkoztatására, mert a téli időszak beálltával a munkaalkalmak (építőiparban, mezőgazdaságban, útépítésnél, stb.) a tapasztalat szerint nagymértékben csökkennek. Éppen ennek az elvnek alapján az ínségmunka tulajdonképen csak a téli hónapokra terjed ki. Csak egészen szórványosan található egyes városokban ínségenyhítő tevékenység a téli hónapokat követő időszakban is. Meg kell jegyezni, hogy az ínségköltségvetésben a munkanélküliek felsegítésére előirányzott összegek elvileg kizárólag munkadíjra használhatók fel. Ennek az üdvös rendelkezésnek éppen az a célja, hogy az ilyen címen előirányzott összegekből az ínségesek minél szélesebbkörű foglalkoztatása váljék lehetségessé.

A vidéki városok ínségköltségvetéseire vonatkozólag az 1933. évtől vannak adataink, amelyekből kitűnik, hogy a költségvetési keret az összes városokat tekintve lényeges változtatáson nem ment keresztül. A legmagasabb volt az ínségköltségvetési keret az 1935/1936. költségvetési évben, amikor 6·8 millió pengő, utána az 1936/1937. költségvetési év következik, amikor 6·5 millió pengő, a legalacsonyabb az 1937/1938. költségvetési év, ahol alig éri el a 6 millió pengőt.

Az 1938/1939. évben a thj. városok közül a legmagasabb költségvetési szükségletet találjuk Debrecennél (450.000 pengő), utána Szegednél (368.000 pengő), a legkisebb Bajánál (140.000 pengő), a megyei városok közül vezet Újpest 374.000 pengővel, után Pestszenterzsébet 235.000 pengővel, majd Kispest 200.000 pengővel. A legkisebb ilyen irányú előirányzatot Szekszárdon találjuk, ahol 17.000 pengő az előirányzat.

Az ínségakció keretében végzett szociális tevékenységnek a vidéki városokban való vizsgálásánál általánosságban megállapítható, hogy ez a

szociális tevékenység — a munkaszolgáltatási elvnek szem előtt tartása mellett — két alakban jelentkezik:

aa) természetbeni segélyek,

bb) szükségmunkák.

A természetbeni segélyezés leginkább az ebédeltetési akcióból áll. Némely városban tejosztás, kenyérosztás, ruha- és tüzelőanyagosztás is található. A természetbeni segélyek egyébként — amint már a háztartás keretében is ismertettem — együtt kezeltetnek a munka- és keresetképtelen szegények ilyen irányú segélyezésével is éppen ezért nem lehet megállapítani, hogy a természetbeni segélyekből mennyi jut az ínségeseknek és mennyi a munka- és keresetképtelen szegényeknek.

A szükségmunkának általában két fajtáját ismerjük: a szellemi szükségmunkát és a fizikai szükségmunkát. A szellemi szükségmunka keretében az értelmiségi osztályhoz tartozó munkanélküli egyéneknek olyan foglalkoztatását értjük, amely lehetőleg nem testi munkát, hanem irodai, felügyelői, vagy munkaközvetítői munkát jelent. A szellemi szükségmunka a vidéki városokban általánosságban nem nagy jelentőségű, de csaknem minden városban megtaláljuk. A th. városok közül ebből a szempontból Debrecen városa vezet, ahol 100.803 pengő az ilyen címen előirányzott szükséglet, míg a legkevesebb Baján 17.091 pengő; a megyei városok közül a legnagyobb ilyen szükséglet jelentkezik Újpesten, ahol 48.800 pengő az előirányzat, a legkisebb Szentendrén, ahol 1000 pengő szükséglet jelentkezik. Meg kell jegyezni, hogy Magyaróvár megyei városban szellemi szükségmunkára előirányzat egyáltalában nincs.

A fizikai szükségmunkánál a th. városok közül legtöbb munkásra számítva készítette elő az előirányzatot Debrecen szab. kir. város, ahol 3190 munkás foglalkoztatását vették számításba, a legkevesebbet pedig Sopron, ahol 311 munkás foglalkoztatása vétetett figyelembe. A szükségleti előirányzást nézve alapul Székesfehérvár vezet 225.605 pengővel, majd Szeged következik 183.974 pengővel és a legkisebb szükséglet Miskolcon található 89.880 pengővel. A megyei városok közül a legtöbb fizikai munkás található Békéscsaba városban, ahol 1558 munkás foglalkoztatása vétetett figyelembe, a legkisebb pedig Szekszárdon, ahol 80 munkás foglalkoztatása irányoztatott elő. A szükségleti összeg szerint Pestszenterzsébet város vezet 160.000 pengővel, majd Kispest következik 108.500 pengővel, míg a legkisebb az ilyen irányú előirányzat Rákospalotán van 6500 pengővel.

Meg kell jegyezni, hogy a vidéki városok költségvetési előirányzatából nem mutatható ki, hogy mekkora összeg fordíttatott természetbeni segélyezésre és mekkora összeg szükségmunkákra. A fenti adatokból azonban kétségtelenül kiviláglik, hogy a szükséglet nagyobb része a szükségmunkákra esik.

b) *Ínségakció Budapest székesfővárost illetően.* Budapest székesfőváros tevékenysége szintén a fentebb ismertetett elveken épült fel. Rámutattam már arra, hogy a különbség alaki szempontból annyiban van, hogy ez a szükséglet Budapest székesfővárosban a háztartási költségvetés keretében irányoztatik elő. Más vonatkozásokban pedig különbséget jelent a vidéki városokkal szemben az, hogy itt az ínségenyhítés keretében a vidéki városok természetbeni segélye és szükségmunkája mellett megtaláljuk a készpénzsegélyeket és a hatósági foglalkoztató intézményét is.

Budapest székesfőváros ínségakcióra az 1939. évi költségvetésében pénzsegély címén 253.500 pengőt, a természetbeni segélyezés keretében étkeztetés címén 2,077.780 pengőt, ruhaosztás címén 220.000 pengőt, tüzelőosztás címén 50.000 pengőt, hajléktalanok támogatása címén 41.000 pengőt irányoz elő. A szükségmunka keretében szellemi szükségmunkára 730.000 pengő van előirányozva, amely összeg 940 szellemi szükségmunkás foglalkoztatására nyujt fedezetet. A fizikai szükségmunkára pedig 1,573.920 pengő hitel van előirányozva, amelynél 4000 fizikai szükségmunkás részére egyenként 1152 órai foglalkoztatás vétetett számításba. A fizikai szükségmunka előirányzata Budapest székesfővárosban a mult évivel szemben 15 millió pengővel emelkedett. Ez is mutatja a munkaszolgáltatási elvnek szélesebb körben való érvényesítését.

Az ínségesek hatósági foglalkoztatása cím alatt működő intézmény nagyrészt textiláruknak feldolgozásával foglalkozik olyképen, hogy a középosztályhoz tartozó nőknek ad otthon végezhető városi munkát, mert ennek az intézménynek célja az, hogy az otthonában gyermekei gondozása közben nélkülözések között élő anya némi keresethez jusson. Az intézménynek keretében az említetteken kivül játékáru és díszműáru előállításával, hasábfa aprításával és ruha javításával is foglalkoznak az ínségesek.

IV.

A mult és ma szociális feladatainak összehasonlítása.

1. A mult feladatainak köre.

Úgy Budapest székesfőváros, mint a vidéki városok költségvetésében már a világháború előtti időben is találkozunk szociális szükségletekkel, különösen a nagyobb ipari centrumokban, ahová a vidéki lakosság, — sokan a családi köteléket is elhagyva, — a jobb érvényesülés lehetőségére számítva, beszivárgott. Ezekben a városokban vált első sorban szükségessé, hogy a közület mind szélesebb és szélesebb körben gondoskodjék olyan szükségletek fedezéséről, amelyek a szociális gondoskodás feladatai körébe tartoznak.

Budapest székesfővárosban már az 1880-as években megtaláljuk a ma is működő szeretetotthonok közül az Erzsébet- és a Székesfővárosi szeretetotthont, amely ekkor közel 1000 ágyszámmal működik. Régi feljegyzésekből megállapítható, hogy már ebben az időben a székesfőváros költségvetésében mintegy 1000 szegény állandó pénzsegélyben való részesítése címén jelentős összegű szükséglet volt előirányozva.

A vidéki városok közül egyik-másikban a régebbi időkben is találunk a városok kezelésében lévő olyan intézményt, amely szociális feladatok szolgálatában állott. Így például Körmöcbányán már 1382-ben volt szegényház, Nagyszebenben 1474-ben volt városi sínlőház, Besztercebányán 1690-ben meg volt a szegény polgárok intézete. A triannoni városok közül Pécsett már a XVIII. században meg volt a városi szegényház. Kőszegen már 1835-ben volt polgári gyámolda és 1865-ben alapították az Erzsébet-gyámoldát. Kiskunfélegyházán már 1743-ban megtaláljuk a szegényápoló intézetet.

Természetes dolog, hogy ebben az időben a szociális tevékenység kizárólag a munka- és keresetképtelenek gyámolítására szorítkozott. Voltaképen azonban ezt a tevékenységet az egyházak, jótékony egyesületek, a társadalom látták el, csak szórványosan fordult elő, hogy a város ezt a feladatkört a maga hatáskörébe vonta.

A városok szükségleteinek rendszeres statisztikai feldolgozása 1908-ban »A magyar városok országos kongresszusának iratai« II. kötetében a »Magyar Városok Statisztikai Évkönyve. I. évfolyam« cím alatt dr. Thirring Gusztáv, a székesfővárosi statisztikai hivatal akkori igazgatója szerkesztésében történt. Ezeknek az adatoknak világánál az állapítható meg, hogy ebben az időben a szociális feladatok a szegénygondozásra és a jóléti intézmények segélyezésére tagozódtak. A két szociális feladathoz járult még a kisdedóvokkal kapcsolatos feladatok köre. A szegénygondozás már akkor is nyilt és zárt szegénygondozásként jelentkezik, azonban a szegénygondozás terjedelme korántsem volt akkora, mint ma, amennyiben a nyilt szegénygondozásnál csak a készpénz- és a természetbeni segélyeket, a zárt szegénygondozásnál pedig csak a szeretetotthonokat és az árvaházakat látjuk.

Az idők folyamán és a gazdasági élet fejlődésével a városok szociális gondoskodásaikat mindig újabb és újabb területekre terjesztették ki.

A városok szociális feladatainak növekedéséhez hozzájárult még az is, hogy időközben a szegénygondozás a fentebb hivatkozott törvények által községi feladatnak minősíttetett, melynek következtében a közületek költségvetésében olyan szükségleteknek a kielégítéséről kellett gondoskodni, amelyeket eddig az egyházak, felekezetek, társadalmi egyesületek, vagy magánosok, esetleg alapok, alapítványok láttak el s amelyek az időközben bekövetkezett világháború és az azt követő gazdasági összeomlás

következtében a kérdéses intézmények fenntartásáról már gondoskodni nem tudtak.

Érdekes megemlíteni, hogy a mult szociális szükségletei közül a vezető szerep a zárt szegénygondozásnak jut, amelyre a trianoni Magyarország városai az 1908. évben 1·1 millió pengőt, vagyis az összes szociális előirányzat 30·77%-át fordították. Azután a nyilt szegénygondozás szükségletei következtek 1 millió pengővel, amely az összes szociális szükségletek 27·64%-át képezik. Az óvodák és a jóléti intézmények támogatására szolgáló szükségleti előirányzatok egyenlően 0·7 millió pengőt jelentettek.

Az 1939. évi költségvetésben a szociális szükségletek közül a nyilt szegénygondozás szükségleti előirányzata vezet 4 millió pengővel, amely az összes ilyen irányú szükséglet 18%-ának felel meg. Majd a zárt szegénygondozás szükséglete következik 3·6 millió pengővel, amely a szükséglet 16%-ának felel meg. Komoly tehertételt képez az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem szükségleti előirányzata, amely 2·8 millió pengőnek felel meg.

Érdekes még megemlíteni, hogy a jóléti intézmények támogatására irányuló előirányzati összeg az 1908. évvel szemben körülbelül felére esett vissza, aminek a természetes magyarázata abban található, hogy a jóléti intézményeket, amelyeket a multban, — mint ahogy fentebb is említtetett, — a társadalmi egyesületek stb. tartottak fenn, ma a közület nagyrészt saját kezelésébe vette át.

Megemlíteni kívánom, hogy az 1939. évben az 1908. évvel szemben a következő új szociális feladatok merültek fel a nyilt szegénygondozás keretében: a szegénygyógyszer, az Egri Normával kapcsolatos feladatok, a zárt szegénygondozás keretében: idegen szegényházban ápoltak tartásdíjának megtérítése, hajléktalanok menhelye, egészen új feladatkör az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem (anya-, csecsemővédő intézetek, bölcsődék, napközi otthonok, gyermeknyaraltatás, erdei iskolák), más szociálpolitikai feladatok (szükséglakás, népszálló, népotthon, városszéli telep és konyhakerti parcellák, népfürdők, más természetű szociális feladatok, hozzájárulás az ínségakcióhoz), más városi feladatokkal kapcsolatos szociális tevékenység (tanoncotthonok, szegény tanulók segélyezése, játszóterek, kislakásos bérházak, városi alkalmazottak családi pótlékának emelése és a városi munkások családi bére).

2. A mult feladatainak mértéke.

A városok szociális feladatai az 1908. évben 3·5 millió pengő szükségletet jelentettek. Ezzel szemben az 1939. évi költségvetésben a városok évi szociális szükségletei 22·2 millió pengőt tesznek ki. (L. a 9. sz. táblázatot.)

Ugyanúgy, mint a feladatok körénél a szükséglet nagymérvű emelkedésének okát itt is abban kell keresni, hogy a régi keretek kibővültek, részint a népesség szaporodása, részint a gazdasági leromlás következtében, de másrészt okát abban is lehet találni, hogy újabb szociális szükségletek merültek fel azáltal, hogy a városok szociális gondoskodásaikat mindig újabb és újabb területekre terjesztették ki.

9. sz. táblázat. A magyarországi városok szociális kiadásai és azok megoszlása 1908-ban és 1939-ben.

A szükséglet megnevezése	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908-ban	1939-ben	1908-ban	1939-ben	1908-ban	1939-ben	1908-ban	1939-ben
	pengő							
Szegénygondozás[1]	1,339.681	5,051.909	330.120	1,261.814	382.848	1,259.582	2,052.649	7,573.305
Kisdedóvók	654.922	1,236.613	67.380	301.603	34.391	439.419	756.693	1,977.635
Jóléti intézmények támogatása	238.259	41.400	373.383	94.459	89.530	158.835	701.172	294.694
Összesen.	**2,232.862**	**6,329.922**	**770.883**	**1,657.876**	**506.769**	**1,857.836**	**3,510.514**	**9,845.634**
Egyéb (1908. óta jelentkezett) szociális szükségletek	—	7,593.494	—	2,312.381	—	2,434.248	—	12,340.123
Együtt	**2,232.862**	**13,923.416**	**770.883**	**3,970.257**	**506.769**	**4,292.084**	**3,510.514**	**22,185.757**

A szükséglet megnevezése	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908-ban	1939-ben	1908-ban	1939-ben	1908-ban	1939-ben	1908-ban	1939-ben
	százalék							
Szegénygondozás[1]	60·—	36·27	42·82	31·78	75·54	29·35	58·47	34·14
Kisdedóvók	29·33	8·88	8·74	7·60	6·79	10·24	21·56	8·91
Jóléti intézmények támogatása	10·67	0·30	48·44	2·38	17·67	3·70	19·97	1·33
Egyéb (1908. óta jelentkezett) szociális szükséglet	—	54·55	—	58·24	—	56·71	—	55·62
Összesen.	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**

[1]) Az 1908-ban már megvolt szegénygondozási feladatok szükségletét hasonlítva össze.

A szükségletek nagymérvű emelkedésének indokául meg kell azt is említeni, hogy időközben a szegénygondozás — a fentebb ismertetett törvények által — községi feladatnak minősíttetett, amelynek következtében a közületek költségvetésében már kötelezően olyan szükségleteknek a kielégítéséről is kell gondoskodni, amelyeket eddig az egyházak, társadalmi egyesületek, vagy magánosok, esetleg alapok, alapítványok láttak el, amelyek az időközben bekövetkezett világháború és az azt követő gazdasági összeomlás következtében a kérdéses intézmények fenntartásáról már amúgy sem tudtak volna gondoskodni.

9/a sz. táblázat. A városok szociális feladatai az 1908. és 1939. években.

A) *A szociális feladatoknak várostípusok közötti %-os megoszlása.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalék							
Szegénygondozás	65·27	66·71	16·08	16·66	18·65	16·63	100·00	100·00
Kisdedóvók	86·55	62·53	8·90	15·25	4·55	22·22	100·00	100·00
Jóléti intézmények segélyezése	33·98	14·05	53·25	32·05	12·77	53·90	100·00	100·00
Az úgy 1908-ban, mint 1939-ben megvolt szociális kiadások együtt	**63·60**	**64·29**	**21·96**	**16·84**	**14·44**	**18·87**	**100·00**	**100·00**
Az egyéb (1908. óta felmerült) szociális szükségletek	—	61·53	—	18·74	—	19·73	—	100·00
Az összes szociális szükségletek	**63·60**	**62·76**	**21·96**	**17·89**	**14·44**	**19·35**	**100·00**	**100·00**

B) *A szociális szükségleteknek fejenkinti átalaga.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	fejenkinti átlag pengő							
Szegénygondozás	1·53	5·02	0·57	1·88	0·38	1·03	0·83	2·61
Kisdedóvók	0·74	1·23	0·12	0·45	0·03	0·36	0·31	0·68
Jóléti intézmények segélyezése	0·27	0·04	0·64	0·14	0·09	0·13	0·28	0·10
Összesen	**2·54**	**6·29**	**1·33**	**2·47**	**0·50**	**1·52**	**1·42**	**3·39**
Az egyéb (1908. óta felmerült) szociális szükségletek	—	7·55	—	3·45	—	1·99	—	4·26
Szociális szükségletek összesen	**2·54**	**13·84**	**1·33**	**5·92**	**0·50**	**3·51**	**1·42**	**7·65**

A 9. és 9/a számú táblázat alapján megállapítható, hogy az 1908. évben előirányzott 3,510.514 pengő szociális szükségletből 2,232.862 pengő, vagyis 63·60% Budapest székesfővárosra, 770.883 pengő, vagyis 21·96% a thj. városokra és 506.769 pengő, vagyis 14·44% a megyei városokra esett. Ezekből az adatokból is megállapítható, hogy a városok által ellátott szociális feladatok szükségletének túlnyomó része Budapest székesfővárosra esett.

Ha az 1908. évi szociáiis szükségletek megoszlását vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy az összes szükségletből 2,052.649 pengő, vagyis az összes szükséglet 58·47%-a szegénygondozásra, 756.693 pengő, vagyis az összes szükséglet 21·56%-a a kisdedóvókra és 701.172 pengő, vagyis 19·97% jóléti intézmények támogatására esik. Ezekből az adatokból kitűnik, hogy a szociális szükségletek zöme a szegénygondozási kiadások fedezésére fordíttatott.

Az 1908. évi adatoknak ismertetése után kínálkozik a szükségessége annak, hogy a mult szociális feladatait és szükségleteit a mai szociális feladatokkal és szükségletekkel hasonlítsuk össze. Az összehasonlításnál mindenekelőtt a tiszta kép nyujtása érdekében gondoskodni kell arról, hogy elsősorban az 1908. évben már meglevő feladatok szükségleteinek kielégítésére az 1939. évi költségvetésben a városok mennyit irányoztak elő, vagyis ebből az összehasonlításból azt kívánom kidomborítani, hogy az azonos feladatok szükségletei a multtal szemben mennyivel emelkedtek.

A 10. számú táblázatból megállapíthatóan az 1908. évi 3,510.514 pengő összszükséglettel szemben a városok 1939. évi költségvetésében az 1908-ban már megvolt szociális feladatoknak kielégítésére 9,845.634 pengőt irányoztak elő, vagyis a szükséglet az azonos feladatoknál is a multtal szemben mintegy a háromszorosára nőtt.

Az 1939. évi szükségletből 6,329.922 pengő, vagyis az összes ilyen irányú városi szükséglet 64·29% Budapest székesfővárosra, 1,657.876 pengő, vagyis 16·84% a thj. városokra és 1,857.836 pengő, vagyis 18·87% a megyei városokra esik. Ezeknek a szükségleteknek feladatkörök szerinti megoszlásánál az állapítható meg, hogy ebből az összegből 7,573.305 pengő, vagyis az összes ilyen szükséglet 76·92%-a a szegénygondozásra, 1,977.635 pengő, vagyis 20·09%-a a kisdedóvók fenntartására és 294.694 pengő, vagyis 2·99% jóléti intézmények támogatására esik.

A táblázatokból megállapíthatólag a városok 1908-ban már megvolt szociális feladatainak szükséglete összegszerűen úgy a városoknál általában, mint az egyes várostípusoknál emelkedett.

Az előirányzott szükségleteknek várostípusonkinti %-os megoszlása már nem mutat ilyen egységes képet, mert amíg Budapestnek és a megyei városoknak a városok által előirányzott összes szükségletben való részesedése

1939-ben 1908-al szemben emelkedett, addig a thj. városok részesedése visszaesett.

A két év adatainak összehasonlítása alapján még egy megállapítást tehetünk és pedig azt, hogy az egyes várostípusok által az 1908. évben már megvolt szociális feladatok szükségletének kielégítésére az 1939-ben előirányzott szükségletekből — a megyei városokat kivéve — aránylagosan jóval nagyobb részt foglalnak el a szegénygondozásra fordított kiadások, mint 1908-ban. Budapest székesfővárost kivéve ugyanezt állapíthatjuk meg a kisdedóvóknál is, viszont a jóléti intézmények támogatása aránylag kisebb részt foglal el az egyes várostípusoknál és a városoknál általában, kivéve a megyei városokat, amelyeknél ezen feladatok szükséglete az 1908. évvel szemben aránylagosan emelkedett.

10. sz. táblázat. Az 1908. évben már megvolt szociális feladatok 1908. és 1939. évi szükségletének összehasonlítása.

A) *A költségvetésileg előirányzott összeg.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő							
Szegénygondozás	1,339.681	5,051.909	330·120	1,261.814	382.848	1,259.582	2,052.649	7,573.305
Kisdedóvók	654.922	1,236.613	67.380	301.603	34.391	439.419	756.693	1,977.635
Jóléti intézmények támogatása	238.259	41.400	373.383	94.459	89.530	158.835	701.172	294.694
Összesen.	**2,232.862**	**6,329.922**	**770.883**	**1,657.876**	**506.769**	**1,857.836**	**3,510.514**	**9,845.634**

B) *Az előirányzott szükségleteknek %-os megoszlása.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban							
Szegénygondozás	60·—	79·81	42·82	76·11	75·54	67·80	58·47	76·92
Kisdedóvók	29·33	19·54	8·74	18·19	6·79	23·65	21·56	20·09
Jóléti intézmények támogatása	10·67	0·65	48·44	5·70	17·67	8·55	19·97	2·99
Összesen.	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**

10. sz. táblázat. Az 1908-ban már megvolt szociális feladatoknak 1908. és 1939. évi szükséglete.

C) *A szükségleteknek várostípusok közötti %-os megoszlása.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalék							
Szegénygondozás	65·27	66·71	16·08	16·66	18·65	16·63	100·00	100·00
Kisdedóvók	86·55	62·53	8·90	15·25	4·55	22·22	100·00	100·00
Jóléti intézmények támogatása.....	33·98	14·05	53·25	32·05	12·77	53·90	100·00	100·00
Összesen	**63·60**	**64·29**	**21·96**	**16·84**	**14·44**	**18·87**	**100·00**	**100·00**

D) *A szükségleteknek fejenkinti átlaga.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő							
Szegénygondozás	1·53	5·02	0·57	1·88	0·49	1·03	0·92	2·61
Kisdedóvók	0·74	1·23	0·12	0·45	0·04	0·36	0·34	0·68
Jóléti intézmények segélyezése.....	0·27	0·04	0·64	0·14	0·12	0·13	0·31	0·10
Összesen » ...	**2·54**	**6·29**	**1·33**	**2·47**	**0·65**	**1·52**	**1·57**	**3·39**

A bemutatott adatokból kitűnik, hogy a szegénygondozási szükséglet a multtal szemben lényegesen növekedett, a jóléti intézmények támogatásának szükséglete pedig csökkent. A jóléti intézmények támogatására előirányzott összegnek az 1908. évvel szemben való nagymérvű csökkenésének magyarázatát abban találhatjuk, hogy a jóléti intézmények kezelését, amelyeket mint már fentebb említettem, a multban az egyházak, társadalmi egyesületek stb. tartottak fenn, nagyrészt a közület vette át.

Szociális feladatok mérvére nézve pontosabb képet nyujt a szükségleteknek fejenkinti átlaga. A 10/D) sz. táblázat tanusága szerint az 1908. évben már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos kiadások fejenkinti átlaga a városokban általában az 1908. évvel szemben az 1939. évben 115·92%-os emelkedést mutat, mert míg az 1908. évben a szociális szükségletek 1 főre eső átlaga 1·57 pengő, addig az 1939. évben ugyanezen feladatok szükségletének 1 főre eső átlaga 3·39 pengőt

tesz ki. A fejenkinti átlagok Budapesten 1908. évben 2·54 pengő, az 1939. évben 6·29 pengőt, a th. városokban 1908-ban 1·33 pengő, 1939-ben 2·47 pengő és a megyei városokban 1908-ban 0·65 pengő és az 1939. évben 1·52 pengőnek felelnek meg. Ezekből az adatokból megállapítható, hogy a szükségletek emelkedése legnagyobb mérvű Budapest székesfővárosban, ahol 100-ról 247·63-ra, azután a megyei városokban, ahol 100-ról 304-re emelkedett. Ezzel szemben a th. városoknál az emelkedés csupán 100-ról 185·71-re ment fel. A megyei városok azonos természetű szociális szükséglete ilymérvű emelkedésének indokolásául az említhető meg, hogy a multban ezen városok szociális feladatainak kielégítése a legjobban elhanyagolt volt és a szegénygondozás törvényes kötelezettséggé történt emelése következtében a költségvetési szükségletek szükségszerűen a legnagyobb mértékben növekedtek. Budapest székesfővárosnál az emelkedés indokát a szegénygondozási költségek roppant nagymérvű emelkedése idézi főleg elő.

10/b sz. táblázat. A városok 1908. és 1939. évi szociális szükségleteienek megoszlása indexszámokban.

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalék							
	A) *Az előirányzott szükségletek.*							
Szegénygondozás	100·00	377·10	100·00	382·23	100·00	329·00	100·00	368·95
Kisdedóvók	100·00	188·82	100·00	447·62	100·00	1 277·72	100·00	261·35
Jóléti intézmények támogatása.....	100·00	17·38	100·00	25·30	100·00	177·41	100·00	42·03
Együtt	**100·00**	**283·49**	**100·00**	**215·06**	**100·00**	**366·60**	**100·00**	**280·46**
	B) *A fejenkinti átlag.*							
Szegénygondozás	100·00	328·10	100·00	329·82	100·00	210·22	100·00	283·70
Kisdedóvók	100·00	166·22	100·00	375·00	100·00	900·00	100·00	200·00
Jóléti intézmények támogatása.....	100·00	14·81	100·00	21·87	100·00	108·40	100·00	32·26
Együtt	**100·00**	**247·63**	**100·00**	**185·71**	**100·00**	**233·85**	**100·00**	**215·92**

3. A ma szociális feladatainak egybevetése a multtal.

A 11. összesítő táblázat a városok szociális feladatainak mérvét tüntetik fel a multban (1908. évben) és ma (1939. év). Az 1908. évi szociális szükségletek összege 3·5 millió pengő, ezzel szemben az 1939. évi háztartási költségvetésben előirányzott szociális szükségletek vég-

összege 22·2 milló pengőnek felel meg. Ha ehhez hozzá- vesszük az ínségakció keretében lebonyolítandó szociális feladatok szükségletét is, akkor az 3·5 millióval szemben 33·6 millió pengő városi szükséglet jelentkezik, vagyis az 1908. évi szociális szükségleteknek csaknem tízszerese.

Az 1908. évvel szemben a szükségletek emelkedését egyrészt az 1908. évben már megvolt városi szociális feladatok keretének nagymérvű kibővülése, másrészt és főleg a városok életében 1908 óta jelentkező újabb nagymérvű szociális feladatok szükséglete indokolja. Az utóbbi megállapítás mellett bizonyít az is, hogy az 1939. évi 22 millió pengő szükségletben 12·3 millió pengő, vagyis az az 1939. évi összes háztartási szociális szükségleteknek 55·62%-a az 1908 óta jelentkező újabb szociális feladatok kielégítésére fordíttatik. A szociális szükségleteknek várostípusonkinti megoszlását téve vizsgálat tárgyává, a 11. sz. táblázat, valamint a 9. és 10. sz. táblázatok adatait is figyelemben véve, színes kép jelenik meg előttünk.

11. sz. táblázat. A városok összes szociális szükséglete 1908-ban és 1939-ben.

A) *Előirányzott szükséglet.*

A költségvetés neve	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő							
Háztartási alap	2,232.862	13,923.416	770.883	3,970.257	506.769	4,292.084	3,510.514	22,185.757
Ínségakció	—	5,160.520	—	2,691.000	—	3,591.500	—	11,443.020
Együtt	**2,232.862**	**19,083.936**	**770.883**	**6,661.257**	**506.769**	**7,883.584**	**3,510.514**	**33,628.777**

B) *Várostípusonkinti megoszlás.*

A költségvetés neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban							
Háztartási alap	63·60	62·76	21·96	17·89	14·44	19·35	100·00	100·00
Ínségakció	—	45·10	—	23·52	—	31·38	—	100·00
Együtt	**63·60**	**56·75**	**21·96**	**19·81**	**14·44**	**23·44**	**100·00**	**100·00**

Az adatokból első pillantásra is általánosságban megállapítható, hogy az 1939. évi szociális szükségleteknek több mint 50%-a mind a három típusú városnál olyan szociális feladatok kielégítésére szolgál, amelyek az 1908. év utáni időben merültek fel, illetve amelyeket a városok 1908. év óta vontak a maguk feladatkörébe. De a táblázatok azt is szemléltetik, hogy miként bővült a multban meglévő feladatkörök kerete az 1939. évben. A legkisebb mértékre zsugorodott az az eredmény, amely a jóléti intézmények kezelését tünteti fel, viszont az összes szükségletekhez viszonyítva csökkentek az 1908-ban már megvolt többi szociális feladatok szükségletei is, jóllehet összegszerűen jelentős mértékben emelkedtek. Ez természetes következménye annak, hogy miként fentebb említettem a szociális szükségletek nagyrészét az újabb szociális feladatok foglalják le.

Az egyes várostípusokat részleteiben vizsgálva az állapítható meg, hogy Budapest székesfővárosban az 1908. évben szinte egyforma mértékben jelentkezett a nyilt, zárt és a kisdedóvók szegénygondozási szükséglete, melyekhez viszonyítva aránylag kisebb volt a jóléti intézmények segélyezésének kerete. Ezzel szemben a törvényhatósági városoknál a jóléti intézmények támogatására előirányzott szükséglet az összes szociális szükséglet 48·44%-át teszi, igazolásául annak, hogy ebben az időben a szociális feladatok nagyrészét még a városokon kívül álló társadalmi egyesületek, egyházak stb. látták el, amelyeket a közület csupán segéllyel támogatott. A megyei városoknál a szociális szükségletek nagyrészét a szegénygondozás alkotja, amelyre összesen 75·54% fordíttatott és ebből is különösen a nyilt szegénygondozás szükséglete emelkedik ki, amelyre az összes szükségleteknek 47·35%-a fordíttatott. A megyei városokban a szegénygondozás ilyen aránytalanul nagyobb szükségletéből arra lehet következtetni, hogy ezekben a közületekben a társadalom szervezetlensége folytán, a helybeli jótékonysági egyesületek hiánya miatt, a szociális gondoskodás csak a legprimitívebb alakjában jelentkezett. Ezt a megállapítást az is bizonyítja, hogy itt a jóléti intézmények segélyezésére fordított összeg elenyészően kicsi.

Mint érdekességet meg kell említeni végül, hogy az inségakciók keretében foganatosított szociális tevékenység, bár lényeges eltérést nem mutat, aránylag Budapest székesfővárosnál legkisebb, a thj. városokban már nagyobbmérvű és a legjobban érvényesül a megyei városoknál, bizonyságául annak, hogy minél fejlettebb valamely város háztartási keretében a szociális gondoskodás, annál kisebb mértékben van szükség az inségakciók keretében való szociális gondoskodásra. Ennek az ellentétes irányú jelenségnek az indoka abban található, hogy a nagyobb fejlettségű város nagyobb anyagi forrásokkal és lehetőségekkel rendelkezvén, a magasabbrendű szociálpolitikai feladatainak jobban tud megfelelni, vagyis munkaalkalom teremtésével a

munkanélküliség és az azzal kapcsolatos nyomor levezetése érdekében sokkal többet tehet.

A szociális szükségletek 1 főre eső 1908. és 1939. évi átlagát egymással szembeállítva (l. a 11/a sz. táblázatot), megállapítható, hogy míg az 1908. évben az összes városok 1 főre eső átlaga 1·57 pengőnek, addig az 1939. évben 7·65 pengőnek, az ínségakció szükségletét is figyelembe véve pedig 11·60 pengőnek felel meg. Budapesten az 1908. évi 2·54 pengővel szemben az 1939. évben 13·84 pengő, illetőleg az ínségakcióval 18·97 pengő; a th. városokban 1·33 pengővel szemben az 1939. évben 5·92 pengő, az ínségakcióval együtt 9·93 pengő és a megyei városokban 0·65 pengővel szemben az 1939. évi szükséglet fejátlaga 3·51 pengőnek, az ínségakció szükségletével együtt 6·45 pengőnek felel meg. A fejátlagban itt is a legnagyobb emelkedés a megyei városoknál mutatkozik, nyilvánvalóan ugyanazokból az indokokból, amelyeket fentebb már részletesen ismertettem.

11/a sz. táblázat. A városok összes szociális szükséglete 1908-ban és 1939-ben.

C) *A szükségletek fejenkinti átlaga.*

A költségvetés neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő							
Háztartási alap	2·54	13·84	1·33	5·92	0·65	3·51	1·57	7·65
Ínségakció	—	5·13	—	4·01	—	2·94	—	3·95
Együtt	**2·54**	**18·97**	**1·33**	**9·93**	**0·65**	**6·45**	**1·57**	**11·60**

Igen érdekes adatokat mutatnak a 11/b sz. táblázat adatai is, ahol egyrészt a városok háztartási alapjában előirányzott összes szükségletnek, másrészt a háztartási alapban előirányzott szociális szükségleteknek, továbbá a háztartási alapban és az ínségakciók költségvetésében előirányzott szükségletek fejenkinti átlagát mutattuk ki indexszámokban, az 1908. évi szükségleteket 100-al vévén egyenlőnek.

Miként a táblázatból látjuk, a költségvetésileg előirányzott szociális szükségleteknek emelkedése a megyei városok kivételével a többi várostípusnál és a városoknál általában nem volt olyan mértékű, mint az összes előirányzott szükségletnek emelkedése, ami arra mutat, hogy városaink az utolsó 30 év alatt nemcsak szociális téren, de egyébként is hatalmas

fejlődésen mentek keresztül. Kivétel az előbb elmondottak alól a megyei városok adata, amely azonban csak a dolgozatom más helyén már ismételten hangoztatott azt a megállapítást igazolja, hogy az egyes várostípusok közül a megyei városok tették meg szociális téren a legnagyobb utat az utolsó három évtizedben.

11/b sz. táblázat. A városok 1908. és 1939. évi szükségleteinek összehasonlítása index-számokban.

(1908. = 100)

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalék							
A háztartási alap szükségletének előirányzása	100·00	321·28	100·00	197·83	100·00	270·76	100·00	280·88
A háztartási alapnál előirányzott szociális szükségleteknek az összes szükséglethez viszonyított %-os aránya	100·00	194·43	100·00	160·60	100·00	312·12	100·00	225·13
A szociális szükséglet fejenkinti átlaga a háztartási költségvetésben	100·00	544·88	100·00	445·11	100·00	540·00	100·00	487·26
A háztartási alapnál és az ínségakció költségvetésében előirőnyzott szükségletek együtt	100·00	746·85	100·00	746·62	100·00	992·31	100·00	738·85

Mást mutat a szociális kiadások fejenkinti átlagainak összehasonlítása. Mert amíg a városoknál általában az összes szükséglet 280·88%-kal és a háztartási költségvetésben előirányzott szociális kiadások összege 225·13%-kal emelkedett, addig a szociális kiadásoknak fejenkinti átlaga az 1908. évi 100-zal szemben 1939-ben 487·26-ot, sőt ha az ínségakciók költségvetésében előirányzott szükségleteket is figyelembe vesszük, akkor 738·85-öt mutat, ami azt igazolja, hogy városaink a fejlődésükkel kapcsolatos egyéb szükségleteik mellett a szociális feladatok szükségleteit is a lehető legmesszebbmenően kielégíteni igyekeztek.

A táblázat tanusága szerint ugyanezek a következtetések állapíthatók meg az egyes várostípusoknál is azzal, hogy a megyei városoknál a háztartási alap keretében előirányzott szociális szükségletek fejenkinti átlaga a városi átlagnál és a th. városok fejenkinti átlagánál nagyobb mértékben emelkedett és hogy ezt csak Budapest szociális szükségleteinek fejenkinti átlagos emelkedése szárnyalja túl kis mértékben.

4. A multban gyökerezett szociális feladatok fejlődése.

Az előbbi fejezetben a városok 1908. és 1939. évi összes szükségletének vizsgálata közben már megállapítottuk, hogy az 1908. évvel szemben a szociális szükségletek két irányban változtak meg. Egyrészt gazdagodtak a szociális feladatok újabb feladatokkal (anya-, csecsemő- és gyermekvédelem, stb.), másrészt az 1908-ban már megvolt szociális feladatok kerete is nagymértékben emelkedett. Az összes szociális szükséglet emelkedésének mértékét és annak okát az előbbiekben már igyekeztünk ismertetni, nem lesz azonban érdektelen, ha megvizsgáljuk, hogy a régi időbe visszanyuló szociális feladatok miként változtak meg.

A) *A szegénygondozás alakulása.*

A szegénygondozással kapcsolatos feladatoknak 1908. és 1939. évi szükségletét egybevetve az alábbiak állapíthatók meg:

Az 1908. évben a szegénygondozás, miként a városok szociális tevékenysége általában jelentősen szűkebbkörű volt, mint az 1939. évben, amennyiben az 1939. évben nyilt szegénygondozás keretében az 1908. évi készpénzsegélyeken és természetbeni segélyeken felül még a szegénygyógyszer, az egri normával kapcsolatos feladatok, a zárt szegénygondozásnál pedig a szeretetotthonok és árvaházak mellett a hajléktalanok menhelye is szerepel.

A megfelelő és a valóságot a leginkább megközelítő ábrázolás érdekében a szegénygondozás 1908. és 1939. évi szükségleteinek összehasonlításánál csak azoknak a feladatoknak a szükségletét vettük figyelembe, amelyek már az 1908. évben is megvoltak, míg az összes többi feladatokat, amelyek időközben — bár a szegénygondozással kapcsolatban — jelentkeztek, mint újabb feladatokat egyelőre figyelmen kívül hagytuk.

Fentiek előrebocsátása után a szegénygondozás szükségleteit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a városok nyilt szegénygondozásra az 1908. évben 972.168 pengőt, az 1939. évben pedig 4,007.890 pengőt, vagyis az 1908. évi szükségletnek valamivel több mint négyszeresét, a zárt szegénygondozásra az 1908. évi 1,080.481 pengővel szemben az 1939. évben 3,565.415 pengőt, vagyis az 1908. évi szükségletnek valamivel több mint háromszorosát, míg szegénygondozásra általában az 1908. évi 2,052.649 pengővel szemben az 1939. évben 7,573.305 pengőt, vagyis az 1908. évi szükségletnek valamivel több mint kettő és félszeresét fordították. (L. a 12. sz. és 12/a táblázatot.)

12. sz. táblázat. Az 1908-ban már megvolt szegénygondozási feladatok 1908. és 1939. évi szükségletének összehasonlítása.

A) *Az előirányzott szükségletek.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő							
Nyilt szegénygondozás:								
Készpénz-segélyezés ..	568.400	720.000	152.838	313.738	212.457	288.703	933.695	1,322.441
Természetbeni segélyek	—	2,082.000	10.957	341.365	27.516	262.084	38.473	2,685.449
Összesen ..	**568.400**	**2,802.000**	**163.795**	**655.103**	**239.973**	**550.787**	**972.168**	**4,007.890**
Zárt szegénygondozás:								
Szeretet-otthonok ...	583.480	1,706.088	122.891	525.359	126.135	657.477	832.506	2,888.924
Árvaházak	187.801	543.821	43.434	81.352	16.740	51.318	247.975	676.491
Összesen ...	**771.281**	**2,249.909**	**166.325**	**606.711**	**142.875**	**708.795**	**1,080.481**	**3,565.415**
Nyilt szegény-gondozás ...	568.400	2,802.000	163.795	655.103	239.973	550.787	972.168	4,007.890
Zárt szegény-gondozás ...	771.281	2,249.909	166.325	606.711	142.875	708.795	1,080.481	3,565.415
Együtt	**1,339.681**	**5,051.909**	**330.120**	**1,261.814**	**382.848**	**1,259.582**	**2,052.649**	**7,573.305**

Miként azt a fenti adatokból látjuk, a nyilt szegénygondozás szükséglete jelentősen nagyobb mértékben nőtt, mint akár a szegénygondozásé általában, akár a zárt szegénygondozásé, ami az 1939. évi szükségletek részletes ismertetésével kapcsolatban kifejtett azt az álláspontot igazolja, hogy a közületek szegénygondozási tevékenysége régebben elsősorban a zárt szegénygondozás területén mozgott.

A szegénygondozás 1908. évi és 1939. évi szükségletének városstípusonkint való %-os megoszlását vizsgálva (L. 12/b számú táblázatot), megállapíthatjuk, hogy a városstípusonkinti megoszlás úgy 1908-ban, mint 1939-ben nagyjában, egészében azonos volt. Amíg ugyanis 1908-ban Budapestre a városok összes szegénygondozási kiadásának 65·27%-a esett,

addig ez a részesedés 1939-ben 66·71% volt. Hasonló a helyzet a thj. városoknál, ahol 16·08% áll szemben 16·66%-kal és a megyei városoknál, ahol 18·65% áll szemben 16·63%-kal.

12/a sz. táblázat. Az 1908-ban már megvolt szegénygondozási költségek 1908. és 1939-ben.

B) *A szegénygondozási költségek %-os megoszlása.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalék							
Nyilt szegénygondozás:								
Készpénzsegélyek	100·00	25·70	93·31	47·89	88·53	52·42	96·04	33·00
Természetbeni segélyek	—	74·30	6·69	52·11	11·47	47·58	3·96	67·00
Összesen	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**
Zárt szegénygondozás:								
Szeretetotthonok	75·65	75·83	73·89	86·59	88·28	92·76	77·05	81·03
Árvaházak	24·35	24·17	26·11	13·41	11·72	7·24	22·95	18·97
Összesen	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**
Nyilt szegénygondozás	42·43	55·46	49·62	51·92	62·68	43·73	47·36	52·92
Zárt szegénygondozás	57·57	44·54	50·38	48·08	37·32	56·27	52·64	47·08
Együtt	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**

A szegénygondozással kapcsolatos kiadásoknak a nyilt és zárt szegénygondozás közötti megoszlását vizsgálva azt látjuk, hogy amíg 1908-ban — a megyei városoktól eltekintve — a zárt szegénygondozásra fordított költségek az összes költségek nagyobb hányadát tették ki, addig 1939-ben a nyilt szegénygondozásra fordított kiadások foglalják el a sorrendben az első helyet.

A jelenség okát kutatva, arra csak egy magyarázatot találunk és pedig azt, hogy az 1908. óta eltelt idő alatt a városok szociális gondoskodásának célkitűzése megváltozott olyan értelemben, hogy most már nem elégednek meg a zárt szegénygondozás adott keretei között lehetséges szegénygondozással, hanem a szerves szegénygondozás keretében az úgynevezett szemérmes szegények gondozását is programmjukba vették és arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a szegénygondozásban zárt intézetben csak a feltétlenül intézeti kezelést igénylő szegényeket szabad elhelyeznie, míg a többi szegényről olyan módon kell gondoskodni, hogy azok lehetőleg a családi élet keretében maradhassanak.

12/b sz. táblázat. A városoknak 1908-ban már megvolt szociális feladatainak szükséglete 1908. és 1939-ben.

C) *A szükségletek várostípusok közötti %-os megoszlása.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalék							
Nyilt szegénysegélyezés:								
Készpénzsegélyek	60·88	54·44	16·37	23·73	22·75	21·83	100·00	100·00
Természetbeni segélyek	—	77·53	28·48	12·71	71·52	9·76	100·00	100·00
Összesen	**58·47**	**69·91**	**16·85**	**16·35**	**24·68**	**13·74**	**100·00**	**100·00**
Zárt szegénysegélyezés:								
Szeretetotthonok	70·09	59·06	14·76	18·18	15·15	22·76	100·00	100·00
Árvaházak	75·73	80·39	17·52	12·02	6·75	7·59	100·00	100·00
Összesen	**71·38**	**63·10**	**15·39**	**17·02**	**13·23**	**19·88**	**100·00**	**100·00**
Nyilt szegénygondozás	58·47	69·91	16·85	16·35	24·68	13·74	100·00	100·00
Zárt szegénygondozás	71·38	63·10	15·39	17·02	13·23	19·88	100·00	100·00
Együtt	**65·27**	**66·71**	**16·08**	**16·66**	**18·65**	**16·63**	**100·00**	**100·00**

A nyilt szegénygondozás keretén belül a készpénzsegélyek összege a városoknál általában az 1908. évben a kiadásoknak 96·04%-át tették ki, míg a természetbeni segélyek összege csak 3·96%-nak felelt meg. Az 1939. évi kiadásoknak megoszlása ebből a szempontból is jelentős változást mutat, amennyiben itt már — az összes városok kiadását véve alapul — a készpénzsegélyek az összes kiadásoknak csak 33%-át tették ki, míg a természetbeni segélyek 67%-ot képeztek. (L. a 12/a táblázatot.)

A nyilt szegénygondozás kiadásainak készpénzsegélyek és természetbeni segélyek szerinti megoszlását várostípusonkint vizsgálva azt látjuk, hogy 1908-ban Budapesten Thirring nem mutat ki egyáltalán természetbeni segélyt, míg 1939-ben a természetbeni segélyek a nyilt szegénygondozás kiadásainak 74·30%-át tették ki. Thj. városoknál 1908-ban a készpénzsegélyek az összes nyilt szegénygondozási kiadás 93·31%-ának feleltek meg, a természetbeni segélyek 6·69%-ával szemben, míg 1939-ben a készpénzsegélyek már csak 47·89%-ot képviseltek a természetbeni segélyek 52·11%-ával szemben. A megyei városok 1908. évi szegénygondozási kiadásából 88·53% volt a készpénzsegély és 11·47% a természetbeni segélyek összege, 1939-ben ugyanezek a kiadások 52·42%-nak és 47·58%-nak feleltek meg.

Amint látjuk 1908-ban a városiasodás legmagasabb fokán álló Budapesten természetbeni segély egyáltalában nem volt — legalább is a háztartás terhére nem, — a thj. városokban már találunk némi természetbeni segélyt a háztartás terhére is, míg megyei városokban a természetbeni segélyek összege még a thj. városokénál is nagyobb volt. 1939-ben éppen fordított a jelenség, amennyiben Budapesten a legnagyobb arányú a természetbeni segélyek összege, kisebb már a thj. városokban és még kisebb a megyei városokban.

A jelenség okát kutatva arra a következtetésre jutunk, hogy a városiasodás magasabb fokán álló városokban a természetbeni segélyezést a különféle jótékony egyesületek látták el 1908-ban, amint tudjuk is, hogy 1908-ban Budapesten például ingyenkenyér egyesület, ingyentej egyesület működött, a hajléktalanok menhelyét a Pesti Hazai Első Takarékpénztár egy alapítványa, illetőleg egy egyesület tartotta fenn.

12/c sz. táblázat. A városok 1908-ban már megvolt szegénygondozási feladatainak szükséglete 1908. és 1939-ben.

D) *A szegénygondozási szükségletek fejenkinti átlaga.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő							
Nyilt szegénygondozás:								
Készpénzsegélyek	0·65	0·71	0·26	0·47	0·21	0·24	0·38	0·46
Természetbeni segélyek	—	2·07	0·02	0·51	0·03	0·21	0·01	0·92
Összesen	**0·65**	**2·78**	**0·28**	**0·98**	**0·24**	**0·45**	**0·39**	**1·38**
Zárt szegénygondozás:								
Szeretetotthonok	0·66	1·70	0·21	0·78	0·12	0·54	0·34	1·—
Árvaházak	0·22	0·54	0·08	0·12	0·02	0·04	0·10	0·23
Összesen	**0·88**	**2·24**	**0·29**	**0·90**	**0·14**	**0·58**	**0·44**	**1·23**
Nyilt szegénygondozás	0·65	2·78	0·28	0·98	0·24	0·45	0·39	1·38
Zárt szegénygondozás	0·88	2·24	0·29	0·90	0·14	0·58	0·44	1·23
Együtt	**1·53**	**5·02**	**0·57**	**1·88**	**0·38**	**1·03**	**0·83**	**2·61**

A zárt szegénygondozásra fordított kiadások keretén belül a szeretetotthonok és árvaházak kiadásainak egymáshoz való aránya úgy 1908-ban, mint 1939-ben többé-kevésbbé azonos.

A városoknál általában a zárt szegénygondozásra fordított kiadásoknak 1908-ban 77·05%-a, 1939-ben 81·03%-a szeretetotthonokra, 1908-ban

22·95%-a, 1939-ben 18·97%-a árvaházakra fordíttatott. Budapesten ezek a százalékos arányok a szeretetotthonoknál 75·65 és 75·83%-ot, az árvaházaknál 24·35 és 24·17%-ot, a thj. városoknál 73·89 és 86·59%-ot, illetőleg az árvaházaknál 26·11 és 13·41%-ot, megyei városoknál a szeretetotthonoknál 88·28 és 92·76%-ot, az árvaházaknál 11·72 és 7·24%-ot mutatnak.

Az abszolút számoknál megbízhatóbb és tisztább képet adnak azonban a lakosság egy főnyi átlagára átszámított adatok. (L. a 12/c táblázatot.)

A fejenkinti átlag az 1908-ban már megvolt szegénygondozási feladatokra vonatkozólag az összes városoknál 1908-ban 0·83 pengőt, 1939-ben 2·61 pengőt tett ki. Ugyanily nagymértékű emelkedést tapasztalunk az egyes várostípusok szegénygondozási kiadásainak összehasonlításánál is. Budapesten 1908-ban a szegénygondozásra fordított kiadások fejenkinti átlaga 1·53 pengő volt, míg 1938-ban ugyanezen feladatok szükséglete a lakosságra fejenkint már 5·02 pengő terhet rótt. A th. városokban ugyanezek a terhek 1908-ban 0·57 pengőt, 1939-ben 1·88 pengőt, a megyei városokban 1908-ban 0·38 pengőt, 1939-ben 1·03 pengőt tettek ki.

12/d sz. táblázat. Az 1908-ban már megvolt szegénygondozási feladatok szükséglete 1908-ban és 1939-ben.

E) *A szegénygondozási szükségletek indexszámokban. (1908 = 100.)*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
Nyilt szegénygondozás:								
Készpénzsegélyek	100	109·23	100	180·77	100	114·28	100	121·05
Természetbeni segélyek	[1])	—	100	2.550·00	100	700·00	100	9.200·00
Összesen	**100**	**427·70**	**100**	**350·00**	**100**	**187·50**	**100**	**385·38**
Zárt szegénysegélyezés:								
Szeretetotthonok	100	257·58	100	371·43	100	450·00	100	294·12
Árvaházak	100	245·45	100	150·00	100	200·00	100	230·00
Összesen	**100**	**272·73**	**100**	**310·35**	**100**	**414·29**	**100**	**279·55**
Nyilt szegénysegélyezés	100	427·69	100	350·00	100	187·50	100	385·38
Zárt szegénygondozás	100	254·55	100	310·35	100	414·29	100	279·55
Együtt	**100**	**328.10**	**100**	**329·83**	**100**	**279·05**	**100**	**314·46**

Mint érdekességre rá kell mutatni, hogy a szegénygondozás egyes kiadásainál, mint például a szegénysegélyezésnél, szeretetotthonoknál, árvaházaknál a fejenkinti átlag emelkedése nem volt olyan nagymértékű, mint az abszolút számok emelkedése, ami arra mutat, hogy ezen kiadások emelkedését, ha kis részben is, de a lakosság számának emelkedése is indokolja.

[1]) 1908-ban még nem volt.

A szegénysegélyezés egyes fajtáinak városok szerinti megoszlását vizsgálva (L. a 2. sz. kimutatást), azt látjuk, hogy a jelenlegi th. városok közül Debrecen és Szeged az 1908. évben a háztartási alapjában készpénzsegély előirányzat egyáltalán nem volt. 1939-ben viszont Győr nem irányzott elő ezen a címen hitelt (ennek azonban az az oka, hogy a nyilt szegénygondozást az egri norma keretében bonyolítja le s erre a célra előirányzott hitelek is mint az egri normánál kapcsolatos kiadások szerepelnek háztartási alapjának költségvetésében). A rendelkezésre álló adatok alapján a thj. városok közül 1908-ban a legnagyobb összegű készpénzsegélyt Győr városa adta, 41.453 pengőt, a legkisebbet Baja thj. város, 111 pengőt, 1939-ben a készpénzsegélyezés tekintetében a thj. városok élén Szeged városa halad 70.000 pengővel, míg a legkisebb összeget erre a célra ugyancsak Baja város háztartási költségvetésében találjuk. Ugyancsak a táblázatban szereplő adatok alapján a megyei városok közül 1908-ban legnagyobb összeggel, 42.669 pengővel Szombathely városa szerepel, míg a legkisebb összeget Esztergomban találjuk, 193 pengőt. Ez utóbbi jelenség okát kutatva arra az eredményre jutunk, hogy Esztergomban az egri norma szintén mintaszerűen ki van építve s így valószínűnek látszik, hogy 1908-ban magánosok és közületek látták el a szegénygondozás nagyobbik részét, ami természetesen csökkenti a háztartásból közvetlenül folyósítandó készpénzbeni szegénysegélyek összegét, 1939-ben megyei városaink közül legnagyobb összeggel, 42.600 pengővel Nagykanizsa városa szerepel, míg a legkisebb ilyen célra előirányzott összeget, 60 pengőt Szekszárdnál találjuk.

Thj. városaink közül 1908-ban természetbeni segélyezésre Szeged városa áldozott legtöbbet, 24.134 pengőt, míg Székesfehérvár 103 pengővel a legkevesebbet. 1939-ben a természetbeni segélyek értéke a legnagyobb Pécs szab. kir. városban, 102.306 pengő, míg a legkisebb Győrben, 9600 pengő, megyei városaink közül 1908-ban Szombathely állott a természetbeni segélyezés élén 15.670 pengővel és Zalaegerszeg volt a sor végén 418 pengővel. 1939-ben ugyancsak Szombathely az első 79.100 pengővel, míg Hajdunánás és Veszprém áldozták erre a legkevesebbet, egyenkint 200—200 pengőt.

A szeretetotthonokra fordított kiadások (L. a 3. sz. kimutatást) 1908-ban a legnagyobbak voltak a tj. városok között Szegeden (59.333 pengő), a legkisebbek Kecskeméten (3917 pengő). 1939-ben ugyancsak Szeged van az első helyen 151.375 pengővel, míg Székesfehérvár van az utolsó helyen 23.182 pengővel.

A megyei városok közül 1908-ban legtöbbet áldozott a szeretetházakra Nyiregyháza — 21.460 pengőt, — míg a legkisebb összeget találjuk Szentendrénél, 1575 pengőt. 1939-ben, mint ismeretes, a legnagyobb összeg — 118.451 pengő — Újpesten van előirányozva. A legkisebb, 1066 pengő Magyaróvárott.

2. számú kimutatás.

Város neve	A készpénzsegélyezés összege P			A természetbeni segélyezés összege P		
	1908.	1939.	1939-ben 1908-nál több %-kal kevesebb %	1908.	1939.	1939-ben 1908-nál több %-kal kevesebb %
	évben			évben		
Thj. városok.						
Baja	111	8.000	7,107.20	—	25.000	—
Debrecen	—	42.000	—	6.178	27.174	339.85
Győr	41.453	—	100·—	1.160	9.600	727·58
Hódmezővásárhely	22.576	31.818	40·93	—	38.609	—
Kecskemét	33.026	48.420	46·61	1.610	12.660	686·34
Miskolc	11.362	29.000	155.12	11.458	55.925	388·08
Pécs	20.088	31.000	54·32	1.984	102.306	5.056·55
Sopron	13.557	44.000	224·56	—	51.111	—
Szeged	—	70.000	—	24.134	—	—
Székesfehérvár	10.660	9.500	10·88	103	18.980	18.327·18
Összesen	**152.833**	**313.738**	**105·27**	**46.627**	**341.365**	**632·12**
Megyei városok.						
Balassagyarmat	—	5.080	—	—	200	—
Békéscsaba	—	17.358	—	—	25.699	—
Budafok	—	120	—	—	2.400	—
Cegléd	625	16.100	2.476·—	—	—	—
Csongrád	—	4.829	—	—	12.700	—
Eger	—	4.000	—	—	1.000	—
Esztergom	193	3.600	1.765·28	—	—	—
Gyöngyös	—	1.800	—	—	1.260	—
Gyula	—	—	—	6.831	—	—
Hajdúböszörmény	10.341	9.000	12·97	—	2.250	—
Hajdúnánás	190	1.000	426·32	—	200	—
Hajduszoboszló	3.885	4.000	2·96	—	—	—
Jászberény	7.489	6.200	17·22	—	—	—
Kalocsa	—	1.000	—	—	2.800	—
Kaposvár	265	14.200	435·85	—	11.500	—
Karcag	—	5.000	—	—	—	—
Kiskunfélegyháza	—	5.300	—	—	14.000	—
Kiskunhalas	12.456	925	92·57	1.103	1.450	31·46
Kispest	—	2.500	—	—	1.000	—
Kisujszállás	638	100	84·33	—	1.500	—
Komárom	4.427	5.800	—	2.352	540	77·04
Kőszeg	4.038	4.370	—	—	1.508	—
Magyaróvár	—	2.200	—	—	5.800	—
Makó	10.528	2.500	76·25	—	700	—
Mezőtúr	7.442	12.000	61·22	—	—	—
Mohács	—	190	—	—	2.710	—
Nagykanizsa	16.387	42.600	156·96	897	350	60·98
Nagykőrös	6.902	8.170	18·37	4.375	9.600	119·43
Nyíregyháza	8.185	6.700	18·14	741	4.200	466·80
Pápa	17.199	7.896	54·09	—	900	—
Pestszenterzsébet	—	6.750	—	—	2.000	—
Pestszentlőrinc	—	1.760	—	—	1.500	—
Rákospalota	—	1.000	—	—	—	—
Salgótarján	—	7.200	—	—	2.300	—
Sátoraljaújhely	2.900	8.760	202·07	—	35.857	—
Szekszárd	278	60	78·42	—	—	—
Szentendre	1.364	2.277	66·93	2.551	—	—
Szentes	12.507	9.380	25·—	—	15.460	—
Szolnok	1.624	3.300	102·20	—	1.800	—
Szombathely	42.669	320	99·25	15.670	79.100	404·79
Turkeve	—	7.400	—	—	—	—
Újpest	17.878	39.038	118·35	—	18.100	—
Vác	8.266	1.200	85·48	2.179	—	—
Veszprém	5.320	—	100·—	—	200	—
Zalaegerszeg	8.460	3.720	56·03	418	1.500	258·85
Összesen	**212.456**	**286.703**	**34·95**	**37.117**	**282.084**	**706·10**
Budapest	**568.400**	**720.000**	**26·27**	—	—	—
Összesítés:						
Budapest	568.400	720.000	—	—	2,082.000	—
Thj. városok	152.833	313.738	—	46.627	341.365	—
Megyei városok	212.456	288.703	—	37.117	262.084	—
Összesen	**933.695**	**1,320.441**	—	**83.744**	**2,685.449**	—

3. számú kimutatás.

Város neve	Szeretetházak				Az 1939. évi hozzájárulás az 1908. évinél több vagy kevesebb %-kal
	A bennlakók száma		A háztartási hozzájárulás összege		
	1908.	1939.	1908.	1939.	
	évben		évben		
Thj. városok.					
Baja	91	90	—	37.675	—
Debrecen	112	260	—	86.861	—
Győr	—	163	—	41.210	—
Hódmezővásárhely	—	100	—	27.082	—
Kecskemét	146	154	3.917	48.701	1.143·32
Miskolc	100	140	17.845	40.885	129·11
Pécs	75	300	—	—	—
Sopron	164	126	30.575	68.388	123.51
Szeged	96	240	59.333	151.375	155·13
Székesfehérvár	2	70	11.221	23.182	106.59
Összesen	**786**	**1.643**	**122.891**	**525.359**	**327·50**
Megyei városok.					
Balassagyarmat	—	35	—	8.090	—
Békéscsaba	—	80	—	22.056	—
Budafok	—	30	—	11.141	—
Cegléd	38	78	7.424	23.976	222·95
Csongrád	—	65	—	—	—
Eger	49	—	3.944	13.306	237·37
Esztergom	46	70	—	14.164	—
Gyöngyös	54	25	2.784	9.000	223.27
Gyula	54	68	4.756	17.000	257·44
Hajdúböszörmény	43	25	10.080	9.246	8·28
Hajdúnánás	30	50	2.900	7.839	170·31
Hajduszoboszló	20	40	2.523	9.370	271·38
Jászberény	—	24	—	7.150	—
Kalocsa	—	22	—	—	—
Kaposvár	—	60	—	16.793	—
Karcag	37	70	4.153	8.960	115·75
Kiskunfélegyháza	43	58	—	—	—
Kiskunhalas	26	50	2.105	11.000	422·56
Kispest	—	—	—	18.500	—
Kisujszállás	30	40	9.280	8.228	11·29
Komárom	—	28	—	—	—
Kőszeg	48	86	4.090	5.109	24·91
Magyaróvár	—	120	—	1.066	—
Makó	87	90	12.145	21.812	79·60
Mezőtúr	40	85	8.405	14.117	67·96
Mohács	—	60	—	14.000	—
Nagykanizsa	—	46	—	19.730	—
Nagykőrös	20	70	2.606	15.224	484·19
Nyíregyháza	68	70	21.460	25.586	19·22
Pápa	—	110	—	35.773	—
Pestszenterzsébet	—	70	—	24.400	—
Pestszentlőrinc	—	—	—	—	—
Rákospalota	—	20	—	10.042	—
Salgótarján	—	23	—	13.250	—
Sátoraljaújhely	—	56	—	5.004	—
Szekszárd	16	22	—	6.527	—
Szentendre	16	20	1.575	4.768	202.73
Szentes	36	100	6.404	21.710	239·—
Szolnok	44	52	4.756	17.128	260·13
Szombathely	12	80	—	21.355	—
Turkeve	21	40	3.052	10.050	229·29
Újpest	37	183	11.693	118.451	901·28
Vác	—	18	—	8.016	—
Veszprém	54	70	—	17.624	—
Zalaegerszeg	—	32	—	10.876	—
Összesen	**969**	**2.441**	**126.135**	**657.437**	**421·21**
Összesítés:					
Budapest	—	—	583.480	1,706.088	—
Thj. városok	—	—	122.891	525.359	—
Megyei városok	—	—	126.135	657.437	—
Összesen	—	—	**832.506**	**2,888.984**	—

A szeretetotthonokkal, valamint általában a szegénygondozással kapcsolatban rá kell mutatnunk arra, hogy 1939. évi adatok, miként arra már a bevezetésben rámutattunk, ugyancsak a háztartási alap költségvetésében előirányzott kiadásokra vonatkoznak. Erre annál is inkább rá kell mutatnunk, mert elszórtan ugyan, de vannak városok (pl. Pécs), ahol szegényház van ugyan, de annak fenntartásához a háztartás semmivel sem járul hozzá.

Az árvaházak 1908. évi szükségletét az egyes városokban vizsgálva, azt tapasztaljuk, hogy a th. városok közül 1908-ban csak három városban volt ezen a címen háztartási hozzájárulás előirányozva és pedig Pécsett, Szegeden és Székesfehérvárott. 1939-ben ugyancsak ennél a három városnál találunk árvaházak fenntartása címén szükségletet előirányozva. 1908-ban a legnagyobb összeget (18.735 pengőt) Székesfehérvár irányzott elő, a legkisebbet Pécs (9140 pengőt). 1939-ben Pécs áll az első helyen 42.751 pengővel és Szeged a harmadik 29.375 pengővel.

Megyei városaink közül 1908-ban Cegléden, Nagykőrösön és Szekszárdon találunk árvaházak fenntartása címén előirányzatot és pedig a legmagasabbat Szekszárdon (7753 pengőt), legalacsonyabb Nagykőrösön (2607 pengőt). 1939-ben már csak Cegléd városa (11.298 pengőt) és Szekszárd városa (4500 pengőt) irányoz elő hitelt árvaházak fenntartása címén.

Az árvaházakkal kapcsolatban ismételten rá kell mutatnunk arra, hogy a szociális gondoskodásnak ezen ágát számos helyen még mindig felekezetek, alapok, alapítványok, jótékonycélú egyesületek látják el s így a városok költségvetésében természetesen ezen a címen kiadás nem szerepel. De ismételten rá kell mutatnunk arra is, hogy hazánk mezőgazdasági jellege következtében az árvaházaknak különben sincs oly nagy jelentősége a szociális feladatok között, mert köztudomású, hogy a mezőgazdasági jellegű vidéken, tehát a mezőgazdasági jelleggel bíró városokban is, a gyermekek 10—12 éves koruktól kezdve, néha még fiatalabban is, mint kisbéresek, libapásztorok és hasonlók hasznosítani tudják magukat és így fenntartásukról többé-kevésbbé gondoskodni is tudnak. Hozzájárul még ehhez a mezőgazdasági jellegű vidékek patrimoniális jellegű azon felfogása is, hogy egy karaj kenyér náluk nem sokat számít s azt természetes szívességgel nyujtják mindig a rászorultnak, így tehát a mezőgazdasági vidékek árva gyermekeinek ellátása többé-kevésbbé az idegen családok keretében is biztosítva van.

B) *Kisdedóvás alakulása.*

A kisdedóvók fenntartási költségeinek 1908. évi és 1939. évi költségvetési előirányzatát vizsgálva feltűnő, hogy Thirring 1908. évi statisztikájában Kecskemét, Sopron, Szeged és Székesfehérvár városokkal kapcsolatban

nem mutat ki kisdedóvók fenntartására fordított kiadást. Egyebekben a thj. városok közül 1908-ban kisdedóvók fenntartására Debrecen fordította a legtöbbet (18.603 pengőt) és Baja a legkevesebbet (2253 pengőt). 1939-ben az első helyen áll Pécs (60.451 pengővel), míg a legalacsonyabb összeget találjuk Székesfehérvárott (7605 pengőt). Megyei városaink közül 1908-ban kisdedóvók fenntartására a legtöbbet Nagykőrös városa fordította (7702 pengőt), míg a legkisebb összeggel Gyöngyös megyei város szerepel (522 pengővel). 1939-ben az első helyen Újpest m. város áll (150.000 pengővel), míg ily szempontból az utolsó Gyöngyös (1005 pengővel).

C) *Közcélú intézmények segélyezése.*

A közcélú intézmények segélyezése a thj. városok közül 1908-ban a legtöbbet (203.752 pengőt) Debrecen, míg a legkevesebbet (498 pengőt) Baja város fordított. 1939-ben az első helyen ugyancsak Debrecen városa áll, a legkisebb összeget azonban már nem Baján, hanem Székesfehérvárott találjuk.

A megyei városok közül fenti célra 1908-ban a legtöbbet Újpest áldozta (33.640 pengőt), míg a legkevesebbet Veszprém városa (30 pengőt). 1939-ben ugyancsak Újpest áll az első helyen, a legkisebb összeget azonban már nem Veszprémben, hanem Sátoraljaujhelyen és Komáromban találjuk (80, illetőleg 85 pengőt). A jóléti intézmények segélyezésével kapcsolatban különben rá kell mutatnunk arra, hogy az erre a célra fordított összegek nem csupán csak a város nagyságától és áldozatkészségétől függenek, hanem attól is, hogy a kérdéses városban a szociális feladatok megoldása miként van megszervezve.

Vannak városok, ahol a szociális feladatok megoldását maga a város háztartása vette a kezébe. Vannak viszont városok, ahol a kérdéses feladatok a város társadalmának strukturája következtében csaknem teljes egészében társadalmi úton oldatnak meg. Természetes, hogy az utóbbi esetben a jóléti intézmények és az általuk ezek közé sorolt és ebből a szempontból első sorban figyelembe jövő jótékonycélú és közhasznú egyesületek és intézmények segélyezése sokkal nagyobb mértékű kell hogy legyen, mint az előbbi esetben. Vannak ugyan esetek (pl. Kőszeg), ahol a szociális feladatoknak jelentős részét a város jótékony egyesületei és intézményei oldják meg és ennek dacára a város egészen jelentéktelen támogatást nyujt a részükre, ezek az esetek azonban kivételek, amelyek a fentismertetett szabályt csak megerősítik.

V.

A szociális feladatok pénzügyi forrásai.

1. A háztartási alap szociális célú bevételei.

A) *A pénzügyi források általában.*

A szociális feladatok fedezésére szolgáló pénzforrásokat vizsgálva általánosságban megállapíthatjuk, hogy vannak olyan bevételek, amelyek kimondottan szociális célok fedezésére vannak rendelve, vannak egyéb bevételek, amelyek bár természetüknél fogva nem tartoznának a szociális célok fedezésére szolgáló bevételekhez (mint pl. házbérek, földhaszonbérek, termények, termékek értékesítéséből befolyó összegek), mégis tekintettel arra, hogy azok szociális intézményekkel kapcsolatban folynak be és a városok által is a szociálpolitikai fejezeten, illetve csoporton számoltatnak el, részünkről a szociális feladatok pénzügyi forrásai közé soroztatnak. Nem szabad azután megfeledkeznünk a szociális feladatok legfőbb pénzforrásáról, a városok háztartási hozzájárulásáról sem, amely a mai időkben, — miként arra alább részletesen is rá fogunk mutatni — túlnyomó részben kell hogy fedezze a szociális feladatok kiadásait.

A kimondottan szociális célt szolgáló bevételek ismét többféle természetűek lehetnek.

Ide tartoznak elsősorban az alapok és az alapítványok jövedelmei.

Itt közbevetőleg rá kell mutatnunk arra, hogy közigazgatási jogi szempontból különbséget kell tenni alap és alapítvány között, amennyiben az alap a többi vagyonrésztől el van ugyan különítve, azonban annak önálló személyisége rendszerint nincsen, annak rendeltetésszerű felhasználását a város határozattal bármikor megváltoztathatja. Ezzel szemben az alapítvány önálló jogi személyiséggel bíró, kimondottan célvagyon, amelynek külön statutumai kell hogy legyenek és amelynek felhasználása törvényeink értelmében feltétlenül kormányhatósági jóváhagyást igényel, így tehát azok megváltoztatása sem áll a város hatalmában.

Az alapot mindig a város létesíti, vagy úgy, hogy bizonyos vagyonrészt meghatározott célra leköt, vagy úgy, hogy meghatározott célra bizonyos jövedelmeket köt le — ezzel szemben az alapítvány lehet kétféle. Létrejöhet olymódon, hogy a város a saját vagyonából különít el egy részt, különös meghatározott célok szükségletének fedezésére, de létrejöhet úgy is, hogy az alapítványt magánosok teszik és annak kezelését a városra bízzák és illetőleg olyan szociális feladatok megvalósítására teszik az alapítványt, amely szociális feladatok végrehajtása a város feladata lévén, az alapítvány kezelése is csak a város kezelésében lehet.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az alapok és alapítványok mellett találunk azután bizonyos közszolgáltatásokat, amelyeket vagy valamely törvény utal a szociális feladatok kiadásainak fedezéséhez, vagy a város szabályrendeletileg határozza el az illető közszolgáltatásnak szociális kiadásának fedezésére való fordítását. Ilyen közszolgáltatások, hogy épen csak a nagyobbakat említsük meg, a vigalmiadó, büntetéspénzek (bírságok), áramfillérek megpótlékolása, bizonyos díjak.

B) *A pénzügyi források részleteikben.*

A szociális feladatok kiadásainak fedezésére szolgáló bevételek fenti általános ismertetése után a 13. számú táblázatban bemutatjuk a városok 1939. évi költségvetésében a szociális kiadásokkal kapcsolatban előirányzott bevételeket. A kérdéses kimutatásokból azt látjuk, hogy a városoknál általában a háztartási alap 22,185.757 pengőt kitevő szociális kiadásaiból 17,507.967 pengőt, azaz az összes szükséglet 78·92%-át a háztartás fedezi hozzájárulás alakjában, míg 4,677.790 pengőt, vagyis a szükségletek fedezésére szolgáló összes bevétel 21·08%-át egyéb szociális célokra szolgáló vagy azokkal összefüggő bevételek alkotják. A háztartási hozzájárulás mértékét az egyes várostípusnál vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy a háztartási hozzájárulás mértéke aránylag a legkisebb Budapesten (74·06%), nagyobb már a th. városokban (84·88%) és a legnagyobb a megyei városokban (89·16%).

13. sz. táblázat. A szociális feladatokkal kapcsolatos kiadások fedezésére szolgáló bevételek az 1939. évi költségvetések alapján.

A) *Az előirányzott összegek.*

A szükséglet neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok összesen	
	P	%	P	%	P	%	P	%
Vigalmi adó	—	—	110.350	2·77	4.700	0·11	115.050	0·52
Büntetéspénzek (bírságok)	349.200	2·51	50.850	1·28	83.148	1·94	483.198	2·18
Tartásdíjak, térítések	773.944	5·56	163.158	4·10	59.848	1·39	996.950	4·49
Államsegély	—	—	133.860	3·37	129.724	3·02	263.584	1·19
Adományok	2.700	0·02	9.530	0·24	7.768	0·18	19.998	0·09
Áramfillérek	—	—	24.000	0·60	—	—	24.000	0·11
Díjak	143	—	7.285	0·18	10.118	0·24	17.546	0·08
Alamizsnaváltság (koldusváltság)	1,200.000	8·62	36.000	0·93	122.570	2·85	1,358.570	6·12
Alapítványok kamata	74.143	0·53	5.802	0·15	11.924	0·28	91.869	0·41
Egyéb bevételek	1,211.923	8·70	59.626	1·50	35.476	0·83	1,307.025	5·89
Összesen	**3,612.053**	**25·94**	**600.461**	**15·12**	**465.276**	**10·84**	**4,677.790**	**21·08**
Háztartási hozzájárulás	10,311.363	74·06	3,369.796	84·88	3,826.808	89·16	17,507.967	78·92
Együtt	**13,923.416**	**100·00**	**3,970.257**	**100·00**	**4,292.084**	**100·00**	**22,185.757**	**100·00**

A szociális célokra szolgáló, vagy azokkal összefüggő bevételeket részleteiben vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a városoknál általában ezen bevételek közül a háztartási alap hozzájárulása után a legjelentősebb az alamizsnaváltság (koldusváltság), amely 1,358.570 pengőt, tehát a szociális szükségletek fedezésére szolgáló összes bevételnek 6·12%-át képviseli. Közvetlen utána következnek a tartásdíjak, térítések 996.950 pengővel, vagyis 4·49%-kal, majd a büntetéspénzek (bírságok) 483.198 pengővel, vagyis 2·18%-kal, (az »egyéb« bevételeket szándékosan figyelmen kívül hagytuk, mivel azok túlnyomórészben olyan bevételeket tartalmaznak, amelyek szociális intézményekkel kapcsolatosak ugyan, azonban természetüknél fogva tulajdonképen nem kimondottan szociális kiadások fedezésére szolgálnak). A többi szociális célra szolgáló bevétel kisebb jelentőségű.

A különféle szociális bevételeknek nagyságát várostípusonkint vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy Budapesten a legjelentősebb ilyen bevétel az alamizsnaváltság (koldusváltság) 1,200.000 pengő, az összes ilyen célra szolgáló bevételnek 8·62%-a, második helyen úgy, mint a városokban a tartásdíjak, térítések állanak 773.944 pengővel és 5·56%-kal, a harmadik helyen ugyancsak az országos átlagnak megfelelően a büntetéspénzek (bírságok) sorakoznak 349.200 pengővel, vagyis az ilyen irányú bevétel 2·51%-ával. A th. városoknál a sorrend már nem azonos. Itt elsőhelyen a tartásdíjak, térítések állanak 163.158 pengővel s 4·10%-kal, második helyen következik az államsegély 133.860 pengővel, 3·37%-kal, harmadik helyen pedig a vigalmi adó 110.350 pengővel, 2·77%-kal.

A megyei városoknál a sorrend ismét változik. Itt első helyen az államsegély áll 129.724 pengővel és 3·02%-kal, utána az alamizsnaváltság (koldusváltság) következik 122.570 pengővel, azaz 2·85%-kal és csak harmadik helyen állanak a büntetéspénzek, bírságok 83.148 pengővel, azaz 1·94%-kal.

A különféle szociális célokat szolgáló bevételek jelentőségének fenti ismertetése után néhány szóval a kérdéses bevételeket részleteiben is ismertetni kívánom:

a) A közszolgáltatás jellegű bevételek között első helyen a *vigalmiadóról* kívánok megemlékezni. Vigalmiadó címén városaink 1939. évi költségvetésében összesen 115.050 pengőt találunk előirányozva, amely összegből 110.350 pengő (95·91%) thj. városainkra, 4700 pengő (4·09%) megyei városainkra esik. (Budapest a vigalmi adót nem a szociálpolitikai fejezeten számolja el, ezért itt kihagytuk.)

Városainkban a vigalmi adónak szociális célokra való igénybevétele tulajdonképen nincsen kellőképen kimunkálva, amennyiben csak Debrecen és Miskolc th. városokban és Gyula megyei városban van a vigalmi adó kimondottan szociális célok fedezésére lekötve. Pedig a szociológusoknak régi álma és régi megállapítása az, hogy a vigadó emberiség tulajdonképen teljes

joggal megadóztatható a szenvedő emberiség javára. Jelentősége th. városainkban — dacára annak, hogy ott is csak két helyen van kimondottan szociális célokra lekötve, — nem hanyagolható el teljesen, mert miként arra már fentebb rámutattunk, a háztartási hozzájárulástól eltekintve, th. városaink szociális célt szolgáló bevételei között harmadik helyen áll.

b) A következő törvényen alapuló szolgáltatás, amely kimondottan szociális célra van lekötve a *büntetéspénzből (bírságokból) befolyó jövedelem.* Büntetéspénzek (bírságok) címén a városok 1939. évi költségvetésében összesen 483.198 pengő van előirányozva, amely összegből 349.200 pengő (72·27%) Budapestre, 50.850 pengő (10·52%) a thj. városokra, 83.148 pengő (17·21%) a megyei városokra esik. Ezen jövedelemnek szociális célokra való fordítását már törvény szabályozza, amennyiben az 1901 : XXII. t.-c. 23. §-a kimondja, hogy a bírságokból és büntetésekből a várost illető rész szegényügyi célokra fordítandó. Ezen általános rendelkezés alól csupán csak az 1922. évi XII. t.-c. és az 1924. évi IX. t.-c. tesz kivételeket, amennyiben az első törvény az iparügyi kihágások után kiszabott pénzbüntetéseket és pénzbírságokat tanonciskolák fenntartására rendeli fordítani, míg az utóbbi törvény a bortermeléssel és borértékesítéssel kapcsolatos kihágások után beszedett büntetéspénzekből eredő bevételt a földművelésügyi miniszteri tárca javára foglalja le. Jelentőségük a többi kimondottan szociális bevételeihez viszonyítva szintén figyelemreméltó, amennyiben jelentőség szempontjából valamennyi várostípusnál a harmadik helyen állanak.

c) Közszolgáltatási jellege van még a *díjaknak* is. Bár a városoknak díjak címén a szociális bevételek között elszámolt jövedelme egészen elenyésző (valamennyi városunknál 17.546 pengő, amely összegből 143 pengő (0·82%) Budapestre, 7285 pengő (41·52%) a thj. városokra és 10.118 pengő (57·66%) a megyei városokra esik), mégis azok sajátos kapcsolatai miatt foglalkozni kívánunk velük.

A városok díjszedési joga az 1886. évi XXII. t.-c. 14. §-án alapszik, amely kimondja, hogy a községi kötelékbe való felvétel után díjat szedhetnek.

A községi kötelékbe való felvételért szedett díjnak a szociális bevételek közti elszámolását az indokolja, hogy az előbb hivatkozott törvény 145. §-a, illetőleg az 1931. évi 6000/M. E. számú rendelet 17. §-a kimondja, hogy a község a területén illetőséggel bíró, illetőleg tartósan ottlakó szegények eltartásáról gondoskodni tartozik. A kettő között logikai kapcsolat lévén, bár erre tételes jogszabály nincsen, a városok egy része a kérdéses díjakat szociális bevételekként számolja el. Ily bevételekhez tartoznak még az egyes városokban az úgynevezett engedélydíjak (mutatványos bódék felállításához, stb.) is, amely díjak szociális célra fordítását ugyanazok az indokok igazolják, amelyeket a vigalmi adónál már elmondottunk.

Díjakat elég sok városban találunk szociális bevételként elszámolva, amennyiben a th. városaink közül 6, megyei városaink közül pedig 21, tehát átlagosan városainknak fele a díjakból származó bevételt szociális bevételként számolja el.

d) Egy szociális célra szolgáló különleges közszolgáltatást találunk Debrecenben, ahol a *világításra szolgáló elektromos áram és víz díját pótlékolták* meg és kötötték le közgyűlési határozattal a szociális kiadások fedezésére. Ezen a címen a város 24.000 pengő bevételt remél 1939-ben. Többi városainkban ilynemű bevétellel azonban nem találkozunk.

e) A városoknak különleges természetű szociális célra szolgáló bevétele *az államsegély*, amelyet az 1932. évi 400. N. M. M. 1. §-a alapján a Népjóléti és Munkaügyi miniszter, illetőleg jogutóda a belügyminiszter bocsát a betegápolási és gyermekgondozási pótadóból rendelkezésre álló összeg erejéig a törvényhatóságok rendelkezésére. A megyei városok a fentiek értelmében a kérdéses államsegélyt nem közvetlenül a kormánytól, hanem a törvényhatóság első tisztviselője, az alispán útján kapják kézhez. Államsegély címén városainknál összesen 263.584 pengőt találunk előirányozva, amelyből 133.860 pengő (50·78%) thj. városainkra, 129.724 pengő (49.22%) pedig megyei városainkra esik.

Az ezen a címen kiosztott segélyek megállapításánál irányadó elv az, hogy a községek szegénygyógyszer kiadásának arányában kell a segélyt kiosztani.

f) A városoknak szociális bevételei között szerepelnek a lakosság jótékonycélra szolgáló *önkéntes adományai*. Jelentőségük nincsen. (Az 1939. évi városi költségvetésekben ezen a címen összesen 19.998 pengő van előirányozva.)

g) Alamizsnaváltság címén összesen 1,358.570 pengőt találunk előirányozva, amely összegből 1,200.000 pengő (88·33%) Budapestre, 36.000 pengő (2·65%) thj. városainkra, 122.570 pengő (9·02%) megyei városainkra esik. Említést azért érdemel, mert a belügyminiszter úr 1936. évi 172.000 B. M. számú rendeletével a városokban eltiltotta a könyöradomány gyüjtést (koldulást) és a szegényekről való gondoskodást városi feladattá tette. Egyben ugyanezen rendeletében megengedte, hogy amennyiben ehhez szükséges költségeket költségvetésükben biztosítani nem tudják, a társadalom áldozatkészségét is igénybe vehessék.

Miután az alamizsnaváltság előirányzásával kapcsolatban kiforrott elvek még nincsenek, az e címen befolyó jövedelmek csak némely városunknál van költségvetésileg előirányozva s így az előbb említett összegek nem fejezhetik ki híven a társadalomnak ezen a címen hozott áldozatait.

h) Bár jelentőségük alig van, külön kell megemlékeznünk *az alapok, alapítványok kamatáról*, még pedig azért, mert azok jelentősége, — miként

lejjebb a szociális célt szolgáló bevételeknek a multban és a jelenben való összehasonlításánál látni fogjuk, — a multban igen nagy volt.

(Városainknál összesen 91.869 pengő lett ezen a címen előirányozva, amelyből 74.143 pengő (80.70%) Budapestre, 5802 pengő (6·31%) a thj. városokra, 11.924 pengő (12.99%) a megyei városokra esik.)

i) Tartásdíjak, térítések címén 996.950 pengőt találunk előirányozva. Ezen összegből 773.944 pengő (77·63%) Budapestre, 163.158 pengő (16·37%) a thj. városokra, 59.848 pengő (6·00%) a megyei városokra esik.

A szociális intézmények fenntartásával kapcsolatban természetesen arra kell törekedni, hogy mindazokban az esetekben, amidőn az illető intézmény szolgáltatását igénybevevő egyénnek olyan hozzátartozója van, aki az érdekelt eltartásáról gondoskodni volna köteles, a gondozásba vett szegény ápolási költségei az eltartásra kötelezett hozzátartozóira áthárittassanak.

Ezenkívül tételes jogunk alapján az illetőségi, illetőleg lakóhely községe is köteles az idegen szegényházban ápoltak ápolási, illetőleg tartási költségeinek megtérítésére.

Az ezen a címen származó bevétel, miként erre már fentebb rámutattunk, elég jelentős, amennyiben a városoknál általában 4·49%-ot, Budapesten 5·56%-ot, a th. városokban 4·10%-ot képvisel, míg aránylag legkisebb — 1·39% — a megyei városokban, amelynek magyarázata abban található, hogy a megyei városok szegényügyi intézményei vannak a legkevésbé kifejlesztve s igy természetesen a legritkább esetben jutnak abba a helyzetbe, hogy idegen helységben, lakóhellyel bírókat ápoljanak és az eltartásra kötelezhető hozzátartozók térítése is természetszerűleg kisebb.

A fedezetnek várostípusonkinti megoszlását vizsgálva (L. a 13/a sz. táblázatot), azt látjuk, hogy az előirányzat összegének 62·76%-a Budapestre, 17·89%-a a th. városokra és 19·35%-a a megyei városokra esik. Hasonló az arány a háztartási hozzájárulásnál és nincs lényeges eltérés az összes nem háztartási hozzájárulásból származó szociális bevételeknél sem. Feltűnő, hogy a büntetéspénzekből, bírságokból eredő bevétel az összes bevételnél is jóval nagyobb Budapesten (72·27%). A tartásdíjból és az alamizsnaváltságból eredő bevétel pedig még ennél is kiugróbb Budapesten, amennyiben tartásdíjak térítése címén az összes ilyen természetű városi bevételnek 77·63%-a, az alamizsnaváltság, koldusváltság címén befolyó bevételnek 88·33%-a, az alapítványok kamatából származó bevételnek pedig 80·70%-a Budapestre esik. A jelenség oka azzal magyarázható, hogy a büntetéspénzek, bírságok fejlettebb közigazgatás és nagyobb népsürüség mellett természetesen több jövedelmet kell hogy biztosítsanak, különben is tapasztalat szerint a bűnözés, — tehát a kihágások is, — a lakosság sűrűségével egyenes arányban áll. A tartásdíjak, térítések kiugrását Budapest kimagasló szociális berendezései indokolják. A koldusváltságra vonatkozólag meg kell jegyeznünk,

hogy az Egri Norma előirányzására és elszámolására vonatkozóan még nincsenek kiforrott irányelvek és így a vidéki városoknak csak egy töredékénél szerepelnek az Egri Normával kapcsolatos alamizsnaváltság bevételek a háztartási költségvetésben, aminek természetes következménye, hogy az arány Budapest javára kell, hogy tolódjék. Az alapítványok kamatánál Budapest predominálószerepét elsősorban alapítványainak nagyobb vagyonában, másodsorban azonban azáltal nyeri, hogy valamennyi alapítvány hozama a háztartási költségvetésben van előirányozva, ami a vidéki városoknál nem mondható el minden esetben.

13/a sz. táblázat. Az 1939. évi szociális kiadások fedezésére szolgáló bevételek megoszlása.

B) *A fedezet várostípusok szerinti százalékos megoszlása.*

A fedezet neme	Budapest	Thj. városok	Megyei városok	Városok összesen
		százalékban		
Vigalmi adó	—	95·91	4·09	100
Büntetéspénzek (bírságok)	72·27	10·52	17·21	100
Tartásdíjak: térítések	77·63	16·37	6·—	100
Államsegély	—	50·78	49·22	100
Adományok	13·50	47·65	38·85	100
Áramfillérek	—	100·00	—	100
Díjak	—·82	41·52	57·66	100
Alamizsnaváltság (koldusváltság)	88·33	2·65	9·02	100
Alapítványok kamata	80·70	6·31	12·99	100
Egyéb bevételek	92·72	4·56	2·72	100
Összesen	**77·22**	**12·84**	9·94	**100**
Háztartási hozzájárulás	58·90	19·25	21·85	100
Együtt	**62·76**	**17·89**	**19·35**	**100**

C) *Az 1908-ban már megvolt szociális feladatok 1908. és 1939. évi bevételének összehasonlítása.*

Az 1908-ban már megvolt szociális feladatok 1908. és 1939. évi bevételeinek a háztartási hozzájárulás és egyéb szociális bevételek közötti megoszlását a mellékelt 14/a), b), c) d) számú táblázat és a diagramma szemlélteti. A táblázat tanusága szerint Budapesten (L. a 14/a sz. táblázatot) az 1908. évben már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos bevételekből 1908-ban 2,074.061 pengő esett a háztartási hozzájárulásra és 158.801 pengő az egyéb bevételekre, 1939-ben a háztartási hozzájárulás összege 5,530.517 pengő volt, míg az egyéb bevétel 799.405 pengőt tett ki. A thj. városokban (L. a 14/b sz. táblázatot) ugyanezek az adatok a következő képet mutatják: 1908-ban az összes szociális szükségletet a háztartás fedezte 770.883 pengő összegben, 1939-ben a háztartási hozzájárulás összege 1,227.275 pengő volt, míg az egyéb forrásból eredő szociális bevételeké 430.601 pengő.

14/a sz. táblázat. Budapest 1908-ban már megvolt szociális feladatai 1908. és 1939. évi fedezetének összehasonlítása.

A) *Az előirányzott összegek.*

A fedezet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Szegénygondozás	1,180.880	4,252.504	158.801	799.405	1,339.681	5,051.909
Jóléti intézmények segélye	238.259	41.400	—	—	238.259	41.400
Kisdedóvók	654.922	1,236.613	—	—	654.922	1,236.613
Összesen	**2,074.061**	**5,530.517**	**158.801**	**799.405**	**2,232.862**	**6,329.922**

B) *A fedezet egymás közötti %-os megoszlása.*

A szükséglet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban					
Szegénygondozás	56·94	76·89	100·00	100·00	60·—	79·81
Jóléti intézmények segélye	11·48	0·75	—	—	10·67	0·65
Kisdedóvók	31·58	22·36	—	—	29·33	19·54
Összesen	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**

14/b sz. táblázat. A thj. városok 1908-ban már megvolt szociális feladatai 1908. és 1939. évi fedezetének összehasonlítása.

A) *Az előirányzott fedezet.*

A fedezet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Szegénygondozás	330.120	841.520	—	420.294	330.120	1,261.814
Jóléti intézetek segélye	373.383	94.459	—	—	373.383	94.459
Kisdedóvók	67.380	291.296	—	10.307	67.380	301.603
Összesen	**770.883**	**1,227.275**	—	**430.601**	**770.883**	**1,657.876**

B) *A fedezet egymásközötti %-os megoszlása.*

A fedezet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban					
Szegénygondozás	42·82	68·57	—	97·61	42·82	76·11
Jóléti intézetek segélye	48·44	7·70	—	—	48·44	5·70
Kisdedóvók	8·74	23·73	—	2·39	8·74	18·19
Összesen	**100·00**	**100·00**	—	**100·00**	**100·00**	**100·00**

Megyei városoknál (L. a 14/c sz. táblázatot) 1908-ban a háztartási hozzájárulás összege 496.716 pengőt, az egyéb forrásból eredő szociális bevételeké pedig 10.053 pengőt tett ki, míg 1939-ben ugyanezek a bevételek 1,644.854 és 212.982 pengő összeggel szerepeltek.

14/c sz. táblázat. A megyei városok 1908-ban már megvolt szociális feladatai 1908. és 1939. évi fedezetének összehasonlítása.

A) *Az előirányzott fedezet.*

A fedezet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Szegénygondozás	372.795	1,062.289	10.053	197.293	382.848	1,259.582
Jóléti intézetek segélye	89.530	158.835	—	—	89.530	158.835
Kisdedóvók	34.391	423.730	—	15.689	34.391	439.419
Összesen	**496.716**	**1,644.854**	**10.053**	**212.982**	**506.769**	**1,857.836**

B) *A fedezet egymásközötti %-os megoszlása.*

A fedezet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban					
Szegénygondozás	75·06	64·58	100·00	92·63	75·54	67·80
Jóléti intézetek segélye	18·03	9·66	—	—	17·67	8·55
Kisdedóvók	6·91	25·76	—	7·37	6·79	23·65
Összesen	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**

A városoknál általában (L. 14/d sz. táblázat) 1908-ban 3,341.660 pengő háztartási hozzájárulást találunk, míg 168.854 pengő összeget az egyéb bevételi forrásokból fedeztek. 1939-ben az összegek a következőképen változtak meg. A háztartási hozzájárulás mértéke 8,402.646 pengőt, az egyéb szociális bevételeké pedig 1,442.988 pengőt tett ki.

14/d sz. táblázat. A városok 1908-ban már megvolt szociális feladatai 1908. és 1939. évi fedezetének összehasonlítása.

A) *Az előirányzott fedezet.*

A fedezet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Szegénygondozás	1,883.795	6,156.313	168.854	1,416.992	2,052.649	7,573.305
Jóléti intézetek segélye	701.172	294.694	—	—	701.172	294.694
Kisdedóvók	756.693	1,951.639	—	25.996	756.693	1,977.635
Összesen	**3,341.660**	**8,402.646**	**168.854**	**1,442.988**	**3,510.514**	**9,845.634**

B) *A fedezet egymásközötti %-os megoszlása.*

A fedezet neme	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban					
Szegénygondozás	56·50	73·26	100·00	98·20	58·47	76·92
Jóléti intézetek segélye	20·92	3·51	—	1·80	19·97	2·99
Kisdedóvók	22·58	23·23	—	—	21·56	20·09
Összesen	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**	**100·00**

A háztartás és egyéb forrásból származó szociális bevételeknek városlípusonkinti megoszlását vizsgálva (L. a 15. sz. táblázatot) azt látjuk, hogy a városok 1908. évi háztartási hozzájárulásából 62·07% esik Budapestre, 23·07% a thj. városokra, 14·86% a megyei városokra. A háztartási hozzájárulás aránya tehát nagyjában ugyanúgy oszlik meg az egyes városi típusok között, mint ahogy a szükségletek oszlanak meg.

15. sz. táblázat. Az 1908-ban már megvolt szociális feladatok 1908. és 1939. évi bevételeinek megoszlása.

A bevétel neme	Budapest		Thj. városok		Megyei városok		Városok együtt	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban							
	C/1. *A háztartási hozzájárulás városlípusok közötti %-os megoszlása.*							
Szegénygondozás	62·69	69·20	17·52	13·50	19·79	17·20	100·00	100·00
Jóléti intézetek segélye .	33·98	14·04	53·25	32·06	12·77	53·90	100·00	100·00
Kisdedóvók	86·55	63·36	8·90	14·93	4·55	21·71	100·00	100·00
Összesen	**62·07**	**65·82**	**23·07**	**14·59**	**14·86**	**19·59**	**100·00**	**100·00**
	C/2. *Az egyéb szociális bevételek városlípusok közötti %-os megoszlása.*							
Szegénygondozás	94·05	56·40	—	29·68	5·95	13·92	100·00	100·00
Jóléti intézetek segélye ..	—	—	—	—	—	—	—	—
Kisdedóvók	—	—	—	39·65	—	60·35	—	100·00
Összesen	**94·05**	**55·41**	—	**29·83**	**5·95**	**14·76**	**100·00**	**100·00**
	C/3. *Az összes bevétel városlípusok közötti %-os megoszlása.*							
Szegénygondozás	65·27	66·71	16·08	16·66	18·65	16·63	100·00	100·00
Jóléti intézetek segélye...	33·98	14·04	53·25	32·06	12·77	53·90	100·00	100·00
Kisdedóvók	86·55	62·53	8·90	15·25	4·55	22·22	100·00	100·00
Összesen	**63·60**	**64·29**	**21·96**	**16·84**	**14·44**	**18·87**	**100·00**	**100·00**

1939-ben a városok háztartási hozzájárulásnak 65·82%-a esett Budapestre, 14·59%-a thj. városokra és 19·59%-a a megyei városokra. Miként tehát látjuk 1908-al szemben 1939-ben Budapesten a háztartási hozzájárulás aránya valamelyest emelkedett, a thj. városokban csökkent, a megyei városokra eső rész pedig ismét csak emelkedett. Tekintettel arra, hogy a háztartási hozzájárulás százalékos megoszlásánál ugyanazokat a jelenségeket észleljük, mint amelyet az 1908-ban már megvolt szükségletek 1908. és 1939. évi kiadásainak összehasonlításánál megállapítottunk, a jelenség oka a szükségletek tárgyalásánál elmondottakkal magyarázható.

16. sz. táblázat. Az 1908-ban már megvolt szociális feladatok 1908. és 1939. évi bevételeinek összehasonlítása.

D) *A háztartási hozzájárulás és az egyéb szociális célra szolgáló bevételek egymáshoz való %-os aránya.*

A bevétel neme	Budapest						Thj. városok					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Bevételek összesen		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Bevételek összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban											
Szegénygondozás	88·15	84·18	11·85	15·82	100·00	100·00	100·00	66·69	—	33·31	100·00	100·00
Jóléti intézetek segélye.....	100·00	100·00	—	—	100·00	100·00	100·00	—	—	—	100·00	100·00
Kisdedóvók	100·00	100·00	—	—	100·00	100·00	100·00	96·58	—	3·42	100·00	100·00
Összesen...	92·89	87·37	7·11	12·63	100·00	100·00	100·00	74·03	—	25·97	100·00	100·00

A bevétel neme	Megyei városok						Városok összesen					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Bevételek összesen		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Bevételek összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban											
Szegénygondozás	97·38	84·34	2·62	15·66	100·00	100·00	91·77	81·28	8·23	18·72	100·00	100·00
Jóléti intézetek segélye.....	100·00	100·00	—	—	100·00	100·00	100·00	100·00	—	—	100·00	100·00
Kisdedóvók	100·00	96·43	—	3·57	100·00	100·00	100·00	98·69	—	1·31	100·00	100·00
Összesen...	93·02	88·54	1·98	11·46	100·00	100·00	95·19	85·37	4·81	14·63	100·00	100·00

Az egyéb forrásból származó szociális bevételek várostípusonkint a következőképen oszlottak meg: 1908-ban Budapestre esett az ilynemű bevételnek 94·05%-a, és a megyei városokra 5·95%-a, míg a thj. városoknál Thierring ilynemű bevételt nem mutat ki. 1939-ben az összes egyéb forrásból eredő bevételnek 55·41%-a Budapestre, 29·83%-a a thj. városokra, 14·76%-a a megyei városokra esik. Miként látjuk, a vidéki városok (thj. és megyei városok) részesedése az egyéb forrásból eredő szociális bevételeknél az 1908. évvel szemben nagymértékben emelkedett. Budapesté csökkent. Ezt természetesnek fogjuk találni akkor, ha arra gondolunk, hogy vidéki városaink

az utóbbi 30 év alatt a pénzügytan tanításának megfelelően a különböző bevételi forrásokat megfelelően kimunkálták és ennek következtében részben a régi már megvolt bevételi forrásokból az előbbinél jelentősen nagyobb bevételt értek el.

Az előbbinél is pontosabb képet ad a 16. szám alatt csatolt táblázat, amely az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos bevételeknek a háztartási hozzájárulás és az egyéb forrásból származó bevétel közötti, százalékos megoszlását szemlélteti. Az említett táblázatból megállapítható, hogy míg Budapesten 1908-ban az összes szociális célra szolgáló bevételeknek 92·89%-a esett a háztartási hozzájárulásra, addig 1939-ben az összes ilynemű bevételeknek már csak 87·37%-át tette ki a háztartási hozzájárulás. Thj. városainknál 1908-ban a háztartási hozzájáruláson kívül egyéb szociális bevételt nem találunk, míg az ezen forrásból származó bevételek 1939-ben 25·97%-ot tettek ki. Megyei városainknál 1908-ban 98·02%-nak felelt meg, a háztartási hozzájárulás aránya, míg 1939-ben már csak 88·54% volt. Végül városainknál általában 1908-ban a háztartási hozzájárulás aránya 95·19% volt, míg 1939-ben ugyanaz 85·37%-nak felelt meg.

17. sz. táblázat. A városok 1908-ban már megvolt szociális feladatai 1908. és 1939. évi bevételeinek összehasonlítása.

(1908. = 100.)

A bevétel neme	Budapest						Thj. városok					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Bevételek összesen		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Bevételek összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	indexszámokban											
Szegénygondozás	100·00	350·11	100·00	503·40	100·00	377·10	100·00	254·91	[1]	[1]	100·00	382·23
Jóléti intézetek segélye	100·00	17·37	—	[1]	100·00	17·38	100·00	25·30	[1]	[1]	100·00	25·30
Kisdedóvók	100·00	188·81	[1]	[1]	100·00	188·82	100·00	432·31	[1]	[1]	100·00	447·62
Összesen	100·00	286·85	100·00	503·40	100·00	283·49	100·00	159·20	[1]	[1]	100·00	215·06

A bevétel neme	Megyei városok						Városok összesen					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Bevételek összesen		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Bevételek összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	indexszámokban											
Szegénygondozás	100·00	284·93	100·00	1.962·53	100·00	329·—	100·00	326·77	100·00	839.18	100·00	368·95
Jóléti intézetek segélye	100·00	177·41	—	[1]	100·00	177·41	100·00	42·02	[1]	[1]	100·00	42·03
Kisdedóvók	100·00	1.232·10	[1]	[1]	100·00	1.277·72	100·00	257·91	[1]	[1]	100·00	261·35
Összesen	100·00	331·15	100·00	2.118·89	100·00	366·60	100·00	251·45	100·00	854·57	100·00	280·46

[1]) A jellel jelölt városoknál és bevételeknél az 1908. évben bevétel nem volt, s így indexszámot számítani nem lehetett.

Miként az elmondottakból látjuk a háztartási hozzájárulásnak százalékos aránya valamennyi várostípusunknál az 1939. évben az 1908. évvel szemben visszaesett, aminek okát — miként arra már az előbb rámutattunk — a bevételi források jobb kihasználásában kell keresni.

Nem lesz érdektelen, ha az 1908-ban már megvolt szociális feladatok 1908. és 1939. évi bevételeit indexszámokban hasonlítjuk össze aként, hogy az 1908. évet 100%-kal vesszük egyenlőnek. Ezen összehasonlító részletezését a 17. számú táblázat tartalmazza. Miként ezt a táblázatból látjuk, az egyéb forrásból eredő szociális bevételek általában jóval nagyobb mértékben nőttek, mint a háztartási hozzájárulásból eredő bevételek, amit az abszolut számok is igazolnak, ennek okát abban kell keresnünk, hogy Budapesten is, de vidéki városainkban is 1908-ban a háztartási hozzájáruláson kívül egyéb forrásból eredő szociális bevételekről alig lehetett beszélni.

D) *Az 1908. és 1939. évi összes szociális bevételeknek alakulása.*

Az 1908. és 1939. évi összes bevételek alakulását a 18/a és b) számú táblázat és a diagramma szemlélteti. A táblázat adatai szerint a városok összes szociális célt szolgáló bevétele 1908-ban 3,510.514 pengő, 1939-ben 22,185.757 pengő volt. Az összes szociális célra szolgáló bevétel természetesen pontosan kell, hogy egyezzék a szociális szükségletek alakulásával, ezért ebben a vonatkozásban a szociális bevételek alakulásával tovább nem foglalkozunk.

18/a sz. táblázat. A városok 1908. és 1939. évi összes szociális bevételének összehasonlítása.

A) *Az előirányzott összege pengőben.*

A bevétel neme	Budapest					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Az 1908-ban már meg volt feladatkörrel kapcsolatos	2,074.061	5,530.517	158.801	799.405	2,232.862	6,329.922
Az 1908. óta keletkezett feladatokkal kapcsolatos	—	598.880	—	6,994.614	—	7,593.494
Összes bevétel ...	**2,074.061**	**6,129.397**	**158.801**	**7,794.019**	**2,232.862**	**13,923.416**

A bevétel mene	Thj. városok					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összese bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Az 1908-ban már megvolt feladatkörrel kapcsolatos	770.883	1,227.275	—	430.601	770.883	1,657.876
Az 1908. óta keletkezett feladatokkal kapcsolatos	—	2,142.521	—	169.860	—	2,312.381
Összes bevétel ...	**770.883**	**3,369.796**	—	**600.461**	**770.883**	**3,970.257**

18/b sz. táblázat. A városok 1908. és 1939. évi összes szociális bevételének összehasonlítása.

A) *Az előirányzott összegek pengőben.*

A bevétel neme	Megyei városok					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Az 1908-ig felmerült feladatkörrel kapcsolatos.	496.716	1,644.854	10.053	212.982	506.769	1,857.836
Az 1908. óta keletkezett feladatkörrel kapcsolatos	—	2,181.954	—	252.294	—	2,434.248
Összes bevétel ...	**496.716**	**3,826.808**	**10.053**	**465.276**	**506.769**	**4,292.084**

A bevétel mene	Városok összesen					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összese bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	pengő					
Az 1908-ban már megvolt feladatkörrel kapcsolatos	3,341.660	8,402.646	168.854	1,442.988	3,510.514	9,845.634
Az 1908. óta keletkezett feladatkörrel kapcsolatos	—	4,923.355	—	7,416.768	—	12,340.123
Összes bevétel ...	**3,341.660**	**13,326.001**	**168.854**	**8,859.756**	**3,510.514**	**22,185.757**

A városok összes szociális célt szolgáló bevételének háztartási hozzájárulás és egyéb forrásból eredő bevételek szerinti megoszlását vizsgálva azt látjuk, hogy míg 1908-ban a háztartási hozzájárulás összege valamennyi városnál (természetesen csak a trianoni Magyarország városait véve figyelembe) Thirring szerint 3,341.660 pengőt, vagyis az összes szociális bevételnek 95·19%-át, addig 1939-ben a háztartási hozzájárulás összege 13,326.001 pengő, vagyis az összes szociális célt szolgáló bevételnek már csak 60·07%-át tette ki. Az egyéb nem háztartási hozzájárulásból származó szociális bevételeknek összege valamennyi városnál 1908-ban 168.854 pengő, azaz az összes ily célú bevételnek 4·81%-a, 1939-ben 8,859.756 pengő, vagyis az összes ily célú bevételnek 39·93%-a volt.

A jelenség okát vizsgálva, arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a háztartás és egyéb forrásból származó bevételek egymáshoz való arányánál a fejlődés folyamán az utóbbiak javára való eltolódásnak oka, — miként erre alább még részletesebben ki fogunk térni — abban keresendő, hogy az 1908 óta keletkezett szociális szükségletek olyan természetűek voltak, amelyeknek megvalósításával kapcsolatban a fenntartási költségekkel szemben jelentős mértékű bevételek is mutatkoztak. (Ebből természetesen nem szabad azt a téves következtetést hoznunk, hogy az 1908. óta jelentkezett

szociális feladatok megvalósítása a városok háztartása számára lucratív lett volna, mert hiszen az említett időszakban jelentkező szociális feladatok jelentős része igen jelentős összegű beruházást kívánt meg, a városoknak ilynemű áldozatai pedig az ismertetett számsorozatban nem juthatnak kifejezésre.)

Az előbbi adatokat várostípusonkint vizsgálva, a hivatkozott kimutatás alapján arra az eredményre jutunk, hogy Budapesten 1908-ban az összes szociális célt szolgáló bevételből 2,074.061 pengő, azaz az összes ezen célra szolgáló bevételnek 92·89%-a háztartási hozzájárulásra, 158.801 pengő, azaz 7·11%-a egyéb — nem háztartási hozzájárulásból származó — bevételre esik.

1939-ben a háztartási hozzájárulás összege 6,129.397 pengő (44·02%), az egyéb forrásból származó bevétel pedig 7,794.019 pengő (55·98%) volt.

A thj. városokban, 1908-ban az összes szociális célra szolgáló bevételnek teljes 100%-a (770.883 pengő) háztartási hozzájárulásból származott, a megyei városokban az összes szociális célra szolgáló bevételnek 98·02%-a (496.716 pengő) háztartási hozzájárulásból származott, míg az egyéb forrásból származó szociális bevételek 1·98%-ot (10.053 pengőt) tettek ki.

1939-ben a thj. városokban a háztartási hozzájárulás az összes szociális bevételeknek már csak 84·88%-a (3,369.796 pengő) volt, míg az egyéb forrásból eredő szociális célt szolgáló bevételek az összes szociális bevételnek 15·12%-át (600.461 pengőt) tettek ki. A megyi városokban ugyanezek az adatok 89·16%-nak (3,826.808 pengőnek) és 10·84%-nak, vagyis 465.276 pengőnek feleltek meg. Miként tehát látjuk, a városoknál általában tapasztalt azon jelenség, hogy a szociális bevételek háztartási hozzájárulás és egyéb források közötti megoszlásának aránya az 1908. évvel szemben az 1939-ben az utóbbinak javára általában eltolódott, valamennyi várostípusunknál jelentkezik. A legnagyobb az eltolódás aránya Budapesten, kisebb a thj. városoknál és a legkisebb a megyi városoknál. A jelenség okát kutatva, azt természetesnek fogjuk találni, ha figyelembe vesszük, hogy — miként arra a szükségletek alakulásánál már rámutattunk, — várostípusaink közül Budapest mutatja a szociális téren a legnagyobb mértékű haladást. Ilyen szempont után a thj. városok következnek és csak harmadik helyen állanak a megyei városok.

Az előirányzott összegeknek csak várostípusonkénti és abból a szempontból való megoszlását vizsgálva, hogy a szociális bevételek 1908. és 1939. évi aránya háztartási hozzájárulás és egyéb bevételi forrásból származó jövedelem szerint, hogy oszlanak meg (L. a 19. táblázatot), azt látjuk, hogy amíg 1908-ban a városok által juttatott összes háztartási hozzájárulásának

A VÁROSOK SZOCIÁLIS CÉLT SZOLGÁLÓ BEVÉTELEI 1908-BAN ÉS 1939-BEN.

A/ 1908-BAN
3·51 millió pengő

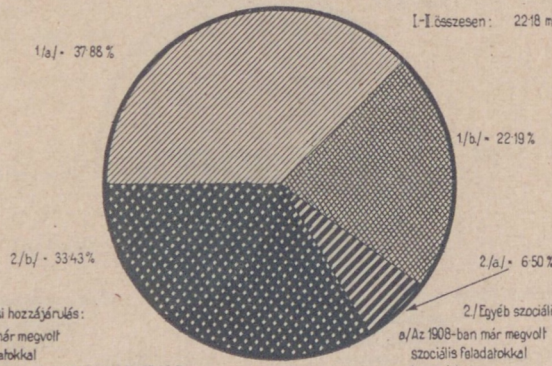
1. Háztartási hozzájárulás	3·34 millió P.	95·19 %
2. Egyéb forrásból származó bevétel	0·17 millió P.	4·81 %
összesen:	3·51 millió P.	100·00 %

B/ 1939-BEN.
22·18 millió pengő.

I. Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 9·84 millió P. 44·38 %

II. Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 12·34 millió P. 55·62 %

I-II összesen: 22·18 millió P. 100·00 %

1/ Háztartási hozzájárulás:

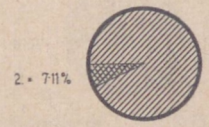
a./ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	8·40 millió P.	37·88 %
b./ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	4·92 millió P.	22·19 %
összesen:	13·32 millió P.	60·07 %

2./ Egyéb szociális bevételek:

a/ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	1·44 millió P.	6·50 %
b/ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	7·42 millió P.	33·43 %
összesen:	8·86 millió P.	39·95 %

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS SZOCIÁLIS CÉLT SZOLGÁLÓ BEVÉTELEI 1908-BAN ÉS 1939-BEN.

A / 1908-BAN.
2·23 millió pengő.

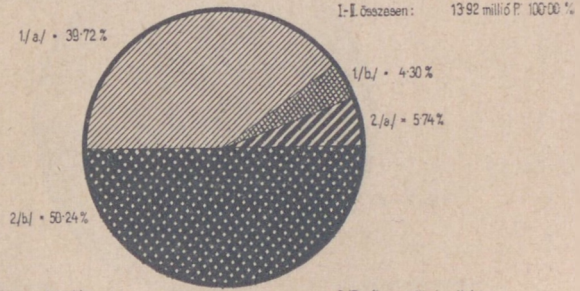
1. Háztartási hozzájárulás	2·07 millió P.	92·89%
2. Egyéb forrásból származó bevétel	0·16 millió P.	7·11%
összesen:	2·23 millió P	100·00%

B/ 1939-BEN.
13·92 millió pengő.

I. Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 6·33 millió P 45·46 %

II. Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 7·59 millió P. 54·54 %

I-II összesen: 13·92 millió P. 100·00 %

1/ Háztartási hozzájárulás:

a./ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	5·53 millió P.	39·72 %
b./ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	0·60 millió P.	4·30 %
összesen:	6·13 millió P.	44·02 %

2./ Egyéb szociális bevételek:

a/ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	0·80 millió P.	5·74 %
b/ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	6·99 millió P.	50·24 %
összesen:	7·79 millió P.	55·98 %

A TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOGÚ VÁROSOK SZOCIÁLIS CÉLT SZOLGÁLÓ BEVÉTELEI 1908-BAN ÉS 1939-BEN.

A/ 1908-BAN.
0·77 millió pengő.

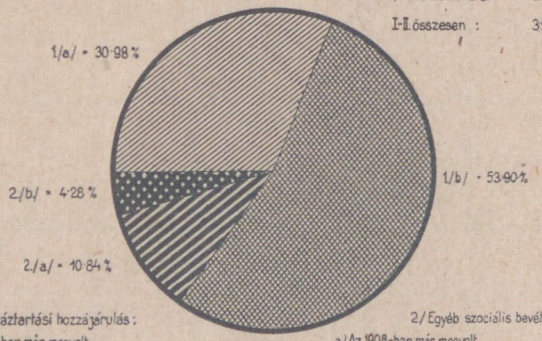
1. Háztartási hozzájárulás	0·77 millió P.	100·00 %
2. Egyéb forrásból származó bevétel	0·00 millió P.	0·00 %
összesen:	0·77 millió P.	100·00 %

B/ 1939-BEN.
3·97 millió pengő.

I. Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 1·66 millió P. 41·76 %

II. Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 2·31 millió P. 58·24 %

I-II. összesen : 3·97 millió P. 100·00 %

1/ Háztartási hozzájárulás:		
a/ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	1·23 millió P.	30·98 %
b/ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	2·14 millió P.	53·90 %
összesen :	3·37 millió P.	84·88 %

2/ Egyéb szociális bevételek:		
a/ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	0·43 millió P.	10·84 %
b/ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	0·17 millió P.	4·28 %
összesen :	0·60 millió P.	15·12 %

A MEGYEI VÁROSOK SZOCIÁLIS CÉLT SZOLGÁLÓ BEVÉTELEI 1908-BAN ÉS 1939-BEN.

A/ 1908-BAN.
0·51 millió pengő

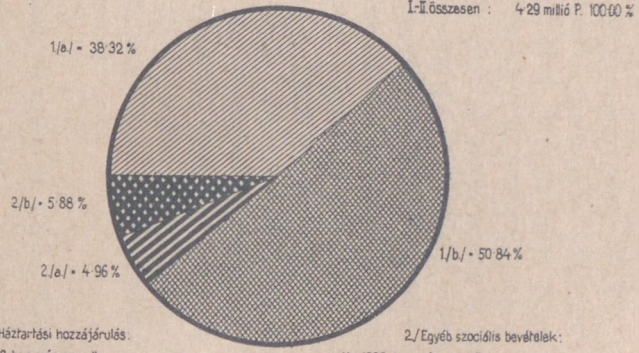
1. Háztartási hozzájárulás	0·50 millió P.	98·02 %
2. Egyéb forrásból származó bevétel	0·01 millió P.	1·98 %
összesen:	0·51 millió P.	100·00 %

B/ 1939-BEN.
4·29 millió pengő.

I. Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 1·86 millió P. 43·29 %

II. Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos bevétel 2·43 millió P. 56·71 %

I-II. összesen : 4·29 millió P. 100·00 %

1/ Háztartási hozzájárulás:		
a/ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	1·65 millió P.	38·32 %
b/ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	2·18 millió P.	50·84 %
összesen :	3·83 millió P.	89·16 %

2/ Egyéb szociális bevételek:		
a/ Az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos	0·21 millió P.	4·96 %
b/ Az 1908 óta jelentkezett szociális feladatokkal kapcsolatos	0·25 millió P.	5·88 %
összesen :	0·46 millió P.	10·84 %

62·07%-a Budapestre, 23·07%-a a thj. városokra, 14·86%-a a megyei városokra esett, addig 1939-ben Budapestre már csak 45·99%, a thj. városokra 25·29%, a megyei városokra 28·72% esett. A fenti %-os arányokból megállapíthatólag a városok háztartási hozzájárulásából Budapestre eső összeg aránya nagyobb mértékben csökkent, mint az összes szociális célra szolgáló bevétel, a thj. városoknál valamivel nőtt az 1908. évvel szemben, míg az összes szociális bevételben való részesedés némileg csökkent; a megyei városokban a háztartási hozzájárulásban való részesedés aránya kb. kétszerese az 1908. évinek, míg az összes bevételben való részesedés kereken csak 5%-kal, tehát $^1/_{20}$ résszel nőtt. A jelenség okát kutatva ismét csak arra a megállapításra kell jutnunk, hogy Budapest székesfőváros nagyobb mértékben létesített olyan szociális berendezéseket, amelyek, ha terhet is rónak a háztartásra, mégis fenntartásukból kapcsolatban már jövedelmet is hoznak, sőt egyes szociális intézményei, mint pl. a kislakásos bérházak, dacára annak, hogy hivatásukat teljes mértékben betöltik, tiszta jövedelmet is fel tudnak mutatni.

19. sz. táblázat. A városok 1908. és 1939. évi összes bevételének összehasonlítása.

B) *Az előirányzott összegeknek várostipusonkénti %-os megoszlása.*

A bevétel neme	Budapest						Thj. városok					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Bevételek összesen		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Bevételek összesen	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban											
Az 1908-ig felmerült feladatkörrel kapcsolatos ...	62·07	65·82	94·05	55·40	63·60	64·29	23·07	14·61	—	29·84	21·96	16·84
Az 1908. óta keletkezett feladatkörrel kapcsolatos.....	—	12·16	—	94·31	—	61·53	—	43·52	—	2·29	—	18·74
Összes bevétel	62·07	45·99	94·05	37·97	63·60	62·76	23·07	25·29	—	6·78	21·96	17·89

A bevétel neme	Megyei városok						Városok összesen					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Összes bevétel		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban											
Az 1908-ig felmerült feladatkörrel kapcsolatos ...	14·86	19·57	5·95	14·76	14·44	18·87	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00
Az 1908. óta keletkezett feladatkörrel kapcsolatos.....	—	44·32	—	3·40	—	19·73	—	100·00	—	100·00	—	—
Összes bevétel	14·86	28·72	5·95	5·25	14·44	19·35	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00

20. sz. táblázat. A városok 1908. és 1939. évi összes szociális célra szolgáló bevételének összehasonlítása.

C) *A háztartási hozzájárulás és az egyéb bevételek %-os megoszlása.*

A bevétel neme	Budapest						Thj. városok					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevétel		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban											
Az 1908-ban már megvolt feladatoknál	92·89	87·37	7·11	12·63	100·00	100·00	100·00	74·03	—	25·97	100·00	100·00
Az 1908. óta felmerült feladatoknál	—	7·89	—	92·11	—	100·00	—	92·65	—	7·35	—	100·00
Összesen	92·89	44·02	7·11	55·98	100·00	100·00	100·00	84·88	—	15·12	100·00	100·00

A bevétel neme	Megyei városok						Városok összesen					
	Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Összes bevétel		Háztartási hozzájárulás		Egyéb szociális bevételek		Összes bevétel	
	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.	1908.	1939.
	százalékban											
Az 1908-ban már megvolt feladatoknál	98·02	88·54	1·98	11·46	100·00	100·00	95·19	85·34	4·81	14·66	100·00	100·00
Az 1908. óta felmerült feladatoknál	—	89·64	—	10·36	—	100·00	—	39·90	—	60·10	—	100·00
Összesen	98·02	89·16	1·98	10·84	100·00	100·00	95·19	60·07	4·81	39·93	100·00	100·00

Ezt az állításunkat igazolják a 20. sz. táblázat részletadatai is, amely szerint városoknál általában az 1908-ban már megvolt feladatok 1939. évi háztartási hozzájárulásból eredő bevétele 85·34% volt, míg az 1908. óta keletkezett újabb szociális intézményeikkel kapcsolatos bevételnek csak 39·90%-a származott háztartási hozzájárulásból. Még nagyobb az ellentét, ha ugyanezeket az adatokat a különféle városoknál vizsgáljuk. Eszerint Budapesten az 1908-ban már megvolt szociális feladatokkal kapcsolatos összes bevételnek 1939. évben 87·37%-a háztartási hozzájárulásból származott, míg az 1908. óta keletkezett újabb szociális intézmények bevételének csak 7·89%-a eredt háztartási hozzájárulásból. Vidéki városainknál természetesen már nem ezeket az arányokat fogjuk találni, mert thj. városainknál az 1908-ban már megvolt szociális szükségletek 1939. évi összes bevételének 74·03%-a eredt háztartási hozzájárulásból, míg az 1908. év óta keletkezett szükségleteknek 92·65%-a, megyei városokban pedig ezek az arányok 88·54%-ot, illetve 89·64%-ot mutatnak. Az eltérés okát kutatva megállapítható, hogy vidéki városokban az újabb szociális szükségletek az egyszeri beruházó szükségleten kívül, kétségkívül újabb állandó háztartási terhet jelentenek, rá kell mutatnunk azonban arra is, hogy itt a statisztikai

számok nem mutatnak teljesen hű tükröt, mert vidéki városainknak egyes újabban keletkezett szociális szükségletével kapcsolatos bevétele — véleményünk szerint nem egészen helyesen — nem irányoztatott elő a háztartási költségvetésben s ennek következtében a statisztika tükrében nem jelentkezhetik. (L. a koldusváltságot stb.)

Végül néhány szóval rá kívánunk térni az 1939-ben előirányzott szociális bevételnek az 1908-ban már megvolt és azóta keletkezett szociális berendezések és intézmények közötti százalékos megoszlására, amelynek adatait a 21. számú táblázat ismerteti. Az említett táblázati adatok szerint városainknál általában az összes szociális bevételnek 44·38%-a esik 1908-ban már megvolt szociális szükségletekre, míg 55·62%-a az azóta keletkezett berendezések és intézményekkel kapcsolatos bevételekből eredt.

Városainknál általában a háztartási hozzájárulásból származó bevételnek 63·05%-a, az egyéb forrásból származó bevételeknek pedig 16·29%-a esik az 1908-ban már megvolt szociális intézményekkel kapcsolatos bevételekre, míg a háztartási bevételekből 36·95%, az egyéb forrásból származó bevételnek pedig 83·71%, az 1908 óta létesített szociális berendezések és intézményekkel kapcsolatos bevételekből eredt.

21. sz. táblázat. A városok 1908. és 1939. évi szociális célra szolgáló bevételeinek összehasonlítása.

D) *Az 1939. évi bevételeknek százalékos megoszlása az 1908-ban már megvolt és az azóta jelentkezett szociális feladatok között.*

A bevétel neme	Budapest			Thj. városok			Megyei városok			Városok összesen		
	Háztartási hozzájárulás	Egyéb szociális bevétel	Összes bevétel	Háztartási hozzájárulás	Egyéb szociális bevétel	Összes bevétel	Háztartási hozzájárulás	Egyéb szociális bevétel	Összes bevétel	Háztartási hozzájárulás	Egyéb szociális bevétel	Összes bevétel
Az 1908-ban már megvolt szoc. feladatokkal kapcsolatos ...	90·23	10·26	45·46	36·42	71·71	41·76	42·98	45·78	43·29	63·05	16·29	44·38
Az 1908. óta jelentkezett feladatokkal kapcsolatos	9·77	89·74	54·54	63·58	28·29	58·24	57·02	54·22	56·71	36·95	83·71	55·62
Összesen	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00

Budapesten ugyanezek az arányok az összes szociális bevételnél 45·46% és 54·54%-ot, a háztartási hozzájárulásnál 90·23% és 9·77%-ot, az egyéb forrásból származó bevételeknél pedig 10·26 és 89·74%-ot mutatnak. Thj. városainkban az összes szociális bevételnek százalékos megoszlása 41·76% és 58·24%, a háztartási hozzájárulásé 36·42 és 63·58%, az egyéb forrásból származó bevételé pedig 71·71% és 28·29%. Megyei városainknál

az összes bevételnek 43·29%-a, a háztartási hozzájárulásból származó bevételnek 42·98%-a, az egyéb forrásból származó bevételnek 45·78%-a eredt az 1908-ban már megvolt szociális intézményekkel kapcsolatos bevételből, míg az összes bevételnek 56·71%-a, a háztartási hozzájárulásnak 57·02%-a, az egyéb forrásból származó bevételnek pedig 54·22%-a az 1908 óta keletkezett szociális berendezésekkel és intézményekkel kapcsolatos bevételekből eredt.

2. Az ínségakció szükségletének fedezése.

Az ínségakció szükségletének fedezésére szolgálnak:

A) az ínségjárulék,

B) a városi hozzájárulás,

C) az önkéntes adományok és gyüjtések,

D) az államsegély.

A) Az ínségjárulék kivetését a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértésben az 1922. évi I. t.-c. 29. §-ában nyert felhatalmazás alapján évről-évre külön rendelettel engedélyezi. Ínségjárulék a jövedelem-, társulati és tantiémadók, továbbá az általános kereseti adóalap után vethető ki.

A kivetési kulcs a jövedelem-, társulati és tantiémadók után 20%, az 500 pengőt meghaladó általános kereseti adóalapok után pedig 2%. Az általános kereseti adó és az ínségjárulék együttes kulcsa azonban a 8%-ot nem haladhatja meg. Az 500 pengőt meg nem haladó általános kereseti adóalapok az ínségjárulék fizetési kötelezettség alól mentesek.

Ínségjárulék a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértésben esetenkint adott engedélye alapján községekben is kivethető, ha az illető község az ínségesek ellátását a költségvetése keretein belül biztosítani nem tudja.

Ha az ínségakció szükséglete kisebb kivetési kulcsok alkalmazása mellett is fedezhető, a közület a belügyminisztertől a kivetési kulcsok leszállítását is kérheti.

B) A városi hozzájárulás összegének nagysága a város háztartási helyzetétől függ. Általában a hozzájárulási összeg 3—10%-os pótadónak megfelelő összeggel egyenlő. A város a hozzájárulási összeget az ínségalapnak utalja át.

A város az ínségakciót támogatja azzal is, hogy a költségvetés egyes fejezetein napszámbérek címén felvett összegeket úgy használja fel, hogy a munkákat ínségesekkel végezteti el. Pl. földmunkák, kertészeti segédmunkák, erdőtisztítási munkálatok, stb. Az ilyen címeken a város részéről

kifizethető összegek már az ínségköltségvetés összeállítása során fedezetként ugyancsak figyelembe vétetnek s a napszámbérek az ínségalapon keresztül fizettetnek ki.

C) Társadalmi gyüjtés, önkéntes adomány nagysága a társadalom áldozatkészségétől függ, de az így remélhető összegek is, tapasztalati adatok alapján, fedezetként figyelembe vétetnek az ínségköltségvetés összeállítása során.

D) Ha az ínségakció szükséglete e három forrásból sem fedezhető, úgy a még mutatkozó hiány fedezésére a közületek államsegélyben részesülnek. Az államsegély összege nagy átlagban évenkint 3·5—4 millió pengő között mozog.

*

A városok a multbani és jelenbeni szerepét illetőleg általában azt állapítják meg, hogy a városokon keresztül vezet a történelem útja és, hogy a magyar városok a közgazdasága, kultúra erőtényezői, mely vonatkozásban a magyar nemzeti kultúrának és a gazdasági életnek gócpontjaiként jelentkeznek, amely kultúra és gazdagság a városok életében és az általuk életrehívott intézményekben, vállalatokban, üzemekben visszatükröződnek.

A fentiekben a városokat új feladatkörben, a XX. század szociális tevékenységi körében kívántam megvilágítani kellő statisztikai adatokkal alátámasztva.

A legújabb kor egyik legnagyobb szociológusa szerint a szociológia legnagyobb feladata az emberiség szenvedéseit enyhíteni, a közjólétet terjeszteni. Valóban szép és nemes feladat a szociális igazságot és méltányosságot diadalra juttatni. Elsősorban a megélhetést biztosítani, azután pedig a földi élet örömeit mindenki számára biztosítani, azokat közkinccsé tenni. Ehhez mindenekelőtt fel kell kelteni a szociális érzéket és rokonszenvet, majd a társadalomba belenevelni a tudatot, hogy az emberiség szenvedéseit szociális szeretettel lehet enyhíteni.

Mindezekre elsősorban pedig a városok magas intelligenciával bíró lakossága, azok vezetősége hivatottak, akik a szociális eszmék zászlóvívői és Jézus Krisztus tanításában feltalálható »Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat« eszméjére alapított új szociális evangélium hirdetői kell, hogy legyenek.

A jelen tanulmányból megállapíthatólag a városok ezeket a szociális eszméket nemcsak hogy felfogták és megértették, hanem ezeket igyekeznek megvalósítani is.

A multban a városok a körülzáró várfalakkal és zsoldos katonaság fegyverével védekeztek a támadások ellen, ma a felebaráti szeretettel szívükben eltelve, a szociális igazságosság erős pajzsával és a méltányosság fegyverzetével küzdenek az új ellenség, a társadalom szenvedései és nyomora ellen.

A szociális igazságosság fáklyájával a kézben, a XX. század szociális jelszavával ellátott zászlót magasan lobogtatva menetelnek a városok közös táborba tömörülve anyagi erejüket megfeszítve. Felfokozott áldozatot hozva a társadalom anyagi jólétének, testi, erkölcsi és szellemi épségének kivívása érdekében.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

TARTALOMJEGYZÉK.

I.

Oldal

A szociálpolitikáról általában 3
1. A szociálpolitika törvényeinkben általánosságban 3
2. A szociálpolitika a városokra vonatkozó jogszabályokban 10

II.

A városok szociális feladatai a multban 14

III.

A városok szociális feladatai az 1939. évi költségvetés tükrében 16
1. A szociálpolitika a városi költségvetésekben általában 16
2. A szociális feladatok a háztartási költségvetés keretében 20
3. A szociális feladatok az ínségakció keretében 46

IV.

A mult és ma szociális feladatainak összehasonlítása 56
1. A mult feladatainak köre 56
2. A mult feladatainak mértéke 58
3. A ma szociális feladatainak egybevetése a multtal 64
4. A multban gyökerezett szociális feladatok fejlődése 69

V.

A szociális feladatok pénzügyi forrásai 80
1. A háztartási alap szociális célú bevételei 80
2. Az ínségakció szükségletének fedezése 98

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA